

Sborník stanovisek veřejného ochránce práv

MATRIČNÍ ÚŘADY

JUDr. Otakar Motejl, JUDr. Miloš Valášek

Sborník stanovisek veřejného ochránce práv – vydává Kancelář veřejného ochránce práv k zajištění zákonné povinnosti veřejného ochránce práv soustavně seznamovat veřejnost se svou činností a s poznatky, které z ní vyplynuly.

© Kancelář veřejného ochránce práv, 2008

Adresa: Kancelář veřejného ochránce práv, Údolní 39, 602 00 Brno

Tel.: 542 542 888

Fax: 542 542 112

e-mail: podatelna@ochrance.cz

www.ochrance.cz

Autorský kolektiv:

Tisk a distribuci zajišťuje ASPI, a. s. , U Nákladového nádraží 6,
130 00 Praha 3. Odpovědná redaktorka Marie Novotná. Tel. 246 040 417,
246 040 444, e-mail: novotna@spi.cz, www.aspi.cz, v roce 2008.

OBSAH

I. Předmluva	2
II. Matriční úřady a jejich působnost	4
1. Které úřady jsou matričními úřady?	4
2. Kdo může být matrikářem?	4
3. K působnosti matričních úřadů (stručný přehled)	4
III. Nahlížení do matriční knihy a vydání matričního dokladu	8
1. K matričnímu zápisu a matričnímu dokladu	2
2. K okruhu oprávněných osob	2
3. K starším matričním knihám	2
IV. Oprava matričního zápisu a matričního dokladu	2
1. K možnosti opravy matričního zápisu	2
2. K možnosti opravy matričního dokladu	2
V. Jméno a příjmení	2
1. Ke jménu a příjmení obecně	2
2. K užívání více jmen a příjmení	2
3. K užívání ženského příjmení v mužském tvaru	2
4. Ke změně jména a příjmení	2
5. K opravě jména a příjmení	2
VI. Souhlasné prohlášení o určení otcovství	2
1. K určení otcovství obecně	2
2. K příslušnosti k přijetí prohlášení	2
3. K náležitostem prohlášení	2
VII. Správní řízení	2
1. Ke správnímu řádu a matričním úřadům obecně	2
2. K vydání rozhodnutí pouze v případě nevyhovění žádosti	2

MATRIČNÍ ÚŘADY

VIII. Judikatura českých soudů	-----	2
IX. Odkazy na judikaturu mezinárodních soudních institucí	--	2
X. Stanoviska veřejného ochránce práv	-----	2
1. Prohlášení o určení otcovství učiněné vdanou ženou, určení jména dítěti	-----	4
2. Uvedení místa narození na rodném listu	-----	4
3. Přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství	-----	4
4. Užívání dvou jmen, užívání ženského příjmení v mužském tvaru a zákon č. 193/1999 Sb.	-----	4
5. Oznámení osoby rozvedené cizím státem o přijetí dřívějšího příjmení	-----	4
6. Okruh osob oprávněných žádat o vydání matričního dokladu	-----	4
7. Souhlasné prohlášení o určení otcovství a nabytí státního občanství	-----	4
XI. Závěr	-----	4
Rejstřík	-----	4

I. Předmluva

Sborník stanovisek veřejného ochránce práv „Matriční úřady“ shrnuje poznatky, které se týkají matričních úřadů a jež veřejný ochránce práv získal v této oblasti za sedm let svého působení. Sborník není ucelenou příručkou agend, jejichž výkon matričním úřadům náleží. Neobsahuje veškerou problematiku, s níž se matrikářky a matrikáři při své práci setkávají. Veřejnému ochránci práv nebyl například dosud adresován žádný podnět, který by se týkal registrovaného partnerství. Dalším příkladem je tzv. vidimace a legalizace. Uvážíme-li vysoké počty ověření kopií listin a podpisů na listinách, které matriční úřady každoročně provádějí, je s podivem, že veřejný ochránce práv obdrží zhruba jeden podnět ročně týkající se této agendy. Na druhé straně se však lidé na ochránce poměrně často obracují v záležitostech, které se týkají jména a příjmení nebo určování otcovství a zápisu otcovství do matrik. Těmto otázkám je proto ve sborníku věnována větší pozornost.

Z celkového počtu podnětů adresovaných veřejnému ochránci práv představují podněty týkající se matričních úřadů poměrně malý podíl. Podnětů směřujících například proti stavebním úřadům je několikanásobně více, i když stavebních úřadů je v České republice méně než matričních úřadů. Tato skutečnost však nemůže být sama o sobě důkazem o lepším výkonu státní správy na úseku matrik. Při výkonu státní správy na úseku stavebního práva často dochází ke střetu zájmů účastníků řízení a vyhovět všem jednoduše nelze. Matriční úřady spory mezi sousedy řešit nemusí a jednají zpravidla pouze s jedním účastníkem řízení. Tato procesní situace je přirozeně náchylná k tomu, že žadatelé se spíše vyhoví a počet stížností na výkon státní správy je proto nižší.

Vliv na snížení počtu stížností může mít i zrušení místní příslušnosti. Ochránce se v prvních letech svého působení setkával s problémy s uznáváním cizozemských dokladů při uzavírání manželství s cizinci. Po změně právní úpravy, která znamenala zrušení místní příslušnosti matričních úřadů k uzavření manželství,¹ se snoubenci přestali

¹ § 4 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 320/2002 Sb. (čl. XLIII), a § 32 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 578/2002 Sb.

MATRIČNÍ ÚŘADY

na ochránce v této věci obracet. Tento jev nemusí svědčit o kvalitním výkonu státní správy, ale o tom, že setkají-li se snoubenci u matričního úřadu s požadavky, které se jim zdají být přehnané, zamíří raději k jinému matričnímu úřadu, kde nejsou tak „přísní“. Úřadem, který postupoval oprávněně a v souladu se zákonem, může však být úřad, který požadavkům snoubenců nechtěl vyhovět. Ochránce se v posledních letech se stížnostmi týkajícími se uzavření manželství s cizinci a uznávání cizozemských veřejných listin prakticky nesetkává. Je si současně vědom toho, že se jedná o náročnou problematiku, kterou praxe musí nějak řešit. Avšak vzhledem k tomu, že k této problematice má ze svého působení jen velmi skromné poznatky, rozhodl se ji do sborníku nakonec nezařadit.

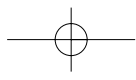
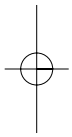
Metody působení veřejného ochránce práv na výkon státní správy jsou specifické. Ochránce nemůže úřadům nařizovat, měnit nebo rušit jejich rozhodnutí, rozhodovat za ně v případě jejich nečinnosti. Jeho úloha je nezřídka mediační, pokouší se zjistit příčiny nedorozumění mezi stěžovatelem a úřadem. Výjimečné nejsou případy, kdy veřejný ochránce práv nezjistí pochybení na straně úřadu a stěžovateli vysvětluje, že jeho stanoviska jsou mylná. Na matričním úseku se to stává u tzv. tří domněnek určení otcovství, stanovených zákonem o rodině. Příkladem, kdy ochránce dal za pravdu úřadu, je vůbec první šetření ochránce, které se týkalo matriční agendy (viz závěrečná zpráva o výsledku šetření sp. zn.: 1443/2001/VOP/MV v části X.). Pokud ochránce po provedeném šetření dojde k závěru, že došlo k pochybení, snaží se zjistit příčiny, zda se jedná o chybu konkrétního úředníka nebo o špatnou organizaci práce na daném úřadě, zda úředníci právní normy nesprávně aplikují, anebo je chyba v nedostatečném metodickém vedení ze strany ústředního orgánu státní správy.

Chyba však může být i ve špatném zákoně a vinit pak nelze ani úředníka, ani místní, ani ústřední orgán. Někdy může jít o souhru několika různých faktorů. Příkladem jsou poměrně častá pochybení úřadů při přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství. Právní úprava tzv. druhé domněnky určení otcovství je velmi rámcová a nestanoví žádná pravidla, jak má matriční úřad postupovat. Ministerstvo vnitra žádný pokyn k postupu matričních úřadů při přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství nevydalo. Zároveň je však třeba konstatovat, že problematika je dostatečně popsána v odborné literatuře a výklad je již ustálen (viz např. zpráva o výsledku šetření sp. zn.: 166/2004/VOP/MV v části X.).

Zcela nedostatečně je v zákoně upravena problematika oprav nesprávných a chybných údajů v matričních dokladech. K této problematice neexistuje žádný metodický výklad Ministerstva vnitra, není

MATRIČNÍ ÚŘADY

popsána v odborné literatuře, neexistuje k ní žádný judikát soudů. Matriční praxe se přitom s těmito problémy setkává poměrně často a je nucena je nějakým způsobem řešit. Sborník se výkladu těchto otázek nevyhýbá, opravě matričního zápisu a matričního dokladu je věnována samostatná část, přičemž pojednání o opravě údajů o jménu a příjmení je obsaženo ještě v části o jménu a příjmení (oddíl V.5). Po pravdě nutno přiznat, že stanoviska ochránce k této problematice se vyvíjejí a během posledních let doznala určitých změn.

II. Matriční úřady a jejich působnost

1. KTERÉ ÚŘADY JSOU MATRIČNÍMI ÚŘADY?

Seznam matričních úřadů, včetně vymezení jejich správních obvodů, je obsahem přílohy č. 1 vyhlášky Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o matrikách, jménu a příjmení“ nebo „zákon“), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „prováděcí vyhláška“). Změny může Ministerstvo vnitra provádět pouze k počátku kalendářního roku, nedojde-li výjimečně ke změnám územního členění státu k jinému datu.² K 1. 1. 2008 je v České republice 1274 matričních úřadů.

**Matriční
úřady**

2. KDO MŮŽE BÝT MATRIKÁŘEM?

Matrikářem může být občan České republiky, který je zaměstnancem obce, v hlavním městě Praze zaměstnancem městské části, která má působnost matričního úřadu, a který prokázal odborné znalosti zkouškou u úřadu obce s rozšířenou působností nebo krajského úřadu, popřípadě zkouškou zvláštní odborné způsobilosti na úseku matrik a státního občanství podle zákona č. 312/2002 Sb., o úřednicích územních samosprávných celků.³

Matrikáři

Obsahem zkoušky je ověření znalostí právních předpisů týkajících se oblasti matrik, jména a příjmení a státního občanství, ověřování shody opisu nebo kopie s listinou a ověřování pravosti podpisu a dalších právních předpisů, které se vztahují k činnosti matrikáře, a ověření dovedností v užívání výpočetní techniky.⁴

Matrikář a tajemník matričního úřadu mají při výkonu matriční činnosti postavení veřejného činitele.⁵

² § 2 odst. 2 zákona.

³ § 9 odst. 1 zákona.

⁴ § 9 odst. 2 zákona.

⁵ § 9 odst. 6 zákona.

MATICNÍ ÚŘADY

3. K PŮSOBNOSTI MATICNÍCH ÚŘADŮ (STRUČNÝ PŘEHLED)

Působnost maticních úřadů je stanovena především zákonem o matrikách, jménu a příjmení a prováděcí vyhláškou. Z dalších předpisů, které stanovují dílčí působnost maticním úřadům, uvádíme jen některé.

- Maticní knihy** **Maticní úřad vede maticní knihy a sbírky listin** v rozsahu stanoveném zákonem o matrikách, jménu a příjmení.⁶ Sbírkou listin tvoří listiny, které slouží jako podklad pro maticní zápis, jeho změnu či opravu.⁷ Maticními knihami jsou kniha narození, kniha manželství, kniha registrovaného partnerství a kniha úmrtí.⁸ Maticní úřad vede maticní knihy a sbírky listin pro obec, v níž má sídlo, a dále pro obce patřící do jeho správního obvodu.⁹ V maticních knihách (s výjimkou zvláštní matriky – viz dále) se evidují narození, uzavření manželství, registrace partnerství a úmrtí fyzických osob („maticí události“) na území České republiky.¹⁰ Zpravidla po uzavření zápisu příslušné maticí události se formou dodatečného záznamu do maticí knihy zapisují údaje o osvojení, určení otcovství, změně jména nebo příjmení, rozvod manželství a další skutečnosti, jimiž se mění a doplňují zápisy v maticí knize („maticí skutečnosti“).¹¹ Zápisy se provádějí rukopisně do předem svázaných knih. Maticí události, maticí skutečnosti, změny a opravy se souběžně vedou pomocí výpočetní techniky.¹² Zápisy do maticí knih se provádějí z úřední povinnosti.
- Maticí skutečnosti**
- Příslušnost k zápisu** Příslušný k zápisu maticí události je maticí úřad, v jehož správním obvodu k maticí události došlo. Nejistí-li se, kde se osoba narodila nebo zemřela, provede zápis maticí úřad, v jehož správním obvodu byla narozená nebo zemřelá osoba nalezena. Narodí-li se nebo zemře-li osoba v dopravním prostředku, zapíše narození nebo úmrtí maticí úřad, v jehož správním obvodu došlo k vyložení osoby z dopravního prostředku. K provedení zápisu rozhodnutí soudu o prohlášení fyzické osoby za mrtvou je příslušný Úřad městské části Praha 1.¹³
- Zvláštní matrika** Úřad městské části Brno-střed (dále jen „**zvláštní matrika**“) vede maticí knihy, do nichž se zapisují narození, uzavření manželství

⁶ § 3 odst. 1 zákona.

⁷ § 8 odst. 1 zákona.

⁸ § 1 odst. 2 a 3 zákona.

⁹ § 3 odst. 2 zákona.

¹⁰ § 5 odst. 1 písm. a) a § 1 odst. 4 zákona.

¹¹ § 5 odst. 1 písm. b) a 49 zákona.

¹² § 6 zákona.

¹³ § 10 a 11 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

a úmrtí občanů České republiky, ke kterým došlo v cizině.¹⁴ Narození a uzavření manželství českých občanů v cizině se do zvláštní matriky zapisují i tehdy, došlo-li k nabytí českého státního občanství až po těchto matričních událostech.¹⁵

Na rozdíl od ostatních matričních knih nelze ze zákona dovodit povinnost zápisu do zvláštní matriky. Občan má ale povinnost předložit doklad ze zvláštní matriky podle zákona o občanských průkazech a podle zákona o cestovních dokladech, jsou-li údaje zapisované do občanského průkazu nebo do cestovního dokladu uvedeny v dokladu vystaveném orgánem cizího státu.¹⁶ Z úřední povinnosti se zápis do zvláštní matriky provádí na základě údajů uvedených v cizozemském matričním dokladu, který zvláštní matrika obdrží podle mezinárodních smluv. Zvláštní matrika může požádat příslušný orgán cizího státu o doplnění, případně upřesnění údajů. Překlady těchto zaslávaných podkladů do českého jazyka zabezpečí zvláštní matrika sama.¹⁷

Stát, na jehož území zemřel cizí státní občan, má povinnost informovat o této skutečnosti bez prodlení příslušný konzulární úřad státu, jehož byl zemřelý občanem.¹⁸ Ne vždy všechny státy světa však tuto povinnost podle Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích plní. Pokud byl zemřelý občan přihlášen k trvalému pobytu, záznam o úmrtí může být v informačním systému evidence obyvatel učiněn pouze na základě oznámení z matričního úřadu po provedení zápisu úmrtí.¹⁹ Zápis úmrtí do zvláštní matriky je proto třeba vždy chápat především jako zápis prováděný z úřední povinnosti, a to i v případě, kdy zvláštní matrika neobdrží cizozemský matriční doklad od orgánu cizího státu na základě Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích, ale třeba od tuzemské právnické nebo fyzické osoby.

Žádost o zápis do zvláštní matriky lze podat v zahraničí u zastupitelského úřadu České republiky, u kteréhokoliv matričního úřadu na území České republiky nebo přímo zvláštní matrice.²⁰ Zastupitelský

¹⁴ Podrobněji § 42 zákon.a

¹⁵ § 39 odst. 1 písm. b) prováděcí vyhlášky.

¹⁶ § 7 odst. 4 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech.

§ 21 odst. 2 zákona č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech.

Povinnost nelze však splnit v případě, byl-li zemřelý manžel českého občana cizím státním občanem a zemřel mimo území ČR. Taková matriční událost nemůže být do zvláštní matriky zapsána. V takovém případě český občan k prokázání svého vdovství doklad ze zvláštní matriky předložit nemůže.

¹⁷ § 43 odst. 5 zákona.

¹⁸ Čl. 37 písm. a) Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 32/1969 Sb.).

¹⁹ § 6a písm. a) zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁰ § 43 odst. 1) a 3) zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

úřad České republiky nebo matriční úřad vyhotoví písemné oznámení, v němž uvede skutečnosti zapisované do matričních knih, a zašle je spolu s předloženými doklady zvláštní matrice.²¹ Povinností matričního úřadu nebo zastupitelského úřadu, na něhož se žadatel o provedení zápisu do zvláštní matriky obrátí, je pomoci sepsat žádost a poučít o platné právní úpravě. Matriční úřad nebo zastupitelský úřad není oprávněn provádět v žádosti změny bez souhlasu občana. Jde o žádost občana, nikoliv o žádost matričního nebo zastupitelského úřadu. Matriční nebo zastupitelský úřad je v tomto případě jen jakýmsi pomocným orgánem zvláštní matriky. Pokud občan trvá i přes poučení matričního nebo zastupitelského úřadu na provedení zápisu určitých údajů, úřad to uvede do průvodního dopisu pro zvláštní matriku.

Zápis do zvláštní matriky se neprovede, jestliže došlo k matriční události před 1. 1. 1950, pokud tato událost byla zapsána podle právních předpisů platných v době provedení zápisu do matriční knihy, kterou nyní vede matriční úřad na území České republiky.²²

Matriční úřad příslušný podle místa trvalého pobytu žadatele rozhoduje o žádosti o **povolení změny jména nebo příjmení**.²³ Příslušností matričních úřadů k dalším úkonům podle zákona o matrikách, jménu a příjmení a podle zákona o rodině, týkajícím se jména a příjmení, se věnujeme podrobněji v části V.

Vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství vydá na žádost občana matriční úřad příslušný podle místa trvalého pobytu žadatele.²⁴

Před matričním úřadem se souhlasným prohlášením snoubenců uzavírá manželství.²⁵ Místní příslušnost matričního úřadu k přijetí **prohlášení o uzavření manželství** není stanovena.

Matriční úřad vydává snoubencům, kteří hodlají uzavřít **církevní sňatek, osvědčení** o splnění požadavků zákona pro uzavření platného manželství.²⁶ K vydání tohoto osvědčení je příslušný matriční úřad, v jehož správním obvodu má být manželství uzavřeno.²⁷

Matriční úřady, před nimiž lze činit **prohlášení o registrovaném partnerství**,²⁸ jsou uvedeny v příloze č. 1 vyhlášky Ministerstva vnitra č. 300/2006 Sb., k provedení zákona o registrovaném partnerství.

²¹ § 43 odst. 2 zákona.

²² § 94 zákona.

²³ Podrobněji § 74 zákona.

²⁴ Podrobněji § 45 an. zákona a § 30 prováděcí vyhlášky.

²⁵ § 3 a 4 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

²⁶ § 4b odst. 2 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ § 13 zákona a § 29 prováděcí vyhlášky.

²⁸ § 3 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Před matričním úřadem mohou rodiče učinit **souhlasné prohlášení o určení otcovství**.²⁹ Místní příslušnost matričního úřadu k přijetí prohlášení není stanovena.

Matriční úřad přijímá **žádost o vydání občanského průkazu**, kontroluje správnost vyplněné žádosti a řádně vyplněnou žádost postoupí příslušnému obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Místní příslušnost není stanovena, občan může podat žádost na kterémkoliv matričním úřadě. Matriční úřad, který občan uvedl ve své žádosti, vyhotovený občanský průkaz občanovi předává.³⁰

Matriční úřad příslušný podle místa trvalého pobytu žadatele, popřípadě posledního trvalého pobytu osoby, o jejíž státní občanství se jedná, přijímá **žádost o vydání osvědčení o státním občanství** České republiky a žádost postupuje úřadu příslušnému k vydání osvědčení.³¹

Matriční úřad ověřuje totožnost žadatele a správnost údajů uvedených v **žádosti o výpis z Rejstříku trestů** a žádost zasílá Rejstříku trestů. Matriční úřad na písemnou žádost osoby, jejíž totožnost byla ověřena, vydá výpis v listinné podobě tomu, kdo požádal o výpis, neprodleně po jeho obdržení od Rejstříku trestů.³²

Určení
otcovství

Příjem
žádosti
o občanský
průkaz,
osvědčení
o státním
občanství,
výpis z RT

²⁹ § 52 a 53 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ § 4 odst. 4 a 5 zákona č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, ve znění pozdějších předpisů.

³¹ § 20 odst. 4 zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

³² § 11 a 11a zákona č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů.

III. Nahlížení do matriční knihy a vydání matričního dokladu

1. K MATRIČNÍMU ZÁPISU A MATRIČNÍMU DOKLADU

Matriční zápisy Do matriční knihy se zapisují matriční události a matriční skutečnosti (viz II.3). Zákon o matrikách, jménu a příjmení stanoví údaje, které se zapisují do jednotlivých matričních knih³³ a na rodný, oddací a úmrtní list.³⁴ Matriční doklad obsahuje údaje zapsané v matriční knize.³⁵ Matriční doklad není opisem zápisu v matriční knize, ale je výpisem z matriční knihy. Vydává se pouze z uzavřeného zápisu³⁶ na předepsaném tiskopise. Kopie matričního dokladu se založí do spisové dokumentace.³⁷

Matriční doklady Matriční zápisy se provádějí po obdržení podkladů (zcela výjimečně i ústního oznámení) pro jejich provedení, nejpozději do 30 dnů od obdržení těchto podkladů.³⁸ Matriční předpisy nestanovují explicitně lhůtu pro vydání matričního dokladu. Obecně se má za to, že matriční doklad by měl být vyhotoven bezodkladně po uzavření zápisu.

Matriční doklad neobsahuje všechny údaje zapsané v matriční knize. Rodný list neobsahuje údaj o státním občanství a o místě trvalého pobytu rodičů dítěte. Oddací list neobsahuje údaj o státním občanství manželů, o dnu, měsíci, roku a místě narození rodičů manželů ani údaje o svědcích. Úmrtní list neobsahuje údaj o státním občanství zemřelého. Pokud se týká místa matriční události, předpisy stanovují, jakým způsobem se uvede v zápise,³⁹ avšak neupravují, jakými konkrétními údaji se uvede v příslušné rubrice matričního dokladu. (K tomu stanovisko ochránce sp. zn.: 3831/2002/VOP/MV – viz část X.)

Pokud se jedná o promítnutí pozdějších změn skutečností zapsaných v matričním zápise a uváděných v matričním dokladu, je vhodné

³³ § 14 an. zákona.

³⁴ § 29, 30 a 31 zákona.

³⁵ § 24 odst. 1 zákona.

³⁶ § 51 zákona: „Zápis, dodatečný zápis, dodatečný záznam, nebo oprava zápisu v matriční knize jsou uzavřeny podpisem matrikáře s uvedením data, kdy byly pořízeny.“

³⁷ § 24 odst. 1 prováděcí vyhlášky.

³⁸ § 7 odst. 1 zákona.

³⁹ § 9 prováděcí vyhlášky.

MATRIČNÍ ÚŘADY

zmínit nejprve ustanovení § 92 zákona, které stanoví, že při vydávání matričních dokladů ze zápisů v matričních knihách se údaje uvádějí v souladu s předpisy platnými v době vzniku matriční události a obdobně se postupuje při dodatečných zápisech matričních událostí, dodatečných záznamech nebo jejich změnách. Jedná se o obecnou zásadu, že vznik právních vztahů se posuzuje podle předpisů platných v době jejich vzniku. Příkladem může být legitimace nemanželského dítěte manželem matky, která v našem právním řádu platila do 31. 12. 1949. I když současný právní řád tento právní institut již nezná, matriční úřad v nyní vydaném rodném listu uvede jako otce dítěte muže, jenž se prohlásil za otce v souladu s tehdejšími právními předpisy.

Po zápisu matriční události se do matriční knihy zapisují skutečnosti, jimiž se mění a doplňují zápisy. Po uzavření zápisu se tak děje formou dodatečného záznamu. Do knihy narození se tímto způsobem zapisují např. údaje o určení otcovství, údaje o osvojení, údaje týkající se změny jména a příjmení. Tyto údaje (o otcovství k dítěti, o jménu a příjmení dítěte) zapsané v knize narození se v rodném listě uvádějí podle stavu ke dni vydání výpisu.⁴⁰ Do matriční knihy se však z úřední povinnosti nezapisují změny údajů o rodičích dítěte. Pokud rodič po narození svého dítěte změni např. příjmení, tato změna se v zápise o narození dítěte neprojeví. Změna příjmení rodiče tak nebude uvedena ani v rodném listě dítěte, pokud by bylo třeba vydat např. duplikát rodného listu.

Pozdější
změny

Nutno ale dodat, že matriční úřady v praxi při vydání nového rodného listu dítěte po změně jeho příjmení zpravidla žádosti matky vyhoví a zapíší její nové příjmení na rodný list dítěte.⁴¹ Údaj o změně příjmení matky musí být v tom případě uveden formou dodatečného záznamu v matriční knize narození.

Matriční úřady se mohou setkat také se situací, kdy dojde ke změně příjmení osoby, která již změnila příjmení uzavřením manželství. Občan byl v tomto případě oprávněn a povinen užívat příjmení, které měl uvedeno na oddacím listu.⁴² Další změnu příjmení, nejde-li opět o změnu příjmení uzavřením dalšího manželství, je proto třeba zaznamenat do knihy manželství a vydat nový oddací list, z něhož by mělo být patrné, kdy a případně i jak došlo ke změně.

⁴⁰ § 24 odst. 2 prováděcí vyhlášky: „Údaje o skutečnostech zapsaných v matriční knize se v matričním dokladu uvádějí podle stavu ke dni vydání výpisu.“

⁴¹ Zdá se, že jde o poměrně rozšířenou praxi. Otázka však je, zda tato praxe vyhovuje požadavku legality, dle něhož lze státní moc uplatňovat jen v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.

⁴² § 68 zákona: „Občan má právo a povinnost užívat v úředním styku příjmení, které je uvedeno v matričním dokladu vydaném z matriční knihy vedené matričním úřadem.“

MATRIČNÍ ÚŘADY

Problém může rovněž nastat, jestliže občan, který změnil své příjmení na základě správního rozhodnutí o změně příjmení, potřebuje prokázat (nikoliv státnímu orgánu), že dříve užíval jiné příjmení. Na rodném listě je totiž uvedeno pouze nové příjmení. Doslovný výpis z matriční knihy, který obsahuje všechny údaje zapsané v matriční knize v původním i pozmeněném znění a lze jej pořídit i fotokopii matričního zápisu, fyzická osoba obdržet nemůže, protože se vydává pouze pro úřední potřebu státních orgánů.⁴³ Situaci nelze řešit zpravidla ani vydáním potvrzení o údajích zapsaných v matriční knize, neboť to se vydává pouze pro uplatnění nároku fyzické osoby v cizině, anebo stanoví-li tak zvláštní zákon.⁴⁴ Občanovi lze poradit, aby potřebné údaje prokazoval veřejnou listinou – rozhodnutím správního orgánu o změně příjmení. Praxe řeší tuto situaci i tak, že údaje o předchozím příjmení zapíše do poznámky rodného listu.

Podle § 24 odst. 3 prováděcí vyhlášky se názvy obcí a okresů nebo států uvádějí v matričním dokladu současným názvem, přičemž původní název lze uvést na žádost do poznámky matričního dokladu. Tímto ustanovením je matričnímu úřadu v podstatě uloženo sledovat z úřední povinnosti změny v územním členění státu a změny názvů států. Do matričních zápisů se však tyto zjištěné změny nezapisují a promítnou se pouze v matričním dokladu, který je vystavován např. po provedení dodatečného záznamu nebo po provedení opravy zápisu v matriční knize nebo při vydání dalšího matričního dokladu. Matriční předpisy výslovně nestanoví, zda je povinností matričního úřadu sledovat změny územního členění a změny v názvech obcí a případně států jen u místa matriční události (tj. v případě rodného listu u místa narození dítěte), nebo též u místa narození např. rodičů dítěte, což je údaj, který se na rodný list rovněž uvádí. Praxe je v tomto ohledu nejednotná.

V praxi lze poměrně často zaznamenat, že matriční úřad vydání prvního matričního dokladu po provedeném dodatečném záznamu podmiňuje vrácením původního matričního dokladu, který již neobsahuje správné údaje. Povinnost vrátit původní matriční doklad není však právními předpisy stanovena. (K tomu stanovisko ochránce ve zprávě o šetření pod sp. zn.: 2965/2004/VOP/MV – viz část X).⁴⁵

⁴³ § 24 odst. 2 a § 25 odst. 3 zákona.

⁴⁴ § 24 odst. 3 zákona a § 25 odst. 1 prováděcí vyhlášky.

⁴⁵ Obdobně HENYCH, V. *Zákon o matrikách, jménu a příjmení, č. 301/2000 Sb. s poznámkami a souvisejícími předpisy*. Praha : IFEC, str.182.

MATRIČNÍ ÚŘADY

2. K OKRUHU OPRÁVNĚNÝCH OSOB

Údaje v matričních knihách jsou neveřejné.⁴⁶ Matriční úřad vydá matriční doklad nebo povolí nahlédnout do matriční knihy, popřípadě do sbírky listin, a činit z nich za přítomnosti matrikáře výpisy pouze

**Vydání
matričního
dokladu
a nahlížení
do zápisu**

- a) fyzické osobě, které se zápis týká, nebo členům její rodiny, jejím sourozencům a zplnomocněným zástupcům,
- b) pro úřední potřebu orgánů státu nebo orgánů územních samosprávných celků,
- c) statutárním orgánům církví nebo duchovním jimi zmocněným, jde-li o matriční knihy vedené těmito církvemi do 31. 12. 1949,
- d) fyzické osobě, která prokáže, že je to nezbytné pro uplatnění jejich práv před orgány státu nebo před orgány územních samosprávných celků.⁴⁷

Za členy rodiny se pro účely zákona o matrikách, jménu a příjmech považuje manžel, rodiče, děti, prarodiče a vnuci.⁴⁸ Oprávněna tak není nahlížet např. tchýně do zápisu, který se týká snachy, anebo neťeř do zápisu týkajícího se tety. Členem rodiny již není rozvedený manžel.

**Členové
rodiny**

Neoprávnění žadatelé se zpravidla spokojí s prvotním vysvětlením úřadu, že jim s ohledem na zákonem stanovený okruh oprávněných osob nelze vyhovět, vezmou svoji žádost zpět a řízení neprobíhá. Většinou nejde o spor o skutkové otázky, ale o neznalost právní úpravy ze strany žadatele.

**Procesní
aspekt**

Pokud žadatel nadále tvrdí, že je oprávněnou osobou, a úřad má za prokázané, že jí není, měl by vydat zamítavé rozhodnutí, kterým žádosti nevyhoví. Postup, kterým by úřad žádosti o nahlédnutí v podstatě vyhověl a posléze vydal rozhodnutí o jejím zamítnutí, samozřejmě nelze připustit. Skutkově neobvyklým případem, v němž šlo o prokázání, zda stěžovatelka náleží či nenáleží do okruhu oprávněných osob, zda je vdova nebo rozvedená, se ochránce zabýval v šetření pod sp. zn.: 3662/2004/VOP/MV (viz část X.).

Právní úprava nahlížení do matričních knih a vydání matričních dokladů je, i přes poměrně úzký okruh „členů rodiny“, vymezený zákonem o matrikách, jménu a příjmení, benevolentnější než např. úprava poskytování údajů o zemřelých z evidence obyvatel. Jedná se o dvě rozdílné právní úpravy, které nejsou v tomto ohledu „kompatibilní“.

⁴⁶ § 7 odst. 4 zákona.

⁴⁷ § 25 odst. 1 zákona.

⁴⁸ § 8 odst. 8 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Pokud se týká poskytování osobních údajů z informačního systému evidence obyvatel, může je Ministerstvo vnitra, krajský úřad, úřad obce s rozšířenou působností nebo ohlašovna pobytu poskytnout pouze fyzické osobě, jíž se týkají.⁴⁹ Člen rodiny (ve smyslu zákona o matrikách, jménu a příjmení) tak sice má nárok na vydání úmrtního listu svého příbuzného, nezná-li však místo a datum jeho úmrtí, neví, na který matriční úřad se má obrátit, a úřady nejsou oprávněny mu tyto údaje z informačního systému evidence obyvatel poskytnout.

Na rozdíl od předchozí právní úpravy⁵⁰ zákon o matrikách, jménu a příjmení z roku 2000 neumožňuje zjišťovat z matričních knih údaje o dalších osobách mimo stanovený okruh nejbližších příbuzných. Zklamání tak zůstávají mnozí badatelé, obecní kronikáři, ztíženo je i úsilí lidí sestavujících své rodokmeny a pátrajících po osudech svých předků.

Údaje o osvojení Zákon obsahuje speciální úpravu pro nahlížení do zápisu, který obsahuje údaj o osvojení. Do takového matričního zápisu mohou nahlédnout pouze osvojitelé a po dosažení zletilosti i osvojenec.⁵¹ Matriční úřad umožní zletilému osvojení nahlédnout do matričního zápisu, z něhož osvojenec zjistí údaje o svých pokrevních rodičích, avšak nemůže mu zaslat doslovný výpis z knihy narození ani potvrzení s uvedením údajů o pokrevních rodičích. Ochránce tak v konkrétním případě posoudil stížnost osvojenec na matriční úřad jako neopodstatněnou. Ochráně údajů o osvojení a vzájemnému vztahu matričního zápisu a matričního dokladu se věnoval také při šetření pod sp. zn.: 3831/2002/VOP/MV (viz část X.).

3. K STARŠÍM MATRIČNÍM KNIHÁM

Lhůty pro archivaci Matriční knihy narození se předají k archivaci příslušnému státnímu archivu po uplynutí 100 let po provedení posledního zápisu, matriční knihy manželství a úmrtí po uplynutí 75 let od posledního zápisu.⁵² Matriční knihy vedené pro malé obce však obsahují zápisy za značně rozsáhlé časové období, přičemž od posledního zápisu ještě neuplynula stanovená doba k archivaci. Naproti tomu matriční knihy vedené pro

⁴⁹ § 8 odst. 3 zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel), ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰ Podle § 30 odst. 1 písm. c) vyhlášky č. 22/1977 Sb., kterou se vydávají bližší předpisy k zákonu o matrikách, matrikář vydal výpis z matriky a povolil za přítomnosti své nebo za přítomnosti jiného zaměstnance úřadu nahlédnout do matriky a činit z ní výpisy i tomu, kdo prokázal, že jde o opatření podkladů, které slouží studijním, vědeckým nebo literárním účelům.

⁵¹ § 25 odst. 2 zákona.

⁵² § 23 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

velká města mohou být popsány během jednoho roku. Při nahlížení a pořizování výpisů z matričních zápisů provedených ve stejném období tak v praxi dochází k nerovnosti podle toho, zda matriční knihy jsou uloženy ještě na matričním úřadě, anebo byly již předány do archivu. Neuplynulo-li od posledního zápisu v matriční knize narození 100 let, resp. 75 let v knize manželství nebo v knize úmrtí, je při nahlížení do zápisů v těchto knihách aplikován přísnější režim zákona o matrikách a nikoliv podstatně mírnější úprava nahlížení do archiválií.⁵³

Problémem může být v praxi i to, že některé matriční úřady nerespektují lhůty k archivaci stanovené zákonem o matrikách a matriční knihy zůstávají na úřadech, i když stanovená doba od posledního zápisu již uplynula. Podle názoru ochránce by matriční úřady při vyřizování žádostí o nahlížení do těchto matričních knih měly postupovat podle zákona o archivnictví.

Součástí každé matriční knihy (i většiny starších matričních knih) je abecední jmenný rejstřík. Ochránce proto považoval požadavek matričního úřadu, aby žadatel o nahlížení do matriční knihy upřesnil datum matriční události na jeden měsíc, za značně nepřiměřený a neobvyklý. Taková náležitost žádosti ze zákona nevyplývá. Žadatel by měl matričnímu úřadu uvést příjmení osoby, jíž se hledaný matriční zápis týká, a alespoň přibližně léta, v nichž se tato osoba měla narodit, uzavřít manželství nebo zemřít.

Ochránce se setkal s námitkou občana Spolkové republiky Německo, proč čeští matriční úředníci vystavují na vyžádání opisy rodových, oddacích a úmrtních listů v českém znění, ačkoliv v originálních matričních zápisech jsou tyto údaje v němčině. Ochránce stěžovateli vysvětlil, že podle zákona o matrikách, jménu a příjmení se matriční doklad, potvrzení o údajích zapsaných v matriční knize a doslovný výpis z matriční knihy vedené v jiném než českém jazyce vydává v českém jazyce.⁵⁴ K názvům obcí a okresů v českém jazyce ochránce uvedl, že podle prováděcí vyhlášky se uvádějí v matričním dokladu současným názvem, avšak na žádost lze původní název uvést do poznámky matričního dokladu.⁵⁵

K matričním dokladům ze zápisů v matričních knihách vedených před 31. 12. 1949 je na tomto místě vhodné dodat, že pro knihy vedené pro území hlavního města Prahy je vydává Úřad městské části Praha 1 a pro území města Brna Úřad městské části Brno-střed.⁵⁶

⁵³ § 34 an. zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů (zákon o archivnictví).

⁵⁴ § 26 odst. 1 zákona.

⁵⁵ § 24 odst. 3 prováděcí vyhlášky.

⁵⁶ § 56 odst. 3 zákona.

**Zápisy
v jiném než
českém
jazyce**

IV. Oprava matričního zápisu a matričního dokladu

1. K MOŽNOSTI OPRAVY MATRIČNÍHO ZÁPISU

Oprava zápisu Opravou zápisu v matriční knize se rozumí opravení chybných či nesprávných údajů v zápisu nebo dodatečném záznamu v této knize.⁵⁷ Jedná se o údaje, které byly chybně nebo nesprávně zapsány již v době provedení zápisu. Opravu zápisu pochopitelně nutno odlišit od provedení záznamu později nastalých změn v zápise uvedených údajů (viz oddíl III. 1)

Opravy zápisů v matriční knize se provádějí na základě veřejných listin nebo jiných listin, stanoví-li tak zákon o matrikách, jménu a příjmení.⁵⁸ Jsou-li v matriční knize zapsány chybné údaje o jménu, popřípadě jménech, příjmení, popřípadě rodném příjmení, datu narození, uzavření manželství, úmrtí nebo o rodném čísle, provede se oprava zápisu podle druhopisu matriční knihy, nebo sbírky listin, popřípadě podle zápisu v knize narození.⁵⁹

Matriční předpisy nerozlišují provedení opravy na žádost a z moci úřední. Ustanovení § 58 odst. 1 zákona stanoví pouze výčet údajů, které se opravují. Toto ustanovení by bylo možné interpretovat argumentem *a contrario* i tak, že jiné chybné a nesprávné údaje zapsané v matriční knize, např. při uvedení místa matriční události, se neopravují. S takovou argumentací se ale ochránce v praxi ještě nesetkal. Otázkou tedy je, jak ustanovení § 58 odst. 1 zákona v praxi vlastně aplikovat. Podle našeho názoru by z úřední povinnosti, tj. bez žádosti jejich nositele, neměly být opravovány zejména údaje o jménu a příjmení. (Další výklad k této problematice je v oddíle V.5).

Oprava údaje v matričním zápise, ať je prováděna na žádost nebo z moci úřední, se může dotýkat více osob. Správní orgán to musí vzít v úvahu a jednat s nimi jako s účastníky správního řízení o provedení opravy v matričním zápise.

⁵⁷ § 50 zákona.

⁵⁸ § 5 odst. 2 zákona.

⁵⁹ § 58 odst. 1 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Pokud se jedná o formu provedení opravy matričního zápisu, matrikář chybné nebo nesprávné údaje podtečkuje nebo podčárkuje, a je-li zápis uzavřen, správné údaje uvede v oddíle „dodatečné záznamy a opravy“ matriční knihy.⁶⁰

Jsou-li údaje zapsány nesprávně nebo chybně nejen v matriční knize, ale i v matričním dokladu, matriční úřad vydá dotčené osobě bez správního poplatku nový matriční doklad. Matriční úřad není oprávněn požadovat vrácení původního matričního dokladu, protože taková povinnost není zákonem stanovena.

2. K MOŽNOSTI OPRAVY MATRIČNÍHO DOKLADU

Jsou-li údaje o jménu, popřípadě jménech, příjmení, popřípadě rodném příjmení, datu narození, uzavření manželství, úmrtí nebo o rodném čísle, zapsány chybně pouze v matričním dokladu, příslušný matriční úřad vydá nový matriční doklad.⁶¹ Oprava se provede podle údajů uvedených v matriční knize. Ochránce se nesetkal s tím, že by matriční úřad s odkazem na zákon odmítl vydat žadateli nový matriční doklad pouze z toho důvodu, že na původním dokladu je zjevně chybně uvedeno místo matriční události.

Z procesního hlediska lze k opravě matričního dokladu uvést, že situace je přehledná, pokud matriční úřad akceptuje námitku příjemce dokladu, že vydaný doklad obsahuje chyby a vydá nový (opravený) matriční doklad.

Otázkou však je, jak má matriční úřad postupovat, pokud má za to, že žádosti o opravu matričního dokladu, která není současně žádostí o opravu matričního zápisu, nelze vyhovět (podrobněji k tomuto problému v oddíle VII.2).

Při vydávání druhopisu matričního dokladu vznikají někdy nedorozumění ohledně názvu obce místa narození. Názvy obcí a okresů nebo států se v matričním dokladu uvádějí současným názvem.⁶² V případě sloučení obcí nebo zániku obce se tak údaj o místě narození na novém rodném listu liší od údaje o místě narození uvedeného na původním rodném listu a v matričním zápise. Lidé pak žádají matriční úřad o provedení opravy. Žádost lze řešit vydáním matričního dokladu, na němž se původní název uvede do poznámky.⁶³

Oprava
dokladu

Procesní
aspekt

⁶⁰ § 12 odst. 1 prováděcí vyhlášky

⁶¹ § 58 odst. 2 zákona.

⁶² § 24 odst. 3 prováděcí vyhlášky (viz poznámka č. 49).

⁶³ Dtto.

V. Jméno a příjmení

1. KE JMÉNU A PŘÍJMENÍ OBECNĚ

Užívání jmen a příjmení v úředním styku je věc veřejnoprávní, nejde jen o soukromou záležitost občana. Státy jsou oprávněny stanovit pravidla pro užívání jmen a příjmení svých občanů.

jméno Občan má právo i povinnost užívat v úředním styku **jméno**, popřípadě jména, která jsou uvedena v jeho rodném listu vydaném matričním úřadem.⁶⁴

Do matriční knihy nelze zapsat jména zkomolená, zdrobnělá a domácká. Fyzické osobě mužského pohlaví nelze zapsat jméno ženské a naopak. Matriční úřad dále nezapiše jméno, pokud je mu známo, že toto jméno užívá žijící sourozenec, mají-li sourozenci společné rodiče. Vzniknou-li pochybnosti o správné pravopisné podobě jména, je občan povinen předložit doklad vydaný znalcem.⁶⁵ K tomu lze poznamenat, že proces tvoření nových jmen stále pokračuje. Dřívější stanovisko znalce proto nemusí být neměnné a nelze vyloučit, že po získání nových poznatků se může změnit.

Jestliže jsou v matriční knize zapsána k 31. prosinci 1949 dvě jména, nebo více jmen, platí v úředním styku jméno uvedené na prvním místě. Je-li však některé z nich označeno za hlavní, platí v úředním styku toto jméno.⁶⁶

Jméno, popřípadě jména dítěte se do matriky zapíše podle souhlasného prohlášení rodičů; není-li jeden rodič znám, nebo je-li rodič pravomocným rozhodnutím soudu zbaven rodičovské zodpovědnosti, nebo je mu výkon rodičovské zodpovědnosti pozastaven, anebo je-li pravomocným rozhodnutím soudu rodič zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je jeho způsobilost k právním úkonům omezena, zapíše se jméno, popřípadě jména dítěte podle prohlášení druhého z rodičů, jinak podle pravomocného rozhodnutí soudu.⁶⁷ Matriční

⁶⁴ § 61 zákona.

⁶⁵ § 62 odst. 1 zákona.

⁶⁶ § 85 zákona.

⁶⁷ § 18 odst. 1 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

úřad nezapiše do knihy narození jméno, popřípadě jména, a učiní o tom oznámení soudu, jestliže rodiče

- a) se nedohodnou na jménu, popřípadě jménech dítěte do jednoho měsíce od narození dítěte, nebo
- b) jméno dítěti neurčí do jednoho měsíce od narození dítěte, nebo
- c) určí dítěti jméno, popřípadě jména, které nelze do knihy narození zapsat, nebo
- d) nejsou známi.⁶⁸

Občan má právo a povinnost užívat v úředním styku **příjmení**, které je uvedeno v matričním dokladu vydaném z matriční knihy vedené matričním úřadem.⁶⁹

Příjmení

Dítěti se do knihy narození zapíše společné příjmení rodičů, nebo, mají-li příjmení různá, zapíše se příjmení jednoho z nich, určené dohodou při uzavření manželství. Dítěti, jehož rodiče neuzavřeli manželství a mají různá příjmení, se zapíše příjmení podle dohody rodičů při určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů, nebo podle pravomocného rozsudku soudu o určení otcovství. Dohodou je možné určit příjmení, které v době, kdy k dohodě došlo, má jeden z rodičů nebo dítě. Dítěti, které není občanem a jehož rodiče nemají státní občanství České republiky, se zapíše příjmení podle dohody rodičů. U dítěte staršího 15 let musí být připojen k této dohodě jeho souhlas. Tuto dohodu nelze měnit. Dítěti, které se narodí do uplynutí třicátého dne po zániku manželství nebo jeho pravomocným prohlášením za neplatné, zapíše se příjmení, na kterém se manželé dohodli při uzavření manželství. Pokud však matka uzavřela v této době nové manželství, zapíše se příjmení dítěte podle dohody při uzavření nového manželství. Není-li otec dítěte znám, zapíše se do knihy narození příjmení matky, které má v době narození dítěte. Nelze-li dosáhnout dohody rodičů o příjmení dítěte, příjmení se do knihy narození nezapiše a matriční úřad o tom učiní oznámení soudu.⁷⁰

Významný posun v náhledu na dosud ustálenou praxi, dle níž utváření jmen a příjmení náleží výhradně do sféry vnitrostátního práva, znamenal rozsudek Evropského soudního dvora z 2. 10. 2003 C 148/02 ve věci Garcia Avello proti Belgii (viz část IX.).

Rozsudek
ESD Garcia
Avello

Evropský soudní dvůr ve věci Garcia Avello proti Belgii aplikoval čl. 12 (zákaz diskriminace z důvodu státní příslušnosti), čl. 17 (občanství Unie) a čl. 18 (svoboda pohybu a pobytu na území členských

⁶⁸ § 18 odst. 4 zákona.

⁶⁹ § 68 zákona.

⁷⁰ § 19 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

zemí) Smlouvy o založení Evropských společenství. Tato smlouva je mezinárodní smlouvou ve smyslu čl. 10 Ústavy České republiky, ve znění ústavního zákona č. 395/2001 Sb., dle něhož, stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva. Na rozsudek Evropského soudního dvora ve věci Garcia Avello proti Belgii reagovalo Ministerstvo vnitra přípisem ze dne 16. 12. 2005, určeným všem matričním úřadům v České republice. Z důvodu sjednocení činnosti jednotlivých matričních úřadů vydalo Ministerstvo vnitra pokyn, dle něhož se ustanovení § 33 zákona č. 97/1963 Sb. nepoužije v případě, žádá-li zákonný zástupce dítěte, které má státní občanství České republiky a současně státní občanství jiného státu Evropské unie, o užívání příjmení, k jehož užívání je oprávněn podle práva a tradice druhého členského státu. Přípis Ministerstva vnitra se zmiňuje o povolení změny příjmení, podle názoru ochránce lze však závěry rozsudku Evropského soudního dvora ve věci Garcia Avello proti Belgii použít i na jiné podobné situace, například na určení příjmení dítěte s dvojím státním občanstvím narozeného v České republice.

Ve vztahu k občanům České republiky, kteří mají současně státní občanství jiného státu Evropské unie, tak nelze mechanicky aplikovat pravidlo, že je-li někdo v rozhodné době státním občanem České republiky a považuje-li ho za svého příslušníka také jiný stát, je rozhodné státní občanství České republiky.⁷¹ Dítěti, které má vedle českého státního občanství státní občanství jiného členského státu Unie, mohou rodiče určit příjmení podle práva a tradice členského státu a nikoliv podle pravidel stanovených českým právním řádem.

Ve vztahu ke státům, které nejsou členy Evropské unie, však nadále platí, že jestliže se narodí české státní občance dítě, jehož otcem je cizí státní občan, není podle českého právního řádu možné, aby se příjmení dítěte utvářelo podle odlišných zvyklostí cizího státu, jehož je otec dítěte občanem. Nelze ale vyloučit, že během několika let může dojít k dalšímu posunu.

Jméno a příjmení a zákon č. 193/1999 Sb. Povinnost užívat v úředním styku příjmení, které je uvedeno v matričním dokladu vydaném z české matriční knihy, nelze vynucovat na bývalém občanovi, který má v cizozemských dokladech uvedeno jiné jméno a příjmení. Není zakázáno, aby bývalý občan užíval ve styku s českými úřady jméno a příjmení, které má uvedeno v dokladech vydaných úřady státu, jehož je nyní občanem.

Zákon č. 193/1999 Sb. umožnil některým bývalým československým občanům nabýt prohlášením opětovně české státní občanství

⁷¹ § 33 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním.

MATRIČNÍ ÚŘADY

bez ztráty svého dosavadního státního občanství. Zákon se týkal zejména bývalých občanů naturalizovaných v USA. V souvislosti s tímto zákonem se obnažily nesrovnalosti týkající se užívání jmen a příjmení těchto osob. Lze hovořit o jakési rehabilitaci užívání jmen a příjmení zejména Čechoameričanů, uváděných na amerických dokladech, před českými úřady. K odstranění nesrovnalostí uložilo Ministerstvo vnitra úřadům přijímajícím prohlášení podle zákona č. 193/1999 Sb. zajistit z úřední povinnosti oznámením na příslušné matriční úřady provedení dodatečného záznamu v knize narození, případně v knize manželství. Je na zvážení osoby, která činí prohlášení podle zákona č. 193/1999 Sb., v jaké podobě chce ve styku s českými úřady užívat své jméno a příjmení. Pokud bylo v souvislosti s naturalizací pouze přeloženo jméno (např. Jan na John) a příjmení uvedeno bez diakritických znamének, může taková fyzická osoba užívat v jednání před americkými úřady jméno John a příjmení bez diakritických znamének a před českými Jan a příjmení s čárkami a háčky. Může ale také užívat jméno a příjmení pouze v podobě uvedené na cizozemských dokladech v naturalizační listině. Pokud se nějakým způsobem rozhodne, měl by o tom být učiněn dodatečný záznam v matriční knize. Další případnou změnu v užívání jména a příjmení si pak lze představit pouze formou povolení změny ve správním řízení. Problematice užívání jména a příjmení v souvislosti se zákonem č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů, se ochránce věnoval v šetření pod sp. zn.: 2965/2004/VOP/MV (viz část X.).

Specifická je problematika šlechtických predikátů, s níž se lze setkat zpravidla při uzavírání manželství s cizím státním občanem. Jestliže se občan(ka) České republiky dohodne při uzavření manželství s cizím státním občanem, který užívá před svým příjmením např. předložku „von“, na užívání tohoto společného příjmení, matriční úřad je v takovém případě oprávněn požadovat předložení dokladu, kterým občan doloží, že „von“ je součástí manželova příjmení, a nikoliv šlechtický predikát. Vyplyvá to ze zákona Národního shromáždění ze dne 10. 12. 1918 č. 61/1918 Sb., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly. Podobně jako v někdejším Československu bylo šlechtictví zrušeno v řadě evropských zemí, např. v Rakousku, v Německu, ve Francii již po Velké francouzské revoluci (1789) v roce 1790, v Itálii až po roce 1945. Šlechtictví se zachovalo většinou v zemích, které jsou monarchiemi, např. ve Velké Británii, v Nizozemsku, v Belgii. Ve většině evropských jazyků, např. v němčině, se šlechtictví formálně vyjadřovalo předložkami obdobnými české předložce „z“. V některých jazycích se ale tyto předložky ponechávají jako součást jména a příjmení, pouze

**Šlechtické
predikáty**

MATRIČNÍ ÚŘADY

šlechtický titul se za součást jména a příjmení nepovažuje. Občan(ka) České republiky nemůže užívat jako součást svého příjmení cizí slova označující šlechtictví. Předchází-li příjmení manžela, který má cizí státní občanství, předložka „von“ nebo jiná podobná předložka, je třeba zjistit, zda je tato předložka znakem šlechtictví, anebo zda je součástí příjmení, např. součástí původem selského příjmení naznačující, odkud rodina pochází. Např. v němčině a v holandštině existují předložková příjmení, která mají jiný než šlechtický původ. Občan by si měl obstarat znalecký posudek instituce nebo odborníka ze země původu manžela.⁷² Znalecký posudek by měl potvrdit, zda se v daném případě jedná o šlechtický predikát, nebo o součást příjmení. Posudek úředně přeložený do českého jazyka by pak občan měl předložit matričnímu úřadu.⁷³

2. K UŽÍVÁNÍ VÍCE JMEN A PŘÍJMENÍ

Více jmen Narozenému dítěti mohou být do knihy narození zapsána **dvě jména**, která nesmí být stejná. Pro zápis více jmen platí obdobně ustanovení pro zápis jména. Dítěti, které není občanem a jehož rodiče nemají státní občanství České republiky, lze zapsat více jmen.⁷⁴

Občan, který má v matriční knize zapsáno jedno jméno, může před matričním úřadem příslušným podle místa trvalého pobytu občana, nebo před matričním úřadem, v jehož knize narození je jméno zapsáno, prohlásit, že bude užívat dvě jména.⁷⁵ Za nezletilého učiní toto prohlášení jeho zákonní zástupci.⁷⁶ U nezletilého staršího 15 let připojí k prohlášení jeho souhlas, bez něhož ke zvolení druhého jména nemůže dojít. Matriční úřad, v jehož knize narození není zapsáno jméno, jehož se prohlášení týká, postoupí toto prohlášení do 3 pracovních dnů matričnímu úřadu, v jehož knize narození je jméno zapsáno. Toto prohlášení lze učinit pouze jednou a nelze je vzít zpět.⁷⁷

Jsou-li v matriční knize vedené matričním úřadem zapsána dvě jména, občan je povinen je v úředním styku užívat.⁷⁸

⁷² V Německu je takovou institucí např. Společnost pro jazyk německý ve Wiesbadenu www.gfds.de.

⁷³ Při zpracování části textu o šlechtických predikátech byla použita publikace KNAPPOVÁ, M. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, Liberec : TAX AZ KORT, 2002, str. 193 an.

⁷⁴ § 18 odst. 2 zákona.

⁷⁵ I při volbě druhého jména je nutno respektovat ustanovení § 62 odst. 1 zákona.

⁷⁶ Pro prohlášení za nezletilého o užívání druhého jména platí obdobně § 18 odst. 1 zákona.

⁷⁷ § 62 odst. 3 a 4 zákona.

⁷⁸ § 62 odst. 2 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Jestliže jsou v matriční knize zapsána k 31. prosinci 1949 dvě jména, nebo více, platí v úředním styku jméno uvedené na prvním místě. Je-li však některé z nich označeno za hlavní, platí v úředním styku toto jméno.⁷⁹

Občan, který má v matriční knize zapsána k 31. prosinci 1949 dvě jména, může však před matričním úřadem prohlásit, že bude tato jména užívat. Má-li v této matriční knize zapsána více než dvě jména, může před matričním úřadem prohlásit, které jméno z těchto zapsaných jmen bude užívat jako druhé. Toto prohlášení se činí před matričním úřadem příslušným podle místa trvalého pobytu občana, nebo matričním úřadem, v jehož knize narození jsou jména zapsána. Matriční úřad, v jehož knize narození nejsou zapsána jména, jichž se prohlášení týká, postoupí toto prohlášení do 3 pracovních dnů matričnímu úřadu, v jehož knize narození jsou jména zapsána. Toto prohlášení lze učinit pouze jednou a nelze je vzít zpět.⁸⁰

Občan může užívat **více příjmení** pouze za těchto podmínek:

Více příjmení

- a) nabyli-li je podle dříve platných předpisů a je oprávněn je užívat podle zákona, anebo
- b) prohlásil-li souhlasně při uzavírání manželství, že příjmení druhého snoubence užívajícího více příjmení bude jejich příjmením společným, anebo
- c) prohlásil-li při uzavírání manželství, že spolu se společným příjmením bude užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí,⁸¹ nebo
- d) jde-li o příjmení dítěte po jeho rodičích, kteří jsou oprávněni užívat více příjmení.⁸²

Občan, který užívá více příjmení, může prohlásit před matričním úřadem, že bude užívat pouze jedno příjmení. Za trvání manželství lze takovéto prohlášení učinit pouze souhlasným prohlášením manželů. Prohlásil-li občan při uzavírání manželství, že spolu se společným příjmením bude užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí, nelze prohlášením upustit od užívání společného příjmení, jestliže toto manželství trvá.⁸³

⁷⁹ § 85 zákona.

⁸⁰ § 86 zákona.

⁸¹ § 8 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů: „... bylo-li předchozí příjmení složeno ze dvou příjmení, může být na druhém místě užíváno a uváděno jen jedno z nich.“

⁸² § 70 odst. 1 zákona.

⁸³ § 70 odst. 2 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Srovnáním právní úpravy užívání více jmen a příjmení lze dojít k jednoznačnému závěru, že zákonodárce upravil volněji užívání více jmen, kdežto užívání více příjmení se snaží omezit.

Pravidla povolující užívání více příjmení stanovená zákonem platí jen pro české státní občany. Pokud se v České republice narodí dítě, které je výhradně cizím státním občanem, lze mu zapsat víceslovné příjmení podle cizích zvyklostí. Byť zákon tuto možnost nezmiňuje výslovně jako v případě jmen, lze mít za to, že ji nevylučuje.

Pokud jde o nabytí více příjmení uzavřením manželství, právní úpravy jednotlivých států se mohou lišit. Podle české právní úpravy mohou snoubenci při uzavírání manželství prohlásit, že spolu s příjmením společným bude jeden z nich užívat a na druhém místě uvádět příjmení předchozí. Např. podle polské právní úpravy může manžel uvádět své předchozí příjmení na prvním místě a společné příjmení na místě druhém. Ve světle rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 12. 2005 (viz část VIII.) a judikatury mezinárodních soudních institucí (viz část IX.) lze konstatovat, že české úřady by měly respektovat cizí právní úpravu. Zvláštní matrika by např. v případě sňatku českého státního občana s cizí státní občankou měla zapsat do knihy manželství a uvést na tuzemský oddací list příjmení cizí státní občanky podle cizozemského oddacího listu. Podle názoru ochránce nemohou české úřady odmítat respektovat příjmení např. polské státní občanky žijící na území ČR, které nabyla sňatkem s českým státním občanem v Polsku.

Nutno dodat, že problém by měl být zcela odstraněn novelou zákona o matrikách, jménu a příjmení. Ustanovení, dle něhož zvláštní matrika při zápisu manželství uzavřeného na území cizího státu na základě žádosti občana uvede jeho příjmení i příjmení jeho manžela v podobě uvedené na cizozemském matričním dokladu, by mělo nabýt účinnosti dnem 1. 7. 2008.

3. K UŽÍVÁNÍ ŽENSKÉHO PŘÍJMENÍ V MUŽSKÉM TVARU

Přechylování ženských příjmení Příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice.⁸⁴ Je to jediné ustanovení v právním řádu České republiky, které odkazuje na pravidla české mluvnice. K přechylování ženských příjmení v češtině (tj. k odvozování ženských podob příjmení z příjmení mužských, a to příjmení domácího i cizího původu), lze nejprve uvést, že vyplývá z povahy českého jazykového systému, z potřeby začlenit ženská

⁸⁴ § 69 odst. 1 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

příjmení do mluvnického systému češtiny.⁸⁵ Přípony -ová, -á umožňují jednoznačně informovat, že pojmenovávanou osobou není muž, nýbrž žena, a dále umožňují příjmení skloňovat. Nepřechýlené ženské příjmení v češtině skloňovat nelze. Pokud je příjmení ženy zapsáno v matriční knize a uvedeno v příslušném matričním dokladu v nepřechýleném tvaru, nelze to chápat tak, že je to závazné pro další běžnou komunikaci v češtině.

Možnost zápisu ženského příjmení v mužském tvaru v rozporu s pravidly českého jazyka přinesl až zákon č. 301/2000 Sb., který nabyl účinnosti dnem 1. července 2001. Do nabytí účinnosti tohoto zákona platilo, že příjmení žen se přechylují podle pravidel českého pravopisu, bez výjimky.⁸⁶ Podle ustanovení § 69 zákona č. 301/2000 Sb., ve znění účinném do 15. dubna 2004, bylo možné uvést na žádost nositelky příjmení v matričním zápisu vedle příjmení ženy podle pravidel české mluvnice i její příjmení ve formě, která pravidlům české mluvnice neodpovídá, pokud se žena přihlásila k cizí národnosti.⁸⁷ Mezinárodní smlouvou, na níž zákon odkazoval, je Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin.⁸⁸ Občanky České republiky, které se provdaly za cizince, nelze však označit za příslušnice národnostní menšiny ve smyslu této Rámcové úmluvy.⁸⁹ Pokud se žena-občanka ČR k cizí národnosti přihlásila, byla důvodem takového prohlášení spíše snaha vyhnout se v cizině problémům s přechýleným příjmením. Přihlášení se k jiné národnosti bylo vnímáno velmi citlivě. Žena-občanka České republiky řešila v podstatě dilema, zda je pro ní přednější pocit sounáležitosti s národem, v jehož jazyce se ženská příjmení přechylují, anebo zda je lepší nekomplikovat si v cizině život vysvětlováním nezvyklé podoby svého příjmení. Mnohé ženy nebyly s touto právní úpravou pochopitelně spokojeny a obracely se i na veřejného ochránce práv. Ochránce informoval Poslaneckou sněmovnu Parlamentu ČR o tomto problému ve své souhrnné zprávě za rok 2003.

⁸⁵ Přechylování ženských příjmení není jen zvláštností češtiny. Některé jazyky (např. polština, řečtina, lotyština) mají pro vytváření ženských příjmení obdobné přechylovací přípony. Podrobněji in KNAPPOVÁ, M. *Naše a cizí příjmení v současné češtině*, Liberec : TAX AZ KORT, 2002, str. 101 an.

⁸⁶ § 20 odst. 6 vyhl. č. 22/1977 Sb.

⁸⁷ Ustanovení § 69 odst. 1 zákona, ve znění účinném do 15. dubna 2004: „Příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice. Ukládá-li to mezinárodní smlouva, uvede matriční úřad na žádost nositelky příjmení v matričním zápisu vedle příjmení ženy podle pravidel české mluvnice i toto její příjmení ve formě, která pravidlům české mluvnice neodpovídá; z těchto dvou forem příjmení může nositelka příjmení užívat jen jednu formu, kterou si zvolí při podání žádosti, a ta se uvede v matričním dokladu.“

⁸⁸ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/1998 Sb.

⁸⁹ Srov. také zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Dne 16. dubna 2004 byl vyhlášen a téhož dne nabyl účinnosti zákon č. 165/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 301/2000 Sb. I nadále platí, že příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice. Možnosti zapsat do matriky ženské příjmení v mužském tvaru však byly rozšířeny.

Při zápisu uzavření manželství lze na základě žádosti ženy, již se uzavření manželství týká, uvést v matriční knize příjmení, které bude po uzavření manželství užívat, v mužském tvaru, jde-li o

- a) cizinku,
- b) občanku, která má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině,
- c) občanku, jejíž manžel je cizinec,
- d) občanku, která je jiné než české národnosti.⁹⁰

Při zápisu narození dítěte lze na základě žádosti rodičů uvést příjmení dítěte ženského pohlaví v mužském tvaru, je-li dítě

- a) cizincem,
- b) občanem, který má nebo bude mít trvalý pobyt v cizině,
- c) občanem, jehož jeden z rodičů je cizincem,
- d) občanem, který je jiné než české národnosti.⁹¹

Zákon č. 165/2004 Sb. obsahuje přechodná ustanovení, podle nichž prohlášení o užívání ženského příjmení v mužském tvaru lze učinit i tehdy, jsou-li již přechýlené tvary zapsány v matriční knize narození a v matriční knize manželství. Prohlášení lze učinit u kteréhokoli matričního úřadu nebo u zastupitelského úřadu České republiky. Matriční úřad do poznámky matričního dokladu vyznačí, od kdy nositelka příjmení užívá své příjmení v mužském tvaru. Prohlášení lze učinit pouze jednou.

Ustanovení § 69 odst. 1 zákona bylo v matriční praxi vykládáno tak, že veškerá příjmení žen se, s výjimkami upravenými zákonem, uvádějí v matričních knihách a na matričních dokladech v souladu s pravidly české mluvnice. Paradoxní dopad toho výkladu lze demonstrovat na příkladu oddacího listu, na němž příjmení manželky-české státní občanky, jejímž manželem je cizinec, bylo na základě jejího prohlášení uvedeno v mužském tvaru, zatímco příjmení její tchyně bylo přechýleno. Změnu přinesl rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn.: 4 As 52/2004-77 z 28. prosince 2005.⁹² Podle tohoto rozsudku je aplikace ustanovení § 69 odst. 1 zákona o matrikách, jménu

**Rozsudek
NSS z 28. 12.
2005**

⁹⁰ § 69 odst. 2 zákona.

⁹¹ § 69 odst. 3 zákona.

⁹² Publikován ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. 4/2006. Celé znění tohoto rozsudku přetiskujeme v části VIII.

MATRIČNÍ ÚŘADY

a příjmení na místě pouze v případě, kdy se příjmení ženy vstupující do manželství tvoří podle dohody o příjmení manželů. Ostatní údaje, tj. i příjmení dalších osob, se netvoří, ale pouze zapisují z předložených dokladů, které jsou veřejnými listinami.

Zápisy matričních událostí do zvláštní matriky u osoby, která v době, kdy událost nastala, nebyla českým občanem, nutno provádět v intencích právního názoru vysloveného Nejvyšším správním soudem. Příjmení osoby, které se zápis týká, se totiž v těchto případech netvoří, ale zápis se provádí podle matričního dokladu vydaného v cizině.⁹³ Pokud tak zvláštní matrika v minulosti neučinila, lze ji požádat o opravu matričního zápisu a o vyhotovení nového matričního dokladu.

4. KE ZMĚNĚ JMÉNA A PŘÍJMENÍ

Jméno a příjmení je záležitost velmi osobní. Názor, že člověk by měl svobodně rozhodovat o svém jménu a příjmení, jakož i o jejich změně, a neměl by být státem nijak omezován, není výjimečný. Věc ale není tak jednoznačná. Veřejnoprávní zájem na regulaci užívání a změny jména a příjmení je legitimní. Potvrzuje to i judikatura Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku a dalších mezinárodních soudních institucí. Státy jsou oprávněny omezit možnost měnit jméno a příjmení. Na druhé straně však z judikatury vyplývá, že právní úprava v jednotlivých státech by neměla být příliš rigidní a měla by zohledňovat specifické situace.⁹⁴ Otázkou tedy je především míra veřejnoprávní regulace.

Právo na změnu příjmení nelze zařadit mezi ústavně garantované práva a svobody. To však neznamená, že správní orgán může při rozhodování o povolení změny příjmení postupovat libovolně. Jeho správní uvážení se musí pohybovat v mezích stanovených zákonem. Jméno, popřípadě jména, nebo příjmení lze změnit fyzické osobě pouze na základě její žádosti, případně na základě žádosti jejich zákonných zástupců.⁹⁵

Na změnu příjmení je právní nárok pouze ve zcela výjimečném případě,⁹⁶ v jiných případech je rozhodováno podle správního uvážení. Úvaha správního orgánu se musí pohybovat v mezích stanovených zákonem. Zákonodárce stanovil, že změnu příjmení lze povolit zejména

**Meze správní
uvážení**

⁹³ § 39 odst. 1 písm. b) prováděcí vyhlášky.

⁹⁴ Viz část IX.

⁹⁵ § 72 odst. 1 zákona.

⁹⁶ § 72 odst. 5 zákona: „Fyzické osobě, u níž probíhá změna pohlaví, povolí matriční úřad užívat neutrální jméno a příjmení na základě její žádosti a potvrzení zdravotnického zařízení, u něhož léčba pro změnu pohlaví probíhá.“

MATRIČNÍ ÚŘADY

tehdy, jde-li o přijetí hanlivé nebo směšné, nebo je-li pro to vážný důvod.⁹⁷ Současně stanovil, že změna jména nebo přijetí se nepovolí, jestliže by změna byla v rozporu s potřebami a zájmy nezletilého,⁹⁸ anebo žádá-li osoba o změnu jména na jméno zkomolené, zdrobnělé, domácké, nebo žádá-li o změnu na jméno, které má žijící sourozenec společných rodičů, anebo žádá-li osoba mužského pohlaví o změnu na jméno ženské, nebo naopak.⁹⁹

Správní poplatek Správní poplatek za vydání povolení změny

- a) přijetí hanlivého, výstředního, směšného, zkomoleného, cizojazyčného nebo na dřívější přijetí je ve výši 100 Kč,
- b) jména nebo přijetí v ostatních případech ve výši 1000 Kč.¹⁰⁰

Ochránce se setkal s tím, že některé matriční úřady chybují a zpoplatňují již samotné podání žádosti a nikoliv až vydání povolení o změně jména nebo přijetí.

Oznámení dřívějšího přijetí po rozvodu Manžel, který přijal přijetí druhého manžela, může do jednoho měsíce po právní moci rozhodnutí o rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá opět své dřívější přijetí, popřípadě že upouští od užívání společného přijetí vedle přijetí dřívějšího.¹⁰¹ Oznámení rozvedeného manžela, že přijímá zpět své dřívější přijetí, zapíše formou dodatečného záznamu k zápisu o uzavření manželství do knihy manželství.¹⁰² Tato změna přijetí je od poplatku osvobozena.¹⁰³

Oznámení o přijetí dřívějšího přijetí může učinit i ten, kdo byl rozveden cizím soudem, a to do jednoho měsíce po nabytí právní moci rozsudku Nejvyššího soudu ČR, kterým je uznáno cizozemské rozhodnutí o rozvodu. Ochránce se touto otázkou zabýval v šetření pod sp. zn.: 4149/2004/VOP/MV (viz část X.). Není-li podle dvoustranných nebo vícestranných mezinárodních smluv třeba uznávacího rozsudku Nejvyššího soudu ČR, lze oznámení učinit do jednoho měsíce od právní moci rozsudku cizozemského soudu.

Dohoda snoubenců o přijetí Zákon dává snoubencům možnost, aby si ponechali svá dosavadní přijetí, preferuje však dohodu o společném přijetí. Pokud se snoubenci dohodli, že si ponechají svá dosavadní přijetí (v tom případě museli současně prohlásit, které z těchto přijetí bude přijetím jejich společných dětí), mohou se později dohodnout na společném

⁹⁷ § 72 odst. 2 zákona

⁹⁸ § 72 odst. 4 zákona.

⁹⁹ § 72 odst. 3 zákona.

¹⁰⁰ Položka 11 sazebníku správních poplatků – příloha zákona č. 634/2004 Sb.

¹⁰¹ § 29 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰² § 71 zákona a § 31 a 32 prováděcí vyhlášky.

¹⁰³ Osvobození je uvedeno pod bodem 1 u položky 11 v sazebníku správních poplatků.

MATRIČNÍ ÚŘADY

příjmení jednoho z nich. Tato změna podléhá povolení.¹⁰⁴ Pokud se však snoubenci dohodli při uzavření manželství na společném příjmení, za trvání manželství není možná změna příjmení jednoho z nich, a to ani se souhlasem manžela.¹⁰⁵ Záměr preferovat dohodu o společném příjmení je zřejmý. Není však zřejmé a nelze to vyčíst ani z důvodové zprávy, jaký byl záměr zákonodárce, jestliže ustanovením § 73 odst. 3 zákona zabraňuje vyhovět žádosti manželů, kteří mají různá příjmení a chtějí užívat jiné (třetí) společné příjmení, uvážíme-li, že změnu na jiné příjmení lze povolit, mají-li společné příjmení.

Zákon neumožňuje povolit jakoukoliv změnu příjmení na více příjmení.¹⁰⁶ Není např. možné povolit na základě dohody manželů za trvání manželství, aby ten z nich, který přijal příjmení druhého manžela, mohl na druhém místě užívat své předchozí příjmení.

Některé změny jména a příjmení povolení nevyžadují. Povolení nevyžaduje užívání české podoby jména, které je v matriční knize a na matričním dokladu uvedeno v cizím jazyce. Občan, který chce užívat českou podobu cizojazyčného jména, popřípadě jmen, oznámí tuto skutečnost matričnímu úřadu, v jehož knize narození je jméno, popřípadě jména, zapsáno. V případě pochybnosti, zda jde o českou podobu jména, je oznamovatel povinen předložit vyjádření znalce. Toto oznámení lze učinit pouze jednou a nelze je vzít zpět.¹⁰⁷ Obdobně by mělo být upraveno i právo příslušníka národnostní menšiny, jehož jméno, popřípadě jména jsou v matriční knize zapsána v českém nebo jiném jazyce než v jazyce národnostní menšiny, k níž náleží.

Na závěr je třeba zmínit také změnu příjmení dětí, k níž může dojít do dosažení jejich zletilosti. Uzavřou-li rodiče manželství po narození svého dítěte, bude mít dítě příjmení určené pro jejich ostatní děti. Uzavře-li manželství matka dítěte, jehož otec není znám, mohou manželé před matričním úřadem souhlasně prohlásit, že příjmení určené pro jejich ostatní děti bude mít i toto dítě. Toto prohlášení může být učiněno kdykoliv za trvání manželství do dosažení zletilosti dítěte.¹⁰⁸

Změny jména
a příjmení
bez povolení

¹⁰⁴ § 73 odst. 3 zákona.

¹⁰⁵ Vyplyvá to z ustanovení § 73 odst. 1 a 2 zákona.

¹⁰⁶ Vyplyvá to z ustanovení § 70 odst. 1 zákona.

¹⁰⁷ § 63 zákona.

¹⁰⁸ § 39 a 40 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

MATRIČNÍ ÚŘADY

5. K OPRAVĚ JMÉNA A PŘÍJMENÍ

Ochrana jména a příjmení Podle Listiny základních práv a svobod má každý právo na to, aby bylo chráněno jeho jméno.¹⁰⁹ Občan má právo a povinnost užívat v úředním styku jméno a příjmení, které je uvedeno v matričním dokladu vydaném z matriční knihy vedené matričním úřadem.¹¹⁰ Podle dřívější právní úpravy měl občan právo a povinnost užívat jméno a příjmení, kterým byl zapsán v matrice.¹¹¹ Nynější právní úprava vyvolává nutně otázku, zda je chráněno jméno a příjmení zapsané v matrice, anebo jméno a příjmení uvedené v matričním dokladu.

K tomu dodejme, že matriční doklady a) vyhotovené orgány příslušnými k jejich vydání podle předpisů platných k 31. prosinci 1949 (rodný, případně rodný a křestní, popřípadě křestní a rodný, nebo oddací, anebo úmrtní list), nebo b) vyhotovené podle právních předpisů platných k počátku účinnosti tohoto zákona (rodný, oddací, nebo úmrtní list), zůstávají i nadále v platnosti a mají charakter veřejných listin, pokud nedošlo ke změně skutečností v nich uvedených (§ 58).¹¹² Odkaz v textu zákona na ustanovení § 58, které se týká opravy chybných údajů, působí poněkud zmatečně, protože změnou skutečností uvedených v matričním dokladu se rozumí např. osvojení, rozvod manželství, změna jména nebo příjmení a další skutečnosti¹¹³, k nimž došlo po vydání původního matričního dokladu. Odkaz na ustanovení § 58 si lze vyložit tak, že neplatným je i matriční doklad, vyhotovený podle právních předpisů platných k počátku účinnosti zákona č. 301/2000 Sb., který obsahuje chybné údaje vymezené v ustanovení § 58 zákona.

Zkomolené příjmení na matričním dokladu Jméno nebo příjmení uvedené chybně v matričním dokladu, vyhotoveném podle právních předpisů platných k počátku účinnosti zákona č. 301/2000 Sb., zřejmě chráněno není, byť takto zkomolené příjmení může jeho nositel užívat několik desetiletí. Otázkou je, jak tyto situace legislativně řešit. Jméno a příjmení, které občan v dobré víře dlouhá léta užívá, by mělo být chráněno.

Nositel příjmení, které je zapsáno chybně pouze v matričním dokladu, chce zpravidla takové příjmení nadále užívat z toho důvodu, že je má uvedeno ve všech svých dokladech. Za současné právní úpravy nelze tuto situaci řešit jiným způsobem než podáním žádosti o povolení změny příjmení. Ve většině případů lze tuto „změnu“ povolit za

¹⁰⁹ Čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

¹¹⁰ § 61 a § 68 zákona.

¹¹¹ § 1 odst. 1 zákona č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení.

¹¹² § 91 zákona.

¹¹³ § 5 odst. 1 písm. b) zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

snížený správní poplatek ve výši 100 Kč jako změnu příjmení zkomoleného. I když se nemění zkomolená podoba příjmení, ale povoluje se změna správně zapsaného příjmení na zkomolenou podobu, „zkomoleným příjmením“ podle položky 11 sazebníku správních poplatků se může mýlit pouze příjmení zkomolené nesprávným přepisem do matričního dokladu. Pokud bylo totiž příjmení zkomolené již při samotném zápisu do matriční knihy, nápravy lze dosáhnout opravou zápisu na základě prokázání správnosti příjmení v matričním zápisu o narození rodiče. Žádat o povolení změny příjmení není v takovém případě nutné.

K nesprávným zápisům jmen a příjmení do matrik a k vystavování chybných výpisů z matrik docházelo v minulosti zejména v národnostně smíšených oblastech, jako např. na Hlučínsku nebo Těšínsku, a to v závislosti na měnící se politické situaci, poměrně často však i na přání nositelů těchto příjmení. Česká příjmení byla poněmčena a popolštěna, německá a polská příjmení počeštěna apod. Nelze tak vyloučit, že jedna generace z téže rodiny mohla užívat např. německou podobu příjmení, další generace českou.

K nesprávnému zápisu jména nebo příjmení do matriční knihy může dojít i v současné době, např. je-li nesprávně transkribováno z jazyka neujavajícího latinku. Závazná pravidla pro přepis znaků z latinky a z cyrilice do podoby, ve které se zobrazují v informačních systémech veřejné správy, jsou stanovena nařízením vlády.¹¹⁴ Přepis jmen a příjmení do latinky je nedílnou součástí úředního překladu cizozemského matričního dokladu z jazyka užívaného cyrilici. Pravidla stanovená nařízením vlády jsou pro úřední překladatele závazná. Není úkolem matričních úřadů proěřovat správnost přepisů z cyrilice provedených překladatelem. Pravidla pro přepis z jazyků užívaných jiné druhy písma než latinku a cyrilici nejsou právním předpisem stanovena.

Oprava příjmení v matričním zápise se podle názoru ochránce týká pouze osoby, která o opravu požádala, nikoliv též dalších osob, jejichž příjmení byla v důsledku této chyby zapsána v dalších matričních zápisech v jiné podobě, než v jaké měla být správně zapsána. Opravu jména a příjmení v matričním zápise lze podle názoru ochránce provést pouze na žádost. Ač zákon¹¹⁵ lze vyložit i tak, že oprava jména a příjmení se provádí z úřední povinnosti, názory praxe se v posledních letech vyvíjejí a matriční úřady již nepřistupují k tomu, aby z moci úřední opravovaly příjmení celým rodinám

**Nesprávná
transkripce**

**Okruh
dotčených
osob**

¹¹⁴ Nařízení vlády č. 594/2006 Sb., ve znění nařízení vlády č. 100/2007 Sb.

¹¹⁵ § 58 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

a lidé byli následně nuceni k výměně občanských průkazů a dalších dokladů.

Ochránce se domnívá, že s přihlédnutím k ustanovením § 61 a § 68 zákona by mělo být chráněno jméno a příjmení uvedené na matričním dokladu vydaném z matriční knihy po 1. červenci 2001 i v případě, pokud by při vyhotovování matričního dokladu ze zápisu v matriční knize byly tyto údaje uvedeny chybně nebo nesprávně. Zákon neřeší, jak by matriční úřad po zjištění této chyby měl postupovat. Lze mít za to, že by měl být o tomto zjištění proveden dodatečný záznam v příslušném zápise matriční knihy.

VI. Souhlasné prohlášení o určení otcovství

1. K URČENÍ OTCOVSTVÍ OBECNĚ

Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné, považuje se za otce manžel matky. Narodí-li se dítě ženě znovu provdané, považuje se za otce manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne potom, kdy její dřívější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. Při počítání času, který je rozhodující pro určení otcovství, má se za to, že manželství toho, jenž byl prohlášen za mrtvého, zaniklo dnem, který byl v rozhodnutí o prohlášení za mrtvého určen jako den smrti.¹¹⁶

I. domněnka

Za otce se jinak považuje muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem. Prohlášení nezletilého rodiče o otcovství musí být učiněno vždy před soudem. Prohlášení matky není třeba, nemůže-li pro duševní poruchu posoudit význam svého jednání, nebo je-li opatření jejího prohlášení spojeno s těžko překonatelnou překážkou.¹¹⁷ Souhlasným prohlášením rodičů lze určit otcovství k dítěti ještě nenarozenému, je-li již počato.¹¹⁸ Účinky souhlasného prohlášení rodičů k nenarozenému dítěti nastávají okamžikem jeho narození, narodí-li se dítě živé.¹¹⁹

II. domněnka

Nedošlo-li k určení otcovství podle předchozích ustanovení, může dítě, matka i muž, který o sobě tvrdí, že je otcem, navrhnout, aby otcovství určil soud.¹²⁰

III. domněnka

Bylo-li otcovství určeno podle tzv. první domněnky, lze souhlasné prohlášení o určení otcovství učinit až po ukončení soudního řízení o popření otcovství. Souhlasné prohlášení o určení otcovství učiněné vdanou ženou je podle právního řádu České republiky tzv. nulitním,

¹¹⁶ § 51 zákona č. 94/1963 Sb., rodině – tzv. první domněnka určení otcovství.

¹¹⁷ § 52 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů – tzv. druhá domněnka určení otcovství.

¹¹⁸ § 53 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině – tzv. třetí domněnka určení otcovství.

¹¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 196.

¹²⁰ § 54 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

MATRIČNÍ ÚŘADY

neexistujícím právním úkonem, který nemůže vyvolat žádné právní následky (viz závěrečná zpráva o výsledku šetření sp. zn.: 1443/2001/VOP/MV v části X.).

Popření otcovství Matka může do šesti měsíců od narození dítěte u soudu popřít, že otcem dítěte je její manžel.¹²¹ Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozví, že se jeho manželce narodilo dítě, popřít u soudu, že je jeho otcem.¹²² Narodí-li se dítě do tří set dnů po rozvodu manželství a jiný muž o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, lze otcovství manžela považovat za vyloučené též na základě souhlasného prohlášení matky, manžela a tohoto muže. Toto prohlášení musí být učiněno v řízení o popření otcovství.¹²³ Souhlasné prohlášení matky, manžela a jiného muže, jenž o sobě tvrdí, že je otcem dítěte, nelze podle právního řádu České republiky účinně učinit u matričního úřadu.

2. K PŘÍSLUŠNOSTI K PŘIJETÍ PROHLÁŠENÍ

Ochránce se setkal s názory, že souhlasné prohlášení matky a otce dítěte o určení otcovství musí být na matričním úřadu učiněno současně, a to podle místa trvalého pobytu otce anebo podle místa narození dítěte. Takové názory jsou mylné. Souhlasné prohlášení matky a otce dítěte o určení otcovství jsou dva právní úkony, které nemusí být učiněny současně. Vždy je však třeba, aby byly učiněny osobně rodičem dítěte před soudem nebo matričním úřadem. Místní příslušnost k přijetí prohlášení není stanovena.

Je-li souhlasným prohlášením určováno otcovství k narozenému dítěti, matriční úřad, před nímž bylo prohlášení učiněno, jej zašle matričnímu úřadu, v jehož knize narození je dítě zapsáno. Prohlášení mohou příslušnému matričnímu úřadu doručit i sami rodiče. Je-li souhlasné prohlášení o určení otcovství učiněno k dítěti ještě nenarozenému, je povinností rodičů předložit po narození dítěte prohlášení matričnímu úřadu k zápisu do knihy narození.¹²⁴

3. K NÁLEŽITOSTEM PROHLÁŠENÍ

Prohlášení každého z rodičů o otcovství muže podle § 52 zákona o rodině je nepochybně projevem vůle, který směřuje ke vzniku práv

¹²¹ § 59 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

¹²² § 57 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

¹²³ § 58 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁴ § 16 odst. 3 písm. b) zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

a povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují. Jelikož zákon o rodině neupravuje blíže náležitosti projevů vůle zakládajících druhou domněnku určení otcovství ani nestanoví zvláštní režim pro jejich vady, použijí se ustanovení občanského zákoníku.¹²⁵ Podle občanského zákoníku musí být právní úkon učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný. Neplatným je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.¹²⁶

Náležitosti
prohlášení

Právní úprava druhé domněnky určení otcovství nestanoví pravidla postupu matričního úřadu. Podle komentáře k zákonu o rodině: „Otcovství je určeno okamžikem, kdy jsou před soudem nebo matričním úřadem učiněna souhlasná prohlášení splňující požadavky, které platné právo klade na právní úkony. Přijetí nebo schválení těchto úkonů příslušným orgánem se nevyžaduje.“¹²⁷

Principům dobré správy odpovídá, pokud matriční úřad osobu, která činí souhlasné prohlášení o určení otcovství, poučí o tom, za jakých podmínek (stav matky, požadavky na právní úkony dle § 37 an. občanského zákoníku) lze úkon považovat za platný.

Matriční úřad by však neměl odmítnout sepsání protokolu, jestliže prohlašovatel v době, kdy prohlášení činí, nemůže z nějakého důležitějšího důvodu prokázat splnění všech požadavků na platnost svého úkonu. Odmítnutí může být v konkrétních případech v rozporu se zájmem dítěte. Z platné právní úpravy nelze dovodit, že matriční úřad může přijmout úkony souhlasného prohlášení o určení otcovství až poté, kdy si ověří, že jsou splněny všechny požadavky právního řádu na jejich platnost. Protokol o přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství není potvrzením o otcovství, ale je pouze dokladem o projevu vůle prohlašovatele. Dokladem osvědčujícím otcovství je až rodný list.

Zda lze úkony souhlasného prohlášení o určení otcovství považovat za platné, je povinen zkoumat příslušný matriční úřad před provedením zápisu do matriky narození. „Pokud by tato prohlášení zjevně nesplňovala požadavky § 37 an. občanského zákoníku, musel by matriční úřad odmítnout provést na jejich základě zápis do matriční knihy narození ...“¹²⁸ O odmítnutí provést zápis určení otcovství do matriční knihy by měl matriční úřad vydat správní rozhodnutí.

¹²⁵ § 104 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině: „Ustanovení občanského zákoníku se použijí tehdy, nestanoví-li tento zákon něco jiného.“

¹²⁶ § 37 a § 39 občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb.), ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁷ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 193.

¹²⁸ Dtto.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Matriční úřady mají někdy snahu v komplikovanějších případech doporučovat rodičům, ať souhlasné prohlášení o určení otcovství učiní raději u soudu. Týká se to i matričních úřadů, v jejichž knize narození je dítě, k němuž má být určeno otcovství, zapsáno. K tomu nutno podotknout, že matriční úřad je povinen zkoumat, zda příslušný projev vůle je platný i v případě přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství soudem. (K problematice souhlasného prohlášení o určení otcovství viz zprávy o výsledku šetření pod sp. zn.: 166/2004/VOP/MV a sp. zn.: 3205/2006/VOP/MV v části X.)

VII. Správní řízení

1. KE SPRÁVNÍMU ŘÁDU A MATRIČNÍM ÚŘADŮM OBECNĚ

Zákon o matrikách, jménu a příjmení upravuje jak případy, kdy výsledkem činnosti matričního úřadu jsou rozhodnutí ve smyslu § 9 správního řádu,¹²⁹ tak i postupy matričního úřadu, jejichž výsledkem jsou osvědčení a ověření podle § 154 správního řádu.¹³⁰

Podle zákona o rodině může matriční úřad prominout snoubencům předložení stanovených dokladů, které jsou povinni předložit k uzavření manželství, je-li jejich opatření spojeno s těžko překonatelnou překážkou.¹³¹ Rozhodování matričního úřadu o žádosti o prominutí předložení dokladů potřebných k uzavření manželství podle § 6 odst. 3 zákona o rodině a rozhodování o žádosti o povolení změny jména, popřípadě jmen, nebo příjmení podle § 72 zákona o matrikách, jménu a příjmení lze pracovně označit jako **„klasická“ správní řízení**. Matriční úřad postupuje podle části druhé správního řádu. Nemá-li žádost předepsané náležitosti, je povinností úřadu pomoci žadateli nedostatky na místě odstranit, případně jej vyzvat, aby je ve stanovené lhůtě odstranil.¹³² Současně s výzvou k odstranění nedostatků žádosti může matriční úřad usnesením řízení přerušit.¹³³ Pokud žadatel v určené lhůtě neodstraní podstatné vady žádosti, které brání pokračování v řízení, matriční úřad řízení usnesením zastaví.¹³⁴

„Klasická“
správní řízení

¹²⁹ § 9 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád: „Správní řízení je postup správního orgánu, jehož účelem je vydání rozhodnutí, jímž se v určité věci zakládají, mění nebo ruší práva anebo povinnosti jmenovitě určené osoby nebo jímž se v určité věci prohlašuje, že taková osoba práva nebo povinnosti má anebo nemá.“

¹³⁰ § 154 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád: „Jestliže správní orgán vydává vyjádření, osvědčení, provádí ověření nebo činí sdělení, která se týkají dotčených osob, postupuje podle ustanovení této části, podle ustanovení části první, obdobně podle těchto ustanovení části druhé: § 10 až § 16, § 19 až § 26, § 29 až § 31, § 33 až § 35, § 37, § 40, § 62, § 63, a obdobně podle těchto ustanovení části třetí: § 134, § 137 a § 142 odst. 1 a 2; přiměřeně použije i další ustanovení tohoto zákona, pokud jsou přítom potřebná.“

¹³¹ § 6 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹³² § 45 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

¹³³ § 64 odst. 1 písm. a) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

¹³⁴ § 66 odst. 1 písm. c) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Úřad by tedy neměl postupovat tak, že žádost nepřijme. Podáním žádosti se zahajuje správní řízení. Má-li žádost předepsané náležitosti, musí o ní správní orgán rozhodnout.

Matriční úřad je v případě rozhodování podle § 6 odst. 3 zákona o rodině a podle § 72 odst. 2 zákona o matrikách, jménu a příjmení nucen aplikovat neurčité právní pojmy „těžko překonatelná překážka“ a „vážný důvod“. V obou případech je tak matričnímu úřadu nezřídka dán velký prostor ke správnímu uvážení, zda žádosti vyhovět či nevyhovět. Pokud matriční úřad žádost zamítne, musí v odůvodnění rozhodnutí uvést podklady pro vydání rozhodnutí, úvahy, kterými se řídil při jejich hodnocení a při aplikaci neurčitých právních pojmů a přesvědčivě uvést důvody zamítnutí.¹³⁵ Pokud matriční úřad žádosti v plném rozsahu vyhověl, nemusí rozhodnutí odůvodňovat.¹³⁶ Pokud se všichni účastníci řízení vzdají nároku na doručení písemného vyhotovení rozhodnutí, oznamuje se rozhodnutí ústním vyhlášením a místo písemného vyhotovení se učiní pouze záznam do spisu.¹³⁷ I ze záznamu ze spisu by však měl být zřejmý nejen výrok rozhodnutí, ale také z jakých podkladů matriční úřad při svém rozhodování vycházel a jakými úvahami se řídil.

Rozhodnutí
pouze
o nevyhovění
žádosti

Zákon o matrikách, jménu a příjmení obsahuje ve svém ustanovení § 87 výčet postupů podle tohoto zákona, kdy je správní orgán povinen **v případě nevyhovění žádosti v plném rozsahu vydat rozhodnutí ve správním řízení**.¹³⁸ Zákon o matrikách, jménu a příjmení je tu ve vztahu ke správnímu řádu zvláštním zákonem. Ve výčtu obsaženém v § 87 odst. 1 zákona jsou obsažena jak ustanovení, která lze vyložit tak, že v případě vyhovění žádosti v plném rozsahu se písemné rozhodnutí nevyhotovuje,¹³⁹ anebo se namísto písemného vyhotovení rozhodnutí vydává doklad,¹⁴⁰ tak i postupy, jejichž výsledkem jsou

¹³⁵ Podrobněji k náležitostem odůvodnění rozhodnutí § 68 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

¹³⁶ § 68 odst. 4 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

¹³⁷ § 72 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

¹³⁸ § 87 zákona:

„(1) Pokud se žadatelé podle § 4 odst. 2, § 5, 8, 12, 13, 14, 16, 18, 19, § 24 odst. 4, § 25, 26, 28, 43, 45, 53, 56, § 57 odst. 2, § 62, § 63 odst. 2, § 64 odst. 1, § 69, 70, 71 a 86 vyhovějí v plném rozsahu, nevydává se správní rozhodnutí.

(2) Nestanoví-li tento zákon jinak, postupuje se podle obecných předpisů o správním řízení.“

¹³⁹ Do spisu je však třeba učinit záznam s náležitostmi podle § 67 odst. 2 správního řádu.

¹⁴⁰ § 151 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád: „Vydání dokladu

(1) Pokud správní orgán zcela vyhověl žádosti o přiznání práva, jehož existence se osvědčuje zákonem stanoveným dokladem, lze místo písemného vyhotovení rozhodnutí vydat pouze tento doklad.

(2) O vydání dokladu se učiní záznam do spisu, který obsahuje náležitosti uvedené v § 67 odst. 2. Namísto odůvodnění se v záznamu uvede seznam podkladů rozhodnutí.

(3) Dnem převzetí dokladu účastníkem nabývá rozhodnutí právní moci a právních účinků.

(4) Dojde-li ke zrušení rozhodnutí poté, co nabylo právní moci, pozbývá vydaný doklad platnost.“

MATRIČNÍ ÚŘADY

úkony podle § 154 správního řádu. V prvním případě lze i při vyhovění žádosti v plném rozsahu považovat tyto postupy od podání žádosti za správní řízení podle části druhé správního řádu, v druhém případě, je-li žádosti v plném rozsahu vyhověno, jedná se o postup podle části čtvrté správního řádu.

Pokud by ustanovení § 87 nebylo v zákoně o matrikách obsaženo, platila by pro ty zde uvedené postupy, jejichž výsledkem není vydání rozhodnutí, část čtvrtá správního řádu (§ 154 až 158), upravující vydávání vyjádření, osvědčení a sdělení.¹⁴¹ To by pro žadatele znamenalo horší procesní postavení, protože pokud správní orgán shledá, že žádaný úkon nelze provést, nevydává o tom rozhodnutí, ale je na požádání povinen pouze písemně sdělit důvody, které k tomuto závěru vedly.¹⁴²

Kromě „klasických“ správních řízení a případů uvedených ve výčtu § 87 zákona o matrikách, jménu a příjmení, se lze v činnosti matričního úřadu pochopitelně setkat i s **úkony podle části čtvrté správního řádu, které pod výčet uvedený v § 87 nelze zařadit** a kdy v případě nevyhovění žádosti se nevydává rozhodnutí a matriční úřad je na požádání povinen pouze písemně sdělit důvody, proč žádosti nevyhověl.

Úkony podle
IV. části SŘ

2. K VYDÁNÍ ROZHODNUTÍ POUZE V PŘÍPADĚ NEVYHOVĚNÍ ŽÁDOSTI

V případech, kdy matriční úřad žadateli v plném rozsahu nevyhoví, měl by žadatele poučit nejen o tom, proč podle názoru úřadu nelze žádosti vyhovět, ale také o tom, že spornou otázku lze řešit podle § 87 odst. 2 zákona ve správním řízení. Je-li žádosti vyhověno, nevydává se správní rozhodnutí, ale výsledkem je požadovaný úkon. Není-li žádosti vyhověno a žadatel vezme poučení o nemožnosti vyhovět žádosti na vědomí, resp. vezme svoji původní žádost zpět, matriční úřad správní řízení usnesením zastaví¹⁴³ a v případě, byl-li požadován úkon podle části čtvrté správního řádu, zaznamená zpětvzetí do protokolu anebo písemně zpětvzetí založí k původní žádosti.

Pokud však žadatel dá najevo, že s poučením nesouhlasí, je v případě žádosti o provedení úkonu podle části čtvrté správního řádu

¹⁴¹ § 180 odst. 2 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád: „Pro případ, že podle dosavadních právních předpisů postupují správní orgány v řízení, jehož cílem není vydání rozhodnutí, aniž tyto předpisy řízení v celém rozsahu upravují, postupují v otázkách, jejichž řešení je nezbytné a které nelze podle těchto předpisů řešit, podle části čtvrté tohoto zákona.“

¹⁴² § 155 odst. 3 zákona č. 500/2004 Sb. správní řád.

¹⁴³ § 66 odst. 1 písm. a) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

MATRIČNÍ ÚŘADY

zahájeno správní řízení na základě tohoto podání. Podání je třeba posuzovat podle jeho skutečného obsahu a bez ohledu na to, jak je označeno.¹⁴⁴ Není tedy nezbytné, aby žadatel nazval své podání „žádost o ...“. Stačí projev vůle, z něhož je patrné, že se s poučením nespokojil a svoji žádost nevzal zpět (srov. sp. zn.: 3662/2004/VOP/MV – část X.). Nevyhoví-li této, v podstatě opakované žádosti, je matriční úřad na základě tohoto projevu vůle žadatele povinen postupovat podle části druhé správního řádu a vydat rozhodnutí s náležitostmi podle § 68 správního řádu.

Ochránce je toho názoru, že matriční úředník by měl poskytnout dotčené osobě přiměřené poučení nejen o hmotněprávní úpravě, ale i o jejích procesních oprávněních. Často se stává, že osoba se jde na úřad pouze zeptat, zda by její případná žádost byla vyřízena kladně, a úředník jí odpoví, že taková žádost by byla zamítnuta, např. s tím, že zákon v tomto případě neumožňuje žádosti vyhovět. Úředník by měl vždy dodat, jakým způsobem by se dotčená osoba mohla proti tomuto závěru, nebude-li s ním souhlasit, bránit. Důležité je poučení o možnosti podat v případě nevyhovění žádosti odvolání právě v případech uvedených ve výčtu § 87 zákona, neboť dotčená osoba zpravidla netuší, že matriční úřad je v takové situaci povinen vydat rozhodnutí ve správním řízení.

Vzhledem k poněkud chaotickému výčtu ustanovení obsažených v § 87 odst. 1 zákona může být v praxi obtížně interpretovatelné, zda se v konkrétním případě jedná o řízení podle části druhé správního řádu, anebo zda jde o úkon podle části čtvrté, případně které úkony do výčtu ustanovení ani zařadit nelze.

Podle názoru ochránce jsou správními řízeními podle části druhé správního řádu nepochybně všechny případy uvedené v § 87 odst. 1 zákona, které se týkají jména a příjmení¹⁴⁵ (a to od přijetí podání, zápisu do matriční knihy až po vydání matričního dokladu), dále zápisy matričních událostí a matričních skutečností do matričních knih¹⁴⁶ (včetně následného vydání matričního dokladu).

Vzhledem k tomu, že ve výčtu obsaženém v § 87 odst. 1 zákona jsou zahrnuta ustanovení týkající se zápisu do knihy narození a předložení dokladů nutných k zápisu do knihy narození¹⁴⁷, nikoliv však ustanovení týkající se zápisu do knihy manželství¹⁴⁸ a do knihy

¹⁴⁴ § 37 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

¹⁴⁵ § 18, § 19, § 26, § 62, § 63 odst. 2, § 64 odst. 1, § 69, § 70, § 71, § 86 zákona.

¹⁴⁶ § 5 a § 43 zákona.

¹⁴⁷ § 14 a § 16 zákona.

¹⁴⁸ § 20 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

úmrtí,¹⁴⁹ je obtížně interpretovatelné zařazení ustanovení § 5 zákona, které upravuje obecně zápisy všech matričních událostí a matričních skutečností, jakož i provádění změn a oprav v matričních knihách. Podle názoru ochránce je matriční úřad povinen provádět správní řízení i v případě zápisu do knihy manželství a do knihy úmrtí. Má-li matriční úřad např. důvodnou pochybnost, zda manželství, které má na základě protokolu o uzavření manželství zapsat do matriční knihy, není neplatné nebo neexistující,¹⁵⁰ měl by učinit oznámení příslušnému soudu a řízení o provedení zápisu přerušit.¹⁵¹

Je-li žádosti v plném rozsahu vyhověno, je výsledkem úkon ve smyslu § 154 správního řádu v případě nahlédnutí a vydání potvrzení ze sbírky listin, vydání matričního dokladu nebo nahlédnutí do matričních knih, ověření dokladů, vydaných matričním úřadem, pro použití v cizině, vydání matričního dokladu ze starších matrik.¹⁵²

Povahu spíše osvědčení podle § 154 správního řádu než dokladu podle § 151 správního řádu má zřejmě osvědčení, že snoubenci splnili všechny požadavky pro uzavření církevního sňatku¹⁵³ a vysvědčení o právní způsobilosti k uzavření manželství.¹⁵⁴

Vzhledem k zařazení ustanovení § 5 odst. 3 zákona do výčtu § 87 odst. 1 je nutno o každém nevyhovění žádosti o opravu matričního zápisu nutno rozhodnout postupem podle části druhé správního řádu.

Méně jasné je, jak má matriční úřad postupovat v případě žádosti o opravu matričního dokladu, která se netýká současně i opravy matričního zápisu. Mezi ustanoveními ve výčtu § 87 odst. 1 zákona o matrikách není žádné ustanovení, které by výslovně upravovalo pouze opravu matričního dokladu. Je tak patrně rozhodující, jakého údaje uvedeného na matričním dokladu se žádost týká, resp. zda vyhovění či nevyhovění žádosti o opravu tohoto údaje může znamenat vznik, změnu nebo zánik práv nebo povinností žadatele anebo zda může mít dopad na závazné prohlášení o tom, zda žadatel práva nebo povinnosti má anebo nemá. Pokud se žádost o opravu týká například podoby jména žadatele uvedené na rodném listu, matriční úřad by

**Oprava
matričního
dokladu**

¹⁴⁹ § 21 zákona.

¹⁵⁰ Hlava druhá (§ 11 až § 17a) zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵¹ § 64 odst. 1 písm. c) zákona č. 500/2004 Sb., správní řád.

¹⁵² § 8, § 25, § 28 ve spojení s § 4 odst. 2, § 56. K poslednímu ustanovení, týkajícímu se vydání matričního dokladu ze starších matrik, nutno poznamenat, že pro odst. 1 (matriční knihy uložené ve státním oblastním archivu) platí jiný okruh oprávněných osob než pro odst. 2 a 3. V praxi nejde o to, že by matriční úřad odmítl vydat doklad, ale problémem může být zjistit, u kterého matričního úřadu je kniha s hledaným zápisem uložena.

¹⁵³ § 13 zákona.

¹⁵⁴ § 45 zákona.

MATRIČNÍ ÚŘADY

o nevyhovění takové žádosti měl vydat rozhodnutí, neboť rodný list lze považovat za zákonem stanovený doklad, jímž se osvědčuje právo užívat jméno.¹⁵⁵ Pokud se však žádost o opravu matričního dokladu týká pouze místa matriční události, např. místa narození, není nutné v případě nevyhovění žádosti vydávat rozhodnutí. Pomůckou může být seznam údajů uvedených v § 58 odst. 1 zákona. Pokud se jedná o opravu údajů o jménu, příjmení, datu narození, uzavření manželství, úmrtí nebo o rodném čísle, rozhodnutí se v případě nevyhovění žádosti vydá.

K jinému závěru lze však dospět, uvážíme-li, že mezi výčtem v § 87 odst. 1 je i ustanovení, které pouze sděluje, že matriční knihy, sbírky listin, matriční doklady, potvrzení o údajích zapsaných v matričních knihách, doslovné výpisy z nich a potvrzení vydaná ze sbírky listin¹⁵⁶ jsou veřejnými listinami. Zařazení tohoto ustanovení do výčtu § 87 odst. 1 zákona o matrikách, jménu a příjmení lze totiž chápat i tak, že o každé žádosti o opravu veřejné listiny zde uvedené, o níž má matriční úředník za to, že jí vyhovět nelze, bude muset rozhodnout podle části druhé správního řádu.

¹⁵⁵ § 61 zákona: „Občan má právo i povinnost užívat při jednání před orgány veřejné moci jméno, popřípadě jména, která jsou uvedena v jeho rodném listu vydaném matričním úřadem.“

¹⁵⁶ § 24 odst. 4 zákona.

VIII. Judikatura českých soudů

Rozsudek Nejvyššího správního soudu č.j.: 4 As 52/2004 ze dne 28. 12. 2005, (www.nssoud.cz) k zápisu příjmení žen podle cizozemského matričního dokladu citujeme v plném znění:

K přechylování
ženských
příjmení

4 As 52/2004-77

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Dagmar Nygrínové a soudců JUDr. Petra Průchy a Mgr. Evy Kyselé v právní věci žalobkyně: M. F., zast. Mgr. Ilonou Vaněčkovou, advokátkou, se sídlem v Praze 2, Na Slupi 15, proti žalovanému: Krajský úřad Pardubického kraje, se sídlem v Pardubicích, Komenského nám. 125, v řízení o kasační stížnosti žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové, pobočka v Pardubicích ze dne 30. 6. 2004, č. j. 52 Ca 6/2004 – 40,

takto:

- I. Kasační stížnost se z a m í t á .
- II. Žalovaný je p o v i n e n zaplatit žalobkyni na nákladech řízení o kasační stížnosti částku 2150 Kč k rukám advokátky Mgr. Ilony Vaněčkové do 60 dnů od právní moci tohoto rozsudku.

Odůvodnění:

V záhlaví označeným rozsudkem soudu bylo pro nezákonnost zrušeno rozhodnutí žalovaného ze dne 19. 11. 2003, č. j. KrÚ/17382/2003 OOP OVV, věc mu byla vrácena k dalšímu řízení a současně bylo rozhodnuto o nákladech řízení. Krajský soud dospěl k závěru, že rozhodnutí žalovaného, jímž byl změněn výrok rozhodnutí Magistrátu města Pardubic ze dne 11. 9. 2003, č. j. OVV-M/460/SŘ-A/303/03/ZH tak, že „podle ustanovení § 5 a § 87 odst. 2 zákona o matrikách se návrhu pana R. F. a paní M. F. zastoupené R. F. o opravu zápisu příjmení

MATRIČNÍ ÚŘADY

matky R. F. v tzv. nepřechýlené podobě do matriky – knihy manželství nevyhovuje“, spočívá na nesprávném právním posouzení. Vycházel z nesporného skutkového základu, že v matriční knize manželství, jakož i v oddacím listu žalobkyně je jméno matky jejího manžela (snoubence), jež je státní občankou SRN, zapsáno jako „G. M. F. roz. J.“, ačkoli její rodný list i veškeré další německé úřední doklady znějí na příjmení „F.“. Zápis příjmení tchýně žalobkyně do matriční knihy a do oddacího listu není dle soudu aktem konstitutivním, ale ani deklaratorním, proto se v souladu s § 43 odst. 6 zákona o matrikách pouze opisuje z úředně přeloženého a ověřeného rodného listu jako správního aktu vydaného matričním úřadem v K., SRN. Ustanovení § 69 zákona o matrikách se na daný případ nevztahuje, protože upravuje případy tvorby příjmení, zapisovaných do matričních knih. Zápis tvaru příjmení do matriční knihy a dále do oddacího listu, pokud se toto příjmení zápisem přímo nevytváří, není zákonem o matrikách upraven. Dle názoru soudu žalovaný správní orgán výklad sporného ustanovení § 69 zákona o matrikách nepřipustně rozšiřuje na úkor práv žalobkyně, neboť příjmení její tchýně bylo „vytvořeno“ již dříve, byť podle práva německého. Že by však tímto postupem došlo k pokusu o asimilaci žalobkyně, která je německé národnosti, a porušení článku 25 odst. 2 písm. b) Listiny základních práv a svobod, neshledal. Soud v odůvodnění svého rozhodnutí vyjádřil přesvědčení, že žalobkyně i její manžel mají právo na to, aby v matriční knize – manželství i v oddacím listu byly uvedeny údaje odpovídající skutečnosti. Svým právním názorem zavázal žalovaného k provedení opravy příjmení tchýně žalobkyně v zápisu v matriční knize i v oddacím listu.

Včasnou kasační stížností směřující proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové, pobočka v Pardubicích uplatnil žalovaný (dále též jen „stěžovatel“) důvod uvedený v § 103 odst. 1 písm. a) zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen s. ř. s.). Namítal, že soud nesprávně posoudil právní otázku, zda se ustanovení § 69 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o matrikách“) vztahuje na předmět sporu. Dle jeho mínění je § 69 odst. 1 zákona o matrikách (správně neměl být uveden odst. 1, protože v době vydání přezkoumávaného rozhodnutí žalovaného nebylo ustanovení § 69 členěno na odstavce) tzv. blanketní právní normou, která odkazuje na pravidla české mluvnice, čímž z nich činí závazná pravidla pro podobu příjmení žen při zápisech do matričních knih. Odstavec 1 § 69 chápe stěžovatel jako obecné pravidlo pro podobu příjmení žen při zápisech do matričních knih, ze kterého následující ustanovení zákona o matrikách udělují výjimky. Toto ustanovení určuje, jakou jazykově

MATRIČNÍ ÚŘADY

gramatickou podobu bude mít příjmení ženy při zápisu do matričních knih a není tedy správný názor soudu, že se použije pouze při „vytváření“ příjmení, neboť zápisem do matričních knih se příjmení nevytváří. Nesouhlasil také se závěrem soudu, že svým jednáním zasáhl do suverenity rozhodování cizího státu, neboť přechýlením příjmení žalobkyně (zřejmě minul uvést tchýně žalobkyně) ji nevytvářel nové příjmení, pouze je převedl do jazykově gramatické podoby, která je v souladu s pravidly české mluvnice. Svůj názor opírá o poznámkové vydání zákona o matrikách, jménu a příjmení, odborníka na tuto oblast JUDr. V. H., IFEC Praha 2002, str. 163. Má za to, že jeho výklad je v souladu s českou jazykovou kulturou, která považuje za obecné pravidlo používání příjmení žen v přechýlené podobě, kdy zákon o matrikách je v této oblasti jejím legislativním odrazem, a to včetně postupného prolamování této zásady jazykovým vývojem. Poznamenal, že rodné příjmení tchýně žalobkyně zapsal v nepřechýlené podobě (J.), protože tento tvar není podle české mluvnice nutno přechýlit.

Žalobkyně se v písemném vyjádření ke kasační stížnosti ztotožnila s právním hodnocením provedeným Krajským soudem v Hradci Králové, pobočka v Pardubicích, setrvala na důvodech uvedených v žalobě a dodala, že vycházela především ze systematiky zákona o matrikách. Dle ustanovení § 68, díl 2, hlava II. zákona o matrikách je každý občan povinen i oprávněn užívat v úředním styku příjmení, které je uvedeno v matričním dokladu vydaném z matriční knihy vedené matričním úřadem. Osobní působnost tohoto ustanovení, jak plyne z § 1, se vztahuje pouze na občany České republiky. Z formulace § 68 zákona o matrikách (příjmení, které je uvedeno v matričním dokladu vydaném z matriční knihy vedené matričním úřadem) je zřejmé, že se jedná o příjmení českou matrikou vytvořené na základě ustanovení § 69, které je potom uvedeno v matričním dokladu, jenž je výpisem z české matriční knihy. Z toho vyplývá, že není možné použít § 69 na tento případ, jelikož příjmení tchýně žalobkyně již bylo vytvořeno a je zapsáno v evidenci u příslušného orgánu SRN. Tudíž musí být používáno v podobě, v jaké bylo vytvořeno těmito orgány. Nelze přijmout názor, že příjmení jednou vytvořené v cizí zemi, je při jakékoli matriční události na území České republiky zapsáno do české matriční knihy striktně dle pravidla v § 69, tj. ve změně podobě, resp. je při zápisu matriční události nově vytvořeno. Ustanovení § 69 zákona o matrikách dle žalobkyně upravuje pouze případy tvorby příjmení žen – občanek ČR, popř. cizinek, které se na území ČR provdaly. Žalobkyně pouze žádala, aby příjmení její tchýně bylo zapsáno do oddacího listu v podobě, v jaké je uvedeno na dokladech vydaných orgány její země, kterými nejen před nimi prokazuje svoji totožnost.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Dále podotkla, že žádost o zápis příjmení v nepřechýlené podobě podle § 69 může podat pouze občanka ČR, která učinila prohlášení o příslušnosti k národnostní menšině v ČR, nejde tedy o právo občanky cizího státu. Protože tedy žádost mohou podat pouze občanky ČR, vztahuje se ustanovení § 69 jen na ně. Tchýně žalobkyně není českou státní občankou, proto ani nemůže dle § 69 žádat, aby v oddacím listě jejího syna a manžela žalobkyně bylo její příjmení zapsáno v nepřechýlené podobě. Postup žalovaného, kdy část příjmení tchýně zapsal v nepřechýlené (J.) a část v přechýlené podobě (F.), označila za zmatečný. Odkázala dále na ustanovení § 20 odst. 1 písm. c) zákona o matrikách, podle něhož se do knihy manželství zapisují jména a příjmení rodičů manželů a z gramatického významu slova „zapisují“ dovozovala, že měl žalovaný toliko zapsat jméno a příjmení tchýně dle jí předložené veřejné listiny a nebyl oprávněn tvořit příjmení nové. O správnosti tohoto názoru svědčí i fakt, že v § 69 zákona o matrikách je užit výraz „tvořit“ (při tvorbě příjmení), na rozdíl od ustanovení § 20 téhož zákona, které obsahuje slovo „zapisovat“. Zapsáním příjmení tchýně žalobkyně v přechýlené podobě došlo k jeho zkomolení. Hlavní funkcí přechylování je dle odborné literatury tzv. funkce rodově identifikační, která je jistě plněna v česky mluvícím prostředí, nikoli však u cizích státních příslušníků, kde přípona –á či –ová nemá žádnou vypořádací schopnost. Postupem žalovaného došlo i k zásahu do osobní identity tchýně žalobkyně. Navrhla zamítnutí kasační stížnosti.

V replice setrval stěžovatel na stanovisku vyjádřeném v odůvodnění kasační stížnosti a odvolával se na několikaletou praxi matričních úřadů a výklad ministerstva vnitra. Osvětlil, že ho k podání kasační stížnosti vedla především snaha o zachování jednotného výkonu státní správy na území kraje a potažmo v celé zemi.

Usnesením ze dne 22. 12. 2004, č. j. 4 As 52/2004 – 70 Nejvyšší správní soud rozhodl, že kasační stížnosti stěžovatele odkladný účinek nepřiznává.

Nejvyšší správní soud napadený rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, pobočka v Pardubicích, přezkoumal v souladu s § 109 odst. 2 a 3 zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“), vázán rozsahem a důvody, které stěžovatel uplatnil ve své kasační stížnosti. Neshledal přitom vady, k nimž by podle § 109 odst. 3 s. ř. s. musel přihlédnout z úřední povinnosti.

Kasační stížnost není důvodná.

Nesprávné posouzení právní otázky [§ 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s.] spočívá buď v tom, že na správně zjištěný skutkový stav je aplikován nesprávný právní předpis (ustanovení), nebo je sice aplikován správný právní předpis, ale je nesprávně vyložen.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Jelikož není skutková stránka věci mezi účastníky řízení sporná, soustředil se Nejvyšší správní soud dle obsahu kasační stížnosti pouze na otázku, zda právní posouzení provedené krajským soudem je v souladu se zákonem.

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů ve znění účinném v době vydání napadeného rozhodnutí žalovaného ve svém ustanovení § 69, zařazeném do Hlavy II Jméno a příjmení, dílu 2 Příjmení, říká, že příjmení žen se tvoří v souladu s pravidly české mluvnice. Ukládá-li to mezinárodní smlouva, uvede matriční úřad na žádost nositelky příjmení v matričním zápisu vedle příjmení ženy podle pravidel české mluvnice i toto její příjmení ve formě, která pravidlům české mluvnice neodpovídá; z těchto dvou forem příjmení může nositelka příjmení užívat jen jednu formu, kterou si zvolí při podání žádosti, a ta se uvede v matričním dokladu.

Ve stejném dílu i hlavě zákona o matrikách je zařazeno i ustanovení § 68, podle něhož má občan právo i povinnost užívat v úředním styku příjmení, které je uvedeno v matričním dokladu vydaném z matriční knihy vedené matričním úřadem.

Na tomto místě je třeba podotknout, že výše uvedená citace ustanovení § 69 zákona o matrikách je tím zněním zákona, o jehož aplikaci na popsany skutkový stav soud rozvažoval. Ustanovení § 75 odst. 1 s. ř. s. totiž říká, že soud při přezkoumávání rozhodnutí žalovaného vychází ze skutkového a právního stavu, který tu byl v době rozhodování správního orgánu. Argumentace stěžovatele poukazující na odst. 1 a následující ustanovení je proto zcela nepřipadná, když § 69 se na jednotlivé odstavce rozčlenil až po novele provedené zákonem č. 165/2004 Sb., tj. s účinností od 16. 4. 2004 (žalobou napadené rozhodnutí bylo vydáno 19. 11. 2003).

Nejvyšší správní soud zaujal po posouzení celé věci stanovisko, že právní názor vyjádřený v rozhodnutí krajského soudu je správný a zákonný. K tomto závěru dospěl zejména pomocí systematického výkladu zákona o matrikách, veden následujícími úvahami.

Uzavření manželství je matriční událostí, jež se zapisuje do matriční knihy [§ 5 odst. 1 písm. a) zákona o matrikách]. Do knihy manželství se kromě jiného zapisují i jména a příjmení, popřípadě rodná příjmení, den, měsíc, rok a místo narození rodičů manželů [§ 20 odst. 1 písm. c) zákona o matrikách]. Dle odstavce 2 téhož ustanovení se zápis do knihy manželství provede na základě protokolu o uzavření manželství. Zapisované údaje matrikář ověří z dokladů potřebných k uzavření manželství (§ 33 až 38). Mezi doklady potřebné k uzavření manželství zákon řadí i rodný list snoubence [je-li občanem

MATRIČNÍ ÚŘADY

přihlášeným k trvalému pobytu v České republice nebo majícím trvalý pobyt v cizině, dle § 33 odst. 1 písm. a); je-li cizincem, dle § 35 odst. 1 písm. a) zákona o matrikách]. Dle § 43 odst. 6 zákona o matrikách má cizozemský matriční doklad důkazní moc veřejné listiny také v České republice, jestliže je úředně přeložen do českého jazyka a opatřen předepsanými ověřeními.

V projednávané věci žalobkyně, jakož i její manžel, který je cizincem (státním příslušníkem Německa), při uzavření manželství nepochybně potřebné doklady, včetně rodného listu, předložili. Jména rodičů manžela žalobkyně byla uvedena v jeho rodném listě, vydaném v K., SRN, jenž byl opatřen úředním překladem. Úkolem matrikáře při provedení zápisu bylo zapisované údaje ověřit mimo jiné i z tohoto rodného listu, jako z dokladu potřebného k uzavření manželství, jehož předložení zákon osobám vstupujícím do manželství ukládá. V dané věci není pochyb o tom, že na dokladu vydaném v Německu (rodném listu manžela žalobce) bylo jméno matky žalobce uvedeno v podobě, jakou užívá, tedy „G. M. F.“. Proto měl matrikář zapisované údaje ověřit, tj. zajistit shodu zápisu v knize manželství s údaji v tomto dokladu, mimo jiné i se jmény a příjmeními rodičů manžela žalobkyně.

Ustanovení zařazená v dílu 2 zákona o matrikách (Příjmení) na daný případ vůbec nedopadají, a proto neměla být správnými orgány vůbec aplikována. Týkají se totiž užívání pouze takového příjmení, které je nejprve v souvislosti s matriční událostí nebo matriční skutečností zapsáno do matriční knihy (při narození nebo při uzavření manželství) a poté i uvedeno v matričním dokladu (rodný list, oddací list), a rovněž upravují užívání více příjmení či přijetí dřívějšího příjmení po rozvodu. Podstatné jsou přitom údaje, v nichž se odrážejí zapisované skutečnosti (události), tj. jméno narozeného dítěte (spolu s dalšími údaji jako je datum narození, místo narození, pohlaví atd.) a dále jména osob, jež uzavřely manželství (datum a místo sňatku, dohoda o příjmení dětí atd.). Další údaje, o nichž zákon rovněž stanoví, že se do knihy narození či manželství zapisují, plní spíše jakousi identifikační, pomocnou funkci ve vztahu k osobám, jichž se zápis týká, tzn. že jména rodičů narozeného dítěte, popřípadě jména rodičů snoubenců, případě jejich svědků, nemají než spoluurčovat novorozence či osoby snoubenců, eventuálně označit osoby, které byly přítomny aktu uzavření manželství. Zde se jednoznačně uplatní pravidlo, že povinné údaje se do knihy manželství v souladu s § 20 zákona o matrice „zapisují“. Obdobně to platí i u knihy narození (§ 14 odst. 1 zákona o matrice). Zákonodárce zde užil slovo „zapisuje“, protože příjmení dítěte ženského pohlaví již bylo vytvořeno, a to za použití instrukce

MATRIČNÍ ÚŘADY

uvedené v § 69 zákona o matrikách podle pravidel české mluvnice ze společného příjmení rodičů; jsou-li různá, tak dle dohody zaznamenané v knize manželství a v oddacím listu z příjmení jednoho z nich a není-li to patrné z oddacího listu, tak dle souhlasného prohlášení rodičů žijících v manželství. Neuzavřeli-li rodiče, kteří mají různá příjmení, manželství, vychází se z příjmení určeného dohodou při určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů nebo pravomocným rozsudkem soudu o určení otcovství (§ 19 zákona o matrikách). Stejně i příjmení ženy vstupující do manželství, neponechá-li si rodné nebo dřívější příjmení (dříve, při narození nebo uzavření předchozího manželství vytvořené v souladu s § 69 zákona o matrikách), se v souladu s § 69 téhož zákona tvoří ze jména určeného dohodou manželů. V právě popsaných příkladech je aplikace ustanovení § 69 zákona o matrikách zcela na místě. Ostatní údaje, tj. příjmení osob, která se netvoří, ale pouze zapisují, se toliko převezmou z předložených dokladů, jež mají vlastnosti a právní sílu veřejné listiny.

Krajský soud správně posoudil zápis příjmení matky manžela žalobkyně do knihy manželství a oddacího listu tak, že se nejedná o konstitutivní, ale ani o deklaratorní akt. V tomto případě se pouze přepíše údaj z jiné veřejné listiny, kterou zákon za stanovených podmínek považuje za zcela rovnocennou českým matričním dokladům, vydaným na základě zápisů v českých matričních knihách. Nepřichází tedy v úvahu, že by matka jednoho ze snoubenců, která je občankou České republiky, jež při uzavření manželství s cizincem přijala při dodržení zákonných podmínek jméno manžela v nepřechýlené formě, byla do oddacího listu svého syna či dcery zapsána znovu za použití pravidla v § 69 zákona o matrikách v souladu s pravidly české mluvnice. I v tomto křiklavém případě se jistě uplatní pravidlo zakotvené v § 68 zákona o matrikách a nikdo nebude pochybovat o tom, že tato osoba má právo, ale i povinnost užívat v úředním styku jméno a příjmení uvedené v matričním dokladu (oddacím listě) vydaném z matriční knihy (manželství) vedené matričním úřadem, tj. v mužském tvaru.

Přijetí výkladu stěžovatele by ve svém důsledku mohlo také vést k tomu, že ačkoli by státní občanka České republiky mohla na základě žádosti podle § 69 zákona o matrikách dosáhnout zápisu svého příjmení vedle podoby podle pravidel české mluvnice i příjmení v jiné formě, pravidlům české mluvnice neodpovídající, jednu z nich si pro užívání zvolit, která se pak uvede v matričním dokladu, cizinka by naproti tomu takovou možnost vůbec neměla a její příjmení by v českých matričních knihách a matričních dokladech na jejich základě vydaných figurovalo pouze v počeštěné podobě. Lze si představit i situaci,

MATRIČNÍ ÚŘADY

kdy by se taková osoba mohla dostat ve své zemi do potíží, obdržela-li by potvrzení o údajích zapsaných v matriční knize potřebné pro uplatnění nároku fyzické osoby v cizině (§ 24 odst. 3 zákona o matrikách), kde by její příjmení bylo podobně jako u tchýně žalobkyně zapsáno s příponou -ová a přitom její cestovní pas, občanský průkaz, rodný list a další listiny zněly na jméno jiné. Stěží se lze domnívat, že by úřední překlad takového potvrzení provedený tlumočnickem např. v SRN „opravil“ příjmení některé z osob tak, že by příponu opět odstranil. Vlastní jména se totiž nepřekládají. Převedení jména cizince v situaci, v jaké se ocitla matka manžela žalobkyně, do jazykové gramatické podoby, která je v souladu s pravidly české mluvnice, v tomto případě není možné.

Krajský soud podle přesvědčení Nejvyššího správního soudu postupoval zcela správně, když po vyložení svého právního názoru, s nímž se zdejší soud ztotožňuje, napadené rozhodnutí žalovaného zrušil a zavázal jej k provedení opravy příjmení matky manžela žalobkyně v oddacím listu i zápise v matriční knize manželství.

Z toho, co bylo právě uvedeno, je zřejmé, že krajský soud při přezkoumání žalobou napadeného rozhodnutí posuzoval v mezích uplatněných žalobních bodů jeho soulad s právními předpisy. Žádného pochybení v právním posouzení merita věci se nedopustil. Naplnění důvodu kasační stížnosti, jehož se stěžovatel dovolával [§ 103 odst. 1, písm. a) s. ř. s.], Nejvyšší správní soud neshledal, proto kasační stížnost podle § 110 odst. 1 s. ř. s. zamítl.

O náhradě nákladů řízení rozhodl Nejvyšší správní soud v souladu s ustanovením § 60 odst. 1 ve spojení s § 120 s. ř. s. Stěžovatel ve věci neměl úspěch, a proto je povinen úspěšné žalobkyni zaplatit na nákladech zastoupení advokátkou částku 2150 Kč, sestávající z 2 × 1000 Kč za dva úkony právní služby – převzetí a příprava zastoupení a písemné podání soudu ve věci samé [§ 9 odst. 3 písm. f), § 11 odst. 1 písm. b) a d) vyhlášky č. 177/1996 Sb.] a 2 × paušální náhrada výdajů na poštovné, hovorné a přepravné, tj. 2 × 75 Kč.

Poučení: Proti tomuto rozsudku nejsou opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 28. prosince 2005

JUDr. Dagmar Nygrínová
předsedkyně senátu

IX. Odkazy na judikaturu mezinárodních soudních institucí

§ Evropský soud pro lidská práva ve věci Burghatz proti Švýcarsku (rozsudek z 22. 2. 1994 A č. 280-B)¹⁵⁷

Evropský soud pro lidská práva se zabýval švýcarskou právní úpravou, která neumožnila německému občanovi užívat oficiálně ve Švýcarsku příjmení, které nabyl sňatkem se švýcarskou občankou v Německu. Soud shledal (poměrem hlasů pět ku čtyřem) porušení čl. 14 (zákaz diskriminace) ve spojení s čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

K užívání
příjmení
nabytého dle
pravidel
cizího státu

§ Evropský soudní dvůr ve věci Carlos Garcia Avello proti Belgii (rozsudek z 2. 10. 2003 C 148/02)¹⁵⁸

Soudní dvůr Evropského společenství omezil volnost Belgického království určovat pravidla pro užívání jména a příjmení. Španělsko-belgickému páru se v Belgii narodily děti, které mají obě státní občanství. Belgické úřady zaregistrovaly příjmení dětí podle belgických pravidel. Rodiče požádali o změnu příjmení dětí podle španělských pravidel. Belgické úřady žádost zamítly. Z rozhodnutí Evropského soudního dvora vyplývá požadavek na větší flexibilitu belgické právní úpravy, která by měla zohlednit specifické situace.

I když členským státům Unie náleží stanovit pravidla pro tvorbu příjmení, musí nicméně dodržovat práva občanů Unie přiznaná jim v čl. 12 (zákaz diskriminace založené na státní příslušnosti) a v čl. 18 odst. 1 (svoboda pohybu a pobytu na území členských států) Smlouvy o založení Evropského společenství. Zdá se neslučitelné se statutem a právy občana Evropské unie, aby měl rozdílná příjmení podle zákonů různých členských zemí. Z rozsudku lze patrně dovodit též obecnější závěr, že občan Evropské unie, který se ze své země přemisťuje do jiného členského státu, se může rozhodnout, že jeho osobní záležitosti se budou řídit právem státu jeho původu.

¹⁵⁷ Text rozsudku v anglickém a francouzském znění na adrese: <http://cmiskp.echr.coe.int>

¹⁵⁸ Text rozsudku v anglickém znění na adrese:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62002J0148:EN:HTML>

X. Stanoviska veřejného ochránce práv

Prohlášení
o určení
otcovství
učiněné
vdanou
ženou, určení
jména dítěti

1. Prohlášení o určení otcovství učiněné vdanou ženou, určení jména dítěti

I. Prohlášení o určení otcovství učiněné vdanou ženou je tzv. nulitním právním úkonem, který nemůže vyvolat žádné právní následky. Matriční úřad odmítnutím provést zápis narození na základě souhlasného prohlášení o určení otcovství učiněného v době, kdy nastávající matka byla vdaná, neporušil zákon, ani nejednal v rozporu s principy demokratického právního státu nebo dobré správy.

II. Nesvědčí-li otcovství žádná ze tří zákonných domněnek, nemůže být otec dítěte do matricy zapsán, jméno dítěte však může být zapsáno na základě prohlášení matky. Souhlasné prohlášení o určení otcovství má jiný charakter než souhlasné prohlášení rodičů o určení jména. Není-li otec dítěte určen ani podle jedné ze tří domněnek, může matka určit dítěti jméno sama.

V Brně dne 7. ledna 2002

Sp. zn.: 1443/2001/VOP/MV

Ze závěrečné zprávy o výsledku šetření

OBSAH PODNĚTU

V. H. a L. R. (dále též „stěžovatelé“) ve svém podnětu uvedli, že úřednice Matričního úřadu v T. si účelově přizpůsobily výklad zákona o rodně a souvisejících předpisů. Stěžovatelé doložili, že dne 19. 7. 1999 učinili na Městském úřadu v N. souhlasné prohlášení o určení otcovství k ještě nenarozenému dítěti. V této době byla L. R. vdaná. Dne 24. 8. 1999 se v T. paní L. R. narodilo dítě. Matrikářka Matričního úřadu v T. sdělila dopisem ze dne 31. 8. 1999 paní L. R., že k vyřízení rodného listu je nutné, aby zaslala oddací list a nové prohlášení o jménu dítěte, neboť její manželství trvá a v rodném listu musí být

MATRIČNÍ ÚŘADY

jako otec dítěte uveden manžel. Dopisem ze dne 6. 10. 1999 ji znovu vyzvala k předložení rodného listu a prohlášení o jménu podepsaném manželem a informovala ji, že bez toho nelze dítěti zapsat jméno do matriky a vystavit rodný list. Stěžovatelé požádali matrikářku o vydání rodného listu s údaji, které uvedli. Matrikářka informovala dopisem ze dne 15. 10. 1999 paní L. R. o možnosti popřít otcovství manžela matky dítěte u soudu. Rozsudkem Okresního soudu v T., který nabyl právní moci dne 15. 3. 2000, bylo určeno, že otcem nezletilé nepojmenované R., nar. 24. 8. 1999 z matky L. R. není pan L. R. Soud v odůvodnění rozsudku uvedl, že „po právní moci rozhodnutí o popření otcovství lze pak účinně uznat otcovství k nezletilé panem V. H.“ Stěžovatelé dopisem ze dne 5. 4. 2000 sdělili Matričnímu úřadu v T., že v rozporu se svým svědomím podstoupili soudní řízení o popření otcovství a nyní žádají o vystavení nového rodného listu. Matrikářka informovala paní L. R., že pokud bude chtít určovat otcovství s panem V. H., nechť se oba dostaví s osobními doklady. V. H. sdělil dopisem ze dne 17. 4. 2000 matrikářce (na vědomí starostovi), že prohlášení učinili dne 19. 7. 1999. Matriční úřad vystavil dne 17. 4. 2000 rodný list, v němž otec není uveden a jméno dítěte je A. Vedoucí odboru vnitřních věcí MěÚ v T. vysvětlila stěžovatelům dopisem ze dne 5. 5. 2000 postup matričního úřadu. Pan V. H. v protokolu, sepsaném dne 9. 6. 2000 u Okresního soudu v T., uvedl, že nehodlají znovu sepisovat nové prohlášení o určení otcovství ani před matričním úřadem ani před soudem, neboť k určení otcovství souhlasným prohlášením již došlo dne 19. 7. 1999 na MěÚ v N.

Stěžovatelé mě ve svém podnětu požádali, abych pomohl zjednat nápravu. Uvedli, že úřednice by měly přistoupit na jejich výklad zákona a předpisů, že soudním vyloučením zákonné domněnky o otcovství není již žádných překážek k použití předcházejících dokumentů, a vystavit nový rodný list, kde bude jako otec uveden V. H. a příjmení dcery bude H. Dále se pozastavili nad tím, že matriční úřad vystavil rodný list se jménem A., což je podle nich v rozporu s dosavadním postupem matričního úřadu.

Na základě podnětu jsem podle ustanovení § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, zahájil šetření ve věci postupu Matričního úřadu v T., který odmítl zapsat do knihy narození jako otce pana V. H., třebaže s paní L. R. učinili souhlasné prohlášení o určení otcovství. Podle § 15 odst. 2 písm. a) zákona č. 349/1999 Sb. jsem tajemníka Městského úřadu v T. požádal o vysvětlení postupu matričního úřadu.

MATRIČNÍ ÚŘADY

VYJÁDŘENÍ ÚŘADU

Tajemník MěÚ v T. na mou výzvu sdělil, že matrikářka MěÚ v T., příslušná k zápisu narození, odmítla uznat prohlášení o určení otcovství a provést podle něho zápis do matriky vzhledem k tomu, že zákonná domněnka otcovství k narozenému dítěti svědčila manželovi matky. Byl vyhotoven rodný list, kde jako otec byl uveden pan L. R., příjmení dítěte R. a u jména dítěte bylo uvedeno „dosud neurčeno“. Matce dítěte byl rodný list zaslán s poučením o možnosti popřít otcovství do šesti měsíců od narození dítěte u soudu. Na základě rozsudku Okresního soudu v T. ze dne 9. 2. 2000, který nabyl právní moci dne 15. 3. 2000, byl v matrice narození proveden dodatečný zápis o popření otcovství. Paní L. R. byla požádána o vrácení původního rodného listu a informována, že po právní moci rozsudku Okresního soudu v T. může s panem V. H. určit otcovství a dohodnout se na jméno dítěte. Jelikož se pan V. H. s matkou dítěte k sepsání souhlasného prohlášení o určení otcovství nedostavil, byl paní L. R. zaslán nový rodný list se jménem dítěte A. (na základě prohlášení o jménu dítěte), v němž otec není uveden. Dále mě tajemník informoval, že vzhledem k tomu, že pan V. H. postup matrikářek napadal, požádala okresní matrikářka, která byla o věci informována, o vyjádření Ministerstva vnitra ČR. Kromě některých písemností zaslanych již stěžovateli, tajemník ke svému dopisu přiložil dopis Ministerstva vnitra ČR ze dne 1. 6. 2000, v němž je uvedeno: „Vzhledem k tomu, že matka dítěte byla v době určování otcovství provdaná, svědčila (v souladu s ustanovením § 51 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů) zákonná domněnka otcovství manželovi matky dítěte a zápis o určení otcovství byl tzv. nulitní. Z uvedeného vyplývá, že postup Městského úřadu T. byl správný, když po nabytí právní moci rozhodnutí o popření otcovství vydal rodný list dítěte bez uvedení otce.“

PRÁVNÍ ZHODNOCENÍ

Problematika určování otcovství je velmi citlivou záležitostí, která je často vnímána odlišně od zákonné úpravy. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“), stanoví v § 51 tzv. první domněnku určení otcovství tak, že za otce se považuje manžel matky, narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třetího dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné. V případě, že narozenému dítěti nelze určit otce podle první domněnky (v zákoně vyjádřeno slůvkem „jinak“), považuje se podle § 52 zákona o rodině za otce muž, jehož otcovství bylo

MATRIČNÍ ÚŘADY

určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem.

Podle stěžovatelů je souhlasné prohlášení o určení otcovství po soudním popření první domněnky určení otcovství účinné a matriční úřad je musí respektovat. Není mi však známo, že by tento názor o zhojení neplatného souhlasného prohlášení odstraněním první domněnky určení otcovství byl uznáván. V teorii i v praxi se vychází z toho, že souhlasné prohlášení o určení otcovství učiněné vdanou ženou je tzv. nulitním, neexistujícím právním úkonem, který nemůže vyvolat žádné právní následky. Tento názor zastávají autoři dvou současných komentářů zákona o rodině: JUDr. Milan Holub, CSc. (spoluautor komentáře zákona o rodině, vydaného v nakladatelství LINDE Praha, a. s.) a doc. JUDr. Milana Hrušáková, CSc. (vedoucí autorského kolektivu komentáře zákona o rodině vydaného v nakladatelství C. H. BECK).

Problémem, na který poukázal např. prof. JUDr. Jiří Haderka, CSc. („K některým potížím s druhou domněnkou určení otcovství“, Správní právo č. 6/1998, str. 327–335), je nedostatečná procesní právní úprava. Jednoznačně totiž není, jakým způsobem by měl matriční úřad nebo soud neúčinné prohlášení o určení otcovství odmítnout. Proti Matričnímu úřadu v N., před kterým k prohlášení došlo, však stížnost nesměruje. V teorii převažují názory, že matriční úřad příslušný k zápisu do knihy narození, by na základě takového neúčinného prohlášení neměl zápis provést.

Po 1. 7. 2001, kdy nabyl účinnosti nový zákon o matrikách č. 301/2000 Sb., by měl matriční úřad provedení zápisu odmítnout vydáním zamítavého správního rozhodnutí. Před účinností zákona č. 301/2000 Sb. však takový postup nebyl ze zákona č. 268/1949 Sb., o matrikách, ani z prováděcí vyhlášky č. 22/1977 Sb. zřejmý. Matriční úřad v T. odmítnutím provést zápis narození na základě souhlasného prohlášení o určení otcovství učiněného v době, kdy nastávající matka byla vdaná, neporušil zákon ani nejednal v rozporu s principy demokratického právního státu nebo dobré správy. Prohlášení o určení otcovství vdanou ženou bylo tzv. nulitním právním úkonem, který nemůže vyvolat žádné právní následky. K zápisu pana V. H. jako otce do matriční knihy narození je třeba, aby po odstranění první domněnky určení otcovství pan V. H. účinně uznal své otcovství.

Stěžovatelé pokládají postup matričního úřadu, který odmítl zapsat pana V. H. jako otce dítěte a přitom zapsal dítěti jméno A., na kterém se spolu dohodli, za nedůsledný. K tomu lze poznamenat, že postup matričního úřadu při zápisu jména narozeného dítěte byl do 1. 7. 2001 upraven ustanovením § 40 vyhl. č. 22/1977 Sb. Podle tohoto ustanovení se jméno dítěte zapíše podle souhlasného prohlášení rodičů.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Postup matričního úřadu při zápisu otce narozeného dítěte byl upraven v § 42 této vyhlášky. Pokud platila první domněnka určení otcovství, byl matriční úřad povinen jako otce zapsat manžela matky. Jeli-kož k souhlasnému prohlášení pana L. R. a paní L. R. o určení jména dítěte nedošlo, nemohlo být jméno dítěte do matriky zapsáno a na rodném listu uvedeno. Po popření otcovství byla na základě rozsudku soudu provedena v matriční knize změna zápisu. Na rodném listu dítěte pak byla uvedena pouze matka. Nesvědčí-li otcovství žádná ze tří zákonných domněnek, nemůže být otec dítěte do matriky zapsán, jméno dítěte však může být zapsáno na základě prohlášení matky. Souhlasné prohlášení o určení otcovství má jiný charakter než souhlasné prohlášení rodičů o určení jména. Není-li otec dítěte určen ani podle jedné ze tří domněnek, může matka určit dítěti jméno sama. Matriční úřad byl oprávněn zapsat jméno dítěte na základě prohlášení matky. V tomto případě nebylo nutné, aby po odstranění první domněnky určení otcovství učinila matka nové prohlášení o jménu dítěte. Mám za to, že ani v tomto ohledu se Matriční úřad v T. nedopustil pochybení a nepostupoval v rozporu se zájmy dítěte.

ZÁVĚRY

Podle § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, působí veřejný ochránce práv k ochraně osob před jednáním úřadů, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně základních práv a svobod.

Provedeným šetřením jsem v postupu matrikářek Městského úřadu v T. neshledal jednání, které by bylo v rozporu s právem, s principy demokratického právního státu nebo dobré správy.

Bude-li pan V. H. dále trvat na svém stanovisku a učiní-li podání, kterým bude požadovat, aby byl do matriky zapsán jako otec dítěte, měl by matriční úřad postupovat nyní podle zákona č. 301/2000 Sb. a provedení zápisu odmítnout zamítavým správním rozhodnutím, proti kterému se pan V. H. může odvolat. Pan V. H. se také může domáhat určení otcovství soudně cestou tzv. statusové žaloby podle § 80 písm. a) občanského soudního řádu.

Panu V. H. a paní L. R. však doporučuji, aby v zájmu svého dítěte otcovství před kterýmkoliv matričním úřadem nebo soudem uznali.

JUDr. Otakar Motejl
veřejný ochránce práv

MATRIČNÍ ÚŘADY

2. Uvedení místa narození na rodném listu

Uvedení
místa
narození na
rodném listu

I. Je-li ochrana informace o osvojení v případě rodného listu v zákoně o matrikách explicitně vyjádřena pouze, pokud se jedná o údaje o rodičích, nelze z toho dovozovat, že nelze chránit též další údaje způsobilé odhalit osvojení a totožnost dřívějších rodičů. Matriční doklad není doslovným výpisem z matriční knihy a neobsahuje všechny údaje zapsané v matriční knize.

II. V případech, kdy matriční úřad žadateli v plném rozsahu nevyhoví, měl by žadatele poučit nejen o tom, proč podle názoru úřadu nelze žádosti vyhovět, ale také o tom, že spornou otázku lze řešit podle § 87 odst. 2 zákona o matrikách ve správním řízení.

V Brně dne 15. října 2003

Sp. zn.: 3831/2002/VOP/MV

Ze závěrečného stanoviska**OBSAH PODNĚTU**

Pan L. Z. (dále jen „stěžovatel“) se na veřejného ochránce práv obrátil s podnětem ve věci postupu matričního úřadu Magistrátu města P., který vydal rodný list nezrušitelně osvojené E. Z. a místo jejího narození uvedl názvem obce, její části a číslem popisným. E. se narodila v domácnosti, v P. – městské části O., v domě, který je samostatným objektem, a na této adrese stále bydlí její biologický otec. Vzdálenost rodiště je pouhých 10 km od bydliště osvojitelů. Podle stěžovatele došlo tímto postupem k porušení anonymity, která se u nezrušitelného osvojení vyžaduje, a matriční úřad jednal v rozporu s duchem zákona. Pracovnice matričního úřadu měla však stěžovateli sdělit, že rodný list byl vyhotoven v souladu s příslušnými právními předpisy.

Na základě podnětu jsem se rozhodl zahájit podle § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, šetření a požádat podle § 15 odst. 2 písm. a) a písm. c) téhož zákona vedoucího odboru vnitřních věcí Magistrátu města P. o poskytnutí vysvětlení, resp. o stanovisko k následujícím skutkovým a právním otázkám:

- a) Které ustanovení matričních právních předpisů by matriční úřad porušil, pokud by na rodném listu uvedl místo narození pouze názvem obce.

MATRIČNÍ ÚŘADY

- b) Proč po nesouhlasu manželů Z. s vydaným rodným listem nepostupoval matriční úřad podle § 87 odst. 2 a 3 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících právních předpisů, ve znění pozdějších právních předpisů, s odkazem na ustanovení § 25 tohoto zákona, a nevydal zamítavé správní rozhodnutí.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Vedoucí odboru vnitřních věcí Magistrátu města P. mi odpověděl takto:

ad a) Ustanovení § 29 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, zařazuje do údajů obsažených v rodném listě mimo jiné též místo narození dítěte. Dále dle § 24 tohoto zákona obsahuje matriční doklad (rodný list) údaje zapsané v matriční knize. Zápis matriční události do matriční knihy je pak upraven vyhláškou č. 207/2001 Sb., která uvedení místa matriční události specifikuje v § 9. Podle tohoto ustanovení se v zápisu uvede název obce, případný název její části či katastrálního území, a číslo popisné nebo evidenční. Uvedení pouhého názvu obce na rodném listě by porušilo ustanovení § 9 vyhlášky. Toto ustanovení nutno považovat za kogentní i v případě nezrušitelného osvojení, jehož specifika zákonodárce zohlednil odlišnou úpravou jen ve vztahu k údajům dle § 29 písm. d) zákona o matrikách.

ad b) Podací deník oddělení matriky a evidence obyvatel neobsahuje jakékoliv podání ve věci předmětného rodného listu. Pracovním matriky není známo, že by v této věci byla příjemci matričního dokladu vyjádřena byť jen ústní připomínka, nebo že by se manželé Z. obrátili ke krajskému úřadu.

STANOVISKO OCHRÁNCE

Ve zprávě o průběhu šetření jsem nejdříve citoval ustanovení právních předpisů, která danou problematiku upravují. Podle § 14 odst. 1 písm. c) zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „zákon o matrikách“), se do matriční knihy narození zapisuje, kromě dalších údajů, „rodné číslo, místo narození a pohlaví dítěte“. Podle § 9 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon o matrikách, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „prováděcí vyhláška“), se místo matriční události v zápisu uvede: „názevem obce, a je-li členěna na části, též názvem její části, popřípadě i názvem

MATRIČNÍ ÚŘADY

katastrálního území, a číslem popisným nebo evidenčním“. Matriční doklad (rodný list, oddací list, úmrtní list) je výpisem z matriční knihy. Podle § 24 odst. 1 zákona o matrikách matriční doklad obsahuje údaje zapsané v matriční knize. Podle § 29 písm. c) zákona o matrikách rodný list obsahuje: „rodné číslo, místo narození a pohlaví dítěte“. Podle § 24 odst. 1 prováděcí vyhlášky se matriční doklad vydává pouze z uzavřeného zápisu na předepsaném tiskopisu. Podle § 96 písm. k) zákona o matrikách stanoví Ministerstvo vnitra vzory matričních tiskopisů. Ministerstvo stanovilo vzory matričních tiskopisů v příloze č. 2 prováděcí vyhlášky. V příslušné kolonce vzoru tiskopisu rodného listu je uvedeno: „Místo narození“. Dále jsem ve zprávě uvedl, že matriční doklady obsahují méně údajů [např. podle § 14 odst. 1 písm. d) zákona o matrikách se do knihy narození zapisuje státní občanství a místo trvalého pobytu rodičů, avšak vzor tiskopisu rodného listu v příloze prováděcí vyhlášky tyto údaje neobsahuje; podle § 20 odst. 1 písm. e) zákona o matrikách se do knihy manželství zapisují údaje o svědcích, avšak vzor tiskopisu oddacího listu údaj o svědcích neobsahuje].

Ve zprávě jsem dále uvedl, že ochranu údajů o osvojení lze dovodit z několika ustanovení zákona o matrikách [§ 8 odst. 7, § 25 odst. 2, § 29 písm. d), § 64 odst. 1] a z ustanovení § 17 odst. 2 písm. c) zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech. Např. podle § 8 odst. 7 zákona o matrikách mohou v případě osvojení nahlédnout do zápisu pouze osvojitelé a po dosažení zletilosti i osvojenec.

Citoval jsem rovněž čl. 20 odst. 3 a odst. 4 Evropské úmluvy o osvojení dětí ze dne 24. 4. 1967 (publikované sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s.): „Osvojitel a osvojenec budou moci obdržet doklad obsahující výpis z matriky osvědčující datum a místo narození osvojenec, nikoliv však výslovnou zmínku o osvojení nebo o totožnosti dřívějších rodičů osvojenec.“ A dále: „Matriční záznamy budou vedeny a jejich obsah v každém případě reprodukován takovým způsobem, aby se osobám, které nemají oprávněný zájem, zabránilo dozvědět se o osvojení určité osoby, anebo, v případě, že se osvojení odhalí, o totožnosti dřívějších rodičů této osoby.“

Stěžovateli jsem dal za pravdu, že uvedení podrobného údaje o místě narození na rodném listě dítěte umožňuje v případě narození osvojeného dítěte mimo porodnici dozvědět se o totožnosti jeho dřívějších rodičů. V případě osvojené je to navíc umocněno blízkostí jejího rodiště od místa bydliště jejich osvojitelů. Ochrana údajů o osvojení je v právním řádu ČR zajištěna výše uvedenými ustanoveními zákona o matrikách a zákona o evidenci obyvatel a o rodných číslech. Právní úprava však nepočítá s méně častým případem, kdy se osvojované dítě narodí mimo porodnici.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Vyjádřil jsem nesouhlas s názorem vedoucího odboru vnitřních věcí Magistrátu města P., že by matriční úřad uvedením pouhého názvu obce (bez uvedení části obce a čísla popisného) v údajích o místě narození na rodném listě osvojeného dítěte porušil ustanovení § 9 prováděcí vyhlášky. Ustanovení § 9 prováděcí vyhlášky se týká uvedení místa matriční události v zápisu v matriční knize, nikoliv na matričním dokladu, který je výpisem z matriční knihy. Podle mého názoru by matriční úřad uvedením pouhého názvu obce v údajích o místě narození na rodném listu neporušil ani ustanovení § 24 odst. 1 zákona o matrikách. Jelikož vzory tiskopisů matričních dokladů, stanovené prováděcí vyhláškou, obsahují méně údajů, než je stanoveno zapisovat do matričních knih, nelze ustanovení § 24 odst. 1 zákona o matrikách vykládat tak, že matriční doklad obsahuje veškeré údaje zapsané v matriční knize. Vyjádřil jsem názor, že uvedením údajů o místě narození nejen názvem obce, ale také částí obce a číslem popisným na rodném listě osvojené matriční úřad porušil ustanovení čl. 20 odst. 3 a odst. 4 Evropské úmluvy o osvojení dětí.

Dále jsem se ve zprávě věnoval procesní stránce věci. Z ustanovení § 87 odst. 2 a odst. 3 a § 25 zákona o matrikách vyplývá, že pokud se žadatel o vydání matričního dokladu nevyhoví v plném rozsahu, vydává se správní rozhodnutí podle správního řádu. Uvedl jsem, že stěžovatel tvrdí, že pracovníci matričního úřadu Magistrátu města P. požádal, aby přesné místo narození nebylo v rodném listu uvedeno, nedoložil však žádný doklad, který by bylo možno interpretovat tak, že jeho žádosti nebylo úřadem vyhověno. Vzhledem k odlišným tvrzením stěžovatele a úřadů zůstává proto sporné, zda měl úřad v tomto případě povinnost vydat správní rozhodnutí. V závěru zprávy o průběhu šetření jsem uvedl, že matriční úřad Magistrátu města P. sice neporušil svým postupem přímo žádné ustanovení matričních právních předpisů, avšak jednal v rozporu s Evropskou úmluvou o osvojení dětí. Tato Úmluva není přitom v rozporu s matričními předpisy. Pokud by matriční úřad uvedl v tomto konkrétním případě na rodném listě údaj o místě narození pouze názvem obce, neporušil by tím žádné ustanovení matričních právních předpisů, vyhověl by však požadavkům Úmluvy a celkovému smyslu několika ustanovení českého právního řádu zajišťujících ochranu údajů o osvojení.

STANOVISKO ÚŘADU

Vedoucí odboru vnitřních věcí Magistrátu města P. označil ve svém vyjádření právní argumentaci obsaženou ve zprávě o průběhu šetření za zavádějící a uvedl, že trvá na svém právním názoru. Podle jeho

MATRIČNÍ ÚŘADY

názoru ustanovení § 9 prováděcí vyhlášky jednoznačně určuje strukturu údaje o místě matriční události uvedeného v matričním zápisu, § 29 zákona o matrikách určuje rozsah údajů uváděných v matričním dokladu (včetně místa narození) a z ustanovení § 24 zákona o matrikách plyne zásada identity údajů obsažených v matričním zápisu a v matričním dokladu. Není sporu o rozdíl v rozsahu údajů v matričním zápisu (§ 14) a v matričním dokladu (§ 29). Ve věci, která je předmětem šetření, jde však o údaj, který musí být ze zákona obsažen jak v matričním zápisu, tak v matričním dokladu.

Podle názoru vedoucího odboru je také nesporné, že zákon o matrikách upravuje ochranu údajů o osvojení, avšak problémem je, že zákonodárce tuto ochranu ve vztahu k rodným listům explicitně vyjádřil pouze ve vztahu k údajům o rodičích [§ 29 písm. d) zákona o matrikách]. K argumentaci ustanovením čl. 20 odst. 4 Evropské úmluvy o osvojení dětí vedoucí odbor uvedl, že by bylo nutno napadnout nejen obsah předmětného matričního dokladu, ale také obsah samotného matričního zápisu. Vedoucí odboru ve svém vyjádření napsal: „Shodneme-li se na tom, že informace o názvu části obce a číslu popisném mají v případě narození mimo porodnici potenciál ohrozit ochranu informace o nezrušitelném osvojení, pak je ustanovení § 9 výše zmíněné vyhlášky v rozporu s touto úmluvou (matriční zápis je nepochybně matričním záznamem ve smyslu úmluvy, a navíc je zletilé osobě, jíž se týká, přístupný dle § 25 zákona).“ Vedoucí odboru pokládá „... celou věc za právní otázku pro orgán, v jehož moci je obsahová revize či zrušení zmíněné vyhlášky“, neboť si nedokáže představit, že by „... úřad ve své praxi hodnotil konformnost právní úpravy s mezinárodněprávními smluvními závazky České republiky, případně tuto úpravu s odkazem na mezinárodní úmluvy či na ducha zákona (všeobecná ochrana osvojení obsažená v zákoně) porušoval“.

V závěru svého vyjádření vedoucí odbor vnitřních věcí Magistrátu města P. uvedl, že svoje stanovisko k dané právní otázce nemění, pouze by poopravil svoji odpověď na otázku, které ustanovení by matriční úřad porušil, pokud by na předmětném rodném listu uvedl místo narození pouze názvem obce. Tímto ustanovením by přesněji označil ustanovení § 24 odst. 1 a § 29 písm. c) zákona o matrikách za použití § 9 prováděcí vyhlášky.

Stěžovatel na mé vyrozumění o průběhu šetření reagoval dopisem, v němž uvedl, že jeho žádost o nevypsání přesného místa narození dcery byla skutečně podána, a to ústně pracovníci matričního úřadu. Od ní se mu dostalo ústního vysvětlení, že bylo postupováno v souladu s příslušnými právními předpisy. Obrátil se proto na veřejného ochránce práv. Stěžovatel si je vědom, že není schopen unést důkazní

MATRIČNÍ ÚŘADY

břemeno, a vzhledem k této skutečnosti souhlasí s tím, že z hlediska procesního nelze jednoznačně konstatovat, že se Magistrát města P. dopustil pochybení. Prioritou pro něho a jeho rodinu však jednoznačně zůstává změna zápisu v příslušných matričních dokladech, tak aby nedošlo k porušení anonymity v rámci nezrušitelného osvojení.

PRÁVNÍ HODNOCENÍ

Z vyjádření vedoucího odboru vnitřních věcí Magistrátu města P. usuzuji, že se patrně shodneme na tom, že uvedení názvu části obce a čísla popisného je v daném případě, kdy dítě se narodilo mimo porodnici, schopno ohrozit ochranu informace o nezrušitelném osvojení.

V dalším pohledu na věc se však rozcházíme. Vedoucí odboru sice připouští, že matriční doklady obsahují méně údajů než zápisy v matričních knihách, avšak z ustanovení § 24 odst. 1 zákona o matrikách dovozuje, že pokud zákon o matrikách vyžaduje, aby byl údaj uveden rovněž v matričním dokladu, pak musí být na dokladu uveden v celém rozsahu stanoveném prováděcím předpisem pro zápis do matriční knihy. Neuvedením údaje o místě narození dítěte na rodném listě v rozsahu stanoveném ustanovením § 9 prováděcí vyhlášky by byl podle vedoucího odboru porušen právní předpis. Podle mého názoru by tím právní předpis porušen nebyl.

Ustanovení § 24 odst. 1 zákona o matrikách zní: „Matriční doklad obsahuje údaje zapsané v matriční knize.“ S vedoucím odborem se zřejmě shodujeme v názoru, že toto ustanovení nelze vykládat tak, že matriční doklad obsahuje všechny údaje zapsané v matriční knize. Na rozdíl od vedoucího odboru se však domnívám, že z něho nelze dovodit striktní povinnost matričního úřadu uvádět na matričním dokladu údaj o místě matriční události v rozsahu stanoveném prováděcím předpisem pro zápis do matriční knihy. Jestliže tak činí v naprosté většině matriční praxe, neznamená to ještě, že jiný postup je porušením předpisů. Podle mého názoru je ustanovením § 24 odst. 1 zákona o matrikách stanoveno pouze to, že matriční doklad je výpisem z matriční knihy a neobsahuje jiné (další nebo odlišné) údaje než údaje zapsané v matriční knize. Ustanovení § 9 prováděcí vyhlášky stanoví, jakým způsobem se místo matriční události uvede v zápisu do matriční knihy, nikoliv jak se uvede na matričním dokladu.

Vedoucí odboru se snaží vzbudit dojem, že uvedení údaje o místě narození osvojeného dítěte nejen názvem obce, ale též její částí a číslem popisným již v samotném matričním zápisu, je porušením čl. 20 odst. 4 Evropské úmluvy o osvojení dětí. Vzápětí dovozuje, že úřad nemůže porušovat právní předpisy s odkazem na mezinárodní úmluvy

MATRIČNÍ ÚŘADY

či ducha zákona a že mu nepřísluší posuzovat soulad právních předpisů s mezinárodněprávními závazky České republiky.

K této argumentaci bych chtěl dodat, že při úvaze, zda je chybná prováděcí vyhláška k zákonu o matrikách a zda mám podle § 22 zákona o veřejném ochránci práv doporučit Ministerstvu vnitra její změnu, anebo zda je chyba na straně matričního úřadu a zda jej mám vést k vyhotovení nového rodného listu osvojené, jsem došel k závěru, že pochybení se dopustil matriční úřad. Domnívám se, že stěžovateli lze vyhovět, aniž by byl porušen právní předpis.

Jak jsem uvedl již ve zprávě o průběhu šetření, nedomnívám se, že by Evropská úmluva o osvojení dětí byla v rozporu s matričními předpisy. Je třeba vzít v úvahu, že zákon o matrikách poskytuje v ustanoveních § 25 odst. 2 a § 8 odst. 7 zápisu v matriční knize významnou ochranu. V případě osvojení mohou do zápisu v matriční knize a ve sbírce listin nahlížet pouze osvojitelé a po dosažení zletilosti i osvojenec. To znamená, že v případě osvojení nemohou do zápisu nahlédnout a činit výpisy z nich ani osoby a instituce uvedené v § 25 odst. 1 a § 8 odst. 6 zákona o matrikách. Ustanovení čl. 20 odst. 4 Evropské úmluvy o osvojení dětí zní: „Matriční záznamy budou vedeny a jejich obsah v každém případě reprodukován takovým způsobem, aby se osobám, které nemají oprávněný zájem, zabránilo dozvědět se o osvojení určité osoby, anebo, v případě, že se osvojení odhalí, o totožnosti dřívějších rodičů.“ Zákon o matrikách zabráňuje všem osobám, kromě osvojitelů a po nabytí zletilosti osvojení, aby se o osvojení dozvěděly. Zákon o matrikách neumožňuje nikomu, kromě osvojitelů a po nabytí zletilosti osvojení, nahlížet do zápisu v matriční knize a do zápisu ve sbírce listin.

Je třeba si uvědomit, že na rozdíl od zápisu v matriční knize rodný list před širším okruhem osob utajen nezůstane. Rodiče jsou nuceni rodný list dítěte předkládat při mnoha různých příležitostech. Je-li v daném případě údaj o místě narození dítěte obsažený v matričním zápisu reprodukován doslovně na rodném listě, umožňuje se tak osobám, jimž jsou osvojitelé nuceni rodný list předkládat, dozvědět se, byť nepřímo, o osvojení. Je-li ochrana informace o osvojení v případě rodného listu v zákoně o matrikách explicitně vyjádřena pouze v ustanovení § 29 písm. d), pokud se jedná o údaje o rodičích, nelze z toho dovozovat, že nelze chránit též další údaje způsobilé odhalit osvojení a totožnost dřívějších rodičů. Matriční doklad není doslovným výpisem z matriční knihy a neobsahuje všechny údaje zapsané v matriční knize.

MATRIČNÍ ÚŘADY

ZÁVĚRY

Podle § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, působí veřejný ochránce práv k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí, uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně práv a svobod.

Vedoucí odboru vnitřních věcí Magistrátu města P. mě o správnosti postupu matričního úřadu v dané věci nepřesvědčil. Trvám na svém stanovisku, že úřad pochybil. Mám nadále za to, že důvody k ochraně osvojitelů před jednáním úřadu existují.

Domnívám se, že z procesního hlediska by případ mohl být poučením jak pro úředníky, tak pro stěžovatele. Pro úředníky v tom směru, aby si uvědomili, že jejich názor může být zpochybněn. Na druhé straně, je-li občan přesvědčen o správnosti své žádosti, má na ní před úřadem výslovně trvat a žádat případně o sepsání protokolu. Spornou otázku mezi občanem a úřadem lze řešit před správními orgány ve správním řízení a následně též před soudy ve správním soudnictví.

V případech, kdy matriční úřad žadateli v plném rozsahu nevyhoví, měl by žadatele poučit nejen o tom, proč podle názoru úřadu nelze žádosti vyhovět, ale také o tom, že spornou otázku lze řešit podle § 87 odst. 2 zákona o matrikách ve správním řízení. Je-li žádosti vyhověno, nepostupuje se podle správního řádu, ale výsledkem je požadovaný úkon. Není-li žádosti vyhověno a žadatel vezme poučení o nemožnosti vyhovět žádosti na vědomí, resp. vezme svoji původní žádost zpět, správní řízení neprobíhá. Pokud však dá najevo, že s poučením nesouhlasí, je správní řízení zahájeno okamžikem, kdy projeví vůči matričnímu úřadu svůj nesouhlas. Na základě tohoto projevu vůle žadatele je matriční úřad povinen ve správním řízení rozhodnout. Podání je třeba posuzovat podle jeho obsahu. Není tedy nezbytné, aby žadatel nazval své podání „žádost o ...“. Stačí projev vůle, z něhož je patrné, že se s poučením nespokojil a svoji žádost nevzal zpět.

Pokud bude Magistrát města P. nadále trvat na svém dosavadním stanovisku, navrhuji stěžovateli, aby matriční úřad písemně požádal o vystavení nového rodného listu osvojené, a to s uvedením místa narození pouze názvem obce. Úřad by měl buď v plném rozsahu žádosti vyhovět anebo vydat zamítavé správní rozhodnutí. Proti rozhodnutí, kterým by žádosti nebylo vyhověno, se stěžovatel bude moci odvolat ke krajskému úřadu. Nebude-li v odvolacím řízení úspěšný, bude se

MATRIČNÍ ÚŘADY

moci obrátit se žalobou podle zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ke krajskému soudu.

JUDr. Otakar Motejl
veřejný ochránce práv

Poznámka:

Dne 25. 10. 2003 podali manželé Z. dle doporučení veřejného ochránce práv žádost o vydání nového rodného listu pro dceru s uvedením místa narození pouze názvem obce. Magistrát města P. vydal po provedeném řízení dne 19. 1. 2004 rodný list, na němž však v rubrice místa narození uvedl za název obce opět i číslo popisné. Stěžovatel byl s vypuštěním části obce v údajích o místu narození na rodném listě spokojen.

Ochránce dal proto krajskému úřadu podnět k zahájení řízení mimo odvolání podle § 65 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení, o přezkoumání rozhodnutí správního orgánu z 31. 12. 2003, které nabylo právní moci dnem 19. 1. 2004. Správní orgán v odůvodnění svého rozhodnutí z 31. 12. 2003 uvedl, že vzhledem k tomu, že žádosti v plném rozsahu vyhověl, upouští v souladu s ustanovením § 47 odst. 1 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení, od odůvodnění tohoto rozhodnutí. Správní orgán rozhodl změnit údaj o místu narození v matriční knize tak, že vypustil údaj o části obce. Ve stejné změně podobě bez údaje o části obce uvedl matriční úřad údaj o místu narození také na nově vydaném rodném listu. Manželé Z. žádali dne 25. 10. 2003 o vydání nového rodného listu, a to s uvedením místa narození pouze názvem části obce. Správní orgán však vedl řízení a rozhodl o změně zápisu v matriční knize, tedy o něčem jiném, než o co byl žádán. Navíc žádosti o vydání nového rodného listu v plném rozsahu nevyhověl. Údaj o místu narození na rodném listu uvedl totiž nikoliv pouze názvem obce, ale také číslem popisným. Jelikož žádosti nebylo v plném rozsahu vyhověno, mělo být správní rozhodnutí odůvodněno. Správní orgán tak porušil ustanovení § 47 odst. 1 zákona o správním řízení. Správní orgán svým postupem prokázal rovněž neznalost zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to konkrétně ustanovení § 87 odst. 2 tohoto zákona, které stanoví, že pokud se žadatelé podle § 5 (zápis do matriční knihy a změny a opravy zápisu) a § 25 tohoto zákona (vydání matričního dokladu) vyhoví v plném rozsahu, nevydává se správní rozhodnutí. Pokud by správní orgán žádosti z 25. 10. 2003 v plném rozsahu vyhověl, nemusel by správní rozhodnutí ani vydávat. Ochránce upozornil i na to, že vyhláška Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., v § 9 odst. 1 písm. a) stanoví: „Místo matriční události se v zápise uvede názvem obce, a je-li členěna na části, též názvem její části, popřípadě i názvem katastrálního území, a číslem popisným nebo evidenčním ...“ Správní

MATRIČNÍ ÚŘADY

orgán v rozporu s tímto ustanovením změnil zápis o narození v matriční knize tak, že v údajích o místě narození neuvedl část obce.

Celá záležitost s uvedením místa narození osvojenice na rodném listě nakonec skončila tak, že vedoucí odboru vnitřních věcí Magistrátu města P. se stěžovateli v únoru 2004 omluvil za dosavadní průběh kauzy a vyzval ho, ať se dostaví na úřad k sepsání podnětu k řízení mimo odvolání, aby mohl být vystaven rodný list v požadované podobě. Dne 8. 3. 2004 matriční úřad vystavil manželům Z. rodný list, na němž v údajích o místě narození uvedl pouze název obce.

MATRIČNÍ ÚŘADY

3. Přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovstvíPřijetí
souhlasného
prohlášení
o určení
otcovství

Matriční úřad nemá podle platné právní úpravy možnost přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství odmítnout. Neodpovídá principům dobré správy, jestliže matriční úřad doporučí rodičům dítěte, aby souhlasné prohlášení učinili na soudu, a pokud soud prohlášení přijme, matriční úřad zapíše určení otcovství do matriky. Principům dobré správy by odpovídalo, pokud by matriční úřad osobu, která činí souhlasné prohlášení o určení otcovství, poučil o tom, za jakých podmínek (stav matky, požadavky na právní úkony dle § 37 an. občanského zákoníku) lze úkon považovat za platný. Z platné právní úpravy však nelze dovodit, že matriční úřad může přijmout úkony souhlasného prohlášení o určení otcovství až poté, kdy si ověří, že jsou splněny všechny požadavky právního řádu na jejich platnost.

V Brně dne 13. srpna 2004

Sp. zn.: 166/2004/VOP/MV**Ze zprávy o výsledku šetření****A – OBSAH PODNĚTU**

Paní B. V. podala dne 14. 1. 2004 v Kanceláři veřejného ochránce práv podnět do protokolu. Uvedla, že se jí v porodnici v B. narodila dne 16. 12. 2003 dcera. Matriční úřad jí nevydal rodný list dcery a odmítl přijmout i souhlasné prohlášení o určení otcovství, protože nemá platný doklad totožnosti.

Na základě podnětu jsem podle § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, zahájila šetření.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Paní B. V. se narodila v roce 1964 v K. na území dnešní ČR jako dcera řeckých státních občanů. Nikdy neměla doklad o řeckém státním občanství a nikdy nebyla držitelkou řeckého cestovního dokladu. S ohledem na skutečnost, že oba její rodiče byli státní příslušníci Řecka, byla orgány cizinecké policie od narození vedena jako řecká státní občanka. V patnácti letech jí byl vystaven průkaz povolení k pobytu pro cizince, jehož platnost se vždy po uplynutí určité doby prodlužovala. V roce 1987 se vdala za čs. státního občana M. V. a přijala jeho příjmení. V roce 1991 bylo toto manželství rozvedeno. V roce 2002

MATRIČNÍ ÚŘADY

paní B. V. zjistila, že její průkaz o povolení k pobytu pro cizince byl platný do konce roku 2000 a že si dobu platnosti tohoto průkazu neprodloužila. Na oddělení cizinecké policie podala žádost o prodloužení doby platnosti průkazu o povolení k pobytu. K této žádosti je však třeba předložit platný cestovní doklad. Obrátila se proto na Velvyslanectví Řecké republiky v Praze a žádala o sdělení, zda je považována za řeckou státní občanku a zda jí bude vydán řecký cestovní doklad. Vedoucí konzulárního oddělení Velvyslanectví Řecké republiky v Praze odpověděl, že jí nemůže vystavit potvrzení, zda má či nemá řecké státní občanství, a že je třeba, aby se v této věci obrátila na Ministerstvo vnitra Řecké republiky, anebo na prefekturu či obecní úřad, odkud pocházejí její rodiče. Paní B. V. neumí řecky. V den podání podnětu se jí řecký cestovní doklad ani platný průkaz o povolení k pobytu na území ČR nepodařilo dosud obstarat.

Prostřednictvím pověřeného zaměstnance Kanceláře veřejného ochránce práv, který dne 15. 1. 2004 telefonicky kontaktoval vedoucího příslušného oddělení cizinecké policie, jsem zjistila, že paní B. V. byla se svým druhem panem M. G. na cizinecké policii několikrát. Podle sdělení vedoucího oddělení cizinecká policie nemůže vydat B. V. nový průkaz o povolení k pobytu, pokud nepředloží řecký cestovní doklad. Vedoucí oddělení se domnívá, že cizinecká policie kdysi nemusela od řeckých občanů doklady vyžadovat, a to na základě nějaké výjimky, která se opírala o stanovisko Červeného kříže nebo Ministerstva sociálních věcí ČSR. Vedoucí oddělení proto paní B. V. doporučil, ať napíše na Ministerstvo práce a sociálních věcí a na Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie. Na dotaz pověřeného zaměstnance Kanceláře veřejného ochránce práv vedoucí oddělení cizinecké policie uvedl, že o totožnosti B. V. nemá pochyb a je ochoten pomoci, má-li B. V. v tomto směru na matričním úřadě problémy.

Prostřednictvím pověřeného zaměstnance Kanceláře veřejného ochránce práv, který dne 15. 1. 2004 telefonicky kontaktoval vedoucí oddělení matrik Úřadu městské části B.-s., jsem dále zjistila, že matriční úřad rodný list paní B. V. skutečně nevydal z toho důvodu, že nemá platný doklad totožnosti. Po upozornění na ustanovení § 16 odst. 4 zákona o matrikách, jména a příjmení, vedoucí oddělení matrik souhlasila s tím, že rodný list dcery bude matce vydán, pokud si přivede dva hodnověrné svědky totožnosti. Vedoucí oddělení nepotvrdila, že by paní B. V. a pan M. G. chtěli na matričním úřadě učinit souhlasné prohlášení o určení otcovství. Na dotaz, zda matriční úřad souhlasné prohlášení tedy přijme, když paní B. V. předloží rozsudek o rozvodu a pan M. G. má platný občanský průkaz, vedoucí oddělení matrik odpověděla, že by bylo lépe, kdyby otcovství určili na soudě.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Pokud soud prohlášení přijme, matriční úřad určení otcovství do matriky запиše. Pověřený zaměstnanec Kanceláře veřejného ochránce práv vyjádřil v rozhovoru s vedoucí oddělení matrik názor, že matriční úřad by měl buď vydat rodný list i s uvedením pana M. G. jako otce dítěte, anebo by měl vydat správní rozhodnutí, kterým odmítne provést zápis do knihy narození, resp. odmítne souhlasné prohlášení o určení otcovství.

Podle následného sdělení druhá paní B. V. pana M. G. se oba dne 19. 1. 2004 na matriční úřad dostavili i se svědkem totožnosti. B. V. matričnímu úřadu předložila:

- rodný list,
- pravomocný rozsudek o rozvodu z roku 1991,
- potvrzení o povolení k pobytu na území ČR, vystavené vedoucím oddělení cizinecké policie ČR v B.,
- průkaz o povolení k pobytu, jehož platnost skončila 31. 12. 2000 (v průkazu je uveden stav rozvedená),
- můj dopis z 10. 7. 2003 sp. zn.: 457/2003/VOP/VK, týkající se podnětu na cizineckou policii.

Pan M. G. uvedl, že matriční úřad jim dne 19. 1. 2004 rodný list nevydal ani neobdrželi protokol z jednání. Úřednice jim pouze řekly, že bylo zahájeno správní řízení o vydání matričního dokladu.

Dne 2. 2. 2004 dopoledne mě pan M. G. telefonicky informoval, že matrika rodný list vydala, avšak bez uvedení otce dítěte. Úřednice je s požadavkem na přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství odkázaly na soud. Navečer téhož dne pan M. G. telefonoval, že z matričního úřadu dostal zprávu, že si pro rodný list dcery mohou přijít a že na něm bude jako otec již uveden. Dne 3. 2. 2004 dopoledne pan M. G. telefonoval, že rodný list dcery si na matrice převzali a jsou rádi, že záležitost s rodným listem takto dopadla. Dodal však, že na matričním úřadě byli čtyřikrát, než byl rodný list vydán.

Vedoucí odboru matriky jsem se písemně zeptala, jakými úvahami se úřednice matričního úřadu řídily, když zprvu odmítaly vydat rodný list a přijmout souhlasné prohlášení o určení otcovství, a co je posléze přimělo ke změně stanoviska. Vedoucí odboru matriky mi odpověděla, že matrikářka postupovala podle § 16 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o matrikách“). Jelikož paní B. V. předložila k prokázání své totožnosti průkaz povolení k pobytu pro cizince, jehož platnost skončila, matrikářka požadovala prodloužení platnosti povolení k pobytu pro cizince a předložení potvrzení o rodinném stavu ke dni narození dítěte. Matka dítěte uvedla, že nové povolení k pobytu

MATRIČNÍ ÚŘADY

nebo prodloužení k pobytu nedostane, pokud cizinecké policii nepředloží řecký pas. Ten jí však řecké úřady odmítají vystavit z důvodu narození na území ČR. Vedoucí odboru matrik ve své odpovědi dále rovněž uvedla, že matrikářka zahájila dne 16. 1. 2004 ve věci ověření totožnosti B. V. šetření písemným dotazem na oddělení cizinecké policie. Vzhledem k tomu, že matka dítěte nemohla v dohledné době předložit požadované doklady, bylo postupováno jako v případě hodném zvláštního zřetele podle § 16 odst. 4 zákona o matrikách, kdy matriční úřad může povolit nahrazení dokladu čestným prohlášením. K prokázání totožnosti matky dítěte bylo dne 19. 1. 2004 sepsáno čestné prohlášení podepsané dvěma svědky. Dne 26. 1. 2004 obdržel matriční úřad z cizinecké policie údaje o trvalém pobytu, státním občanství a rodinném stavu B. V. Podle vedoucí odboru matrik nemohlo být určení otcovství provedeno do ukončení šetření potřebných údajů pro zápis do knihy narození a následného vystavení rodného listu dítěte. Vedoucí odboru matrik v závěru své odpovědi uvedla: „Na základě zjištění potřebných údajů bylo dne 3. 2. 2004 určeno otcovství panem M. G. a byl vystaven rodný list dítěte.“

Z podnětu paní B. V., následných sdělení jejího druha pana M. G. a z písemného vyjádření vedoucí odboru matriky mám za to, že B. V. a M. G. navštívili matriční úřad nejméně čtyřikrát, než jim byl rodný list dcery vydán. Matriční úřad řešil zprvu otázku prokázání totožnosti a stavu paní B. V. Nespokojil se s průkazem o pobytu cizince, jehož doba platnosti již uplynula. Souhlasné prohlášení o určení otcovství přijal matriční úřad teprve poté, kdy byly totožnost a stav matky spolehlivěji prokázány.

C – PRÁVNÍ ZHODNOCENÍ

Zákon o matrikách stanoví (§ 16), jaké doklady je třeba předložit k zápisu do knihy narození, a to k zápisu dítěte narozeného za trvání manželství (odst. 1), dítěte narozeného mimo manželství, jehož otec není znám (odst. 2), a dítěte narozeného mimo manželství, k němuž bylo určeno otcovství (odst. 3). V daném případě se dítě narodilo mimo manželství a otcovství nebylo před narozením dítěte určeno. Matka tedy měla podle ustanovení § 16 odst. 2 zákona o matrikách předložit matričnímu úřadu: prohlášení o jménu dítěte, rodný list, pravomocný rozsudek o rozvodu manželství, průkaz povolení k pobytu cizince, případně další doklady potřebné k zjištění, nebo ověření správnosti údajů, zapisovaných do knihy narození.

Paní B. V. nemohla z důvodů popsanych v části B této zprávy předložit platný průkaz o povolení k pobytu. Podle ustanovení § 16

MATRIČNÍ ÚŘADY

odst. 4 zákona o matrikách v případech hodných zvláštního zřetele, zejména u osoby, která žádá o udělení azylu na území ČR, může matriční úřad připustit nahrazení dokladů uvedených v odst. 1, 2 a 3 čestným prohlášením rodičů, nebo jednoho z nich. Z dikce tohoto ustanovení plyne, že ne vždy se musí jednat o osobu, která žádá o udělení azylu. Podle vyjádření vedoucí odboru matrik bylo v případě B. V. aplikováno ustanovení § 16 odst. 4 a k prokázání její totožnosti bylo sepsáno čestné prohlášení podepsané dvěma svědky. Zápis narození dítěte do knihy narození provedl matriční úřad až poté, kdy obdržel z cizinecké policie údaje o trvalém pobytu, státním občanství a rodinném stavu matky dítěte.

Z vyjádření vedoucí odboru matrik vyplývá, že určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů mohlo být provedeno až po ukončení šetření potřebných údajů pro zápis do knihy narození a následném vystavení rodného listu dítěte. S tímto názorem se však neztotožňuji. Určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů (druhá domněnka určení otcovství) je upraveno ustanovením § 52 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“). Nesvědčí-li otcovství manželu matky podle ustanovení § 51 zákona o rodině (první domněnka určení otcovství), může být otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem. Ustanovení § 53 zákona o rodině umožňuje určit otcovství souhlasným prohlášením rodičů také k dítěti ještě nenarozenému, je-li již počato. Prohlášení o otcovství je právním úkonem, pro který zákon o rodině předepisuje ústní formu. Souhlasné prohlášení matky a otce dítěte o určení otcovství jsou dva právní úkony, které nemusí být učiněny současně. Vždy je však třeba, aby byly učiněny osobně rodičem dítěte a před soudem nebo matričním úřadem. Prohlášení každého z rodičů o otcovství může podle § 52 zákona o rodině je nepochybně projevem vůle, který směřuje ke vzniku práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují. Jelikož zákon o rodině neupravuje blíže náležitosti projevů vůle zakládajících druhou domněnku určení otcovství ani nestanoví zvláštní režim pro jejich vady, použijí se podle § 104 zákona o rodině ustanovení občanského zákoníku. Podle § 37 občanského zákoníku musí být právní úkon učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný. Podle § 39 občanského zákoníku je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.

Právní úprava druhé domněnky určení otcovství nestanoví pravidla postupu matričního úřadu. Podle komentáře k zákonu o rodině (Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 2. vyd. Praha : C. H. Beck,

MATRIČNÍ ÚŘADY

2001, s. 193) „otcovství je určeno okamžikem, kdy jsou před soudem nebo matričním úřadem učiněna souhlasná prohlášení splňující požadavky, které platné právo klade na právní úkony. Přijetí nebo schválení těchto úkonů příslušným orgánem se nevyžaduje. Pokud by však tato prohlášení zjevně nesplňovala požadavky § 37 an. občanského zákoníku, musel by tento orgán odmítnout provést na jejich základě zápis do matriční knihy narození ... “ Z ustanovení § 5 ve spojení s § 87 zákona o matrikách plyne, že matriční úřad má o odmítnutí provést zápis určení otcovství do matriční knihy a vydat správní rozhodnutí.

Paní B. V. nemohla při souhlasném prohlášení o určení otcovství prokázat matričnímu úřadu svoji totožnost platným úředním průkazem. Na rozdíl od žádosti o zápis do matriční knihy narození nestanoví právní předpisy zvláštní režim prokazování totožnosti pro účely souhlasného prohlášení o určení otcovství. Prokazování totožnosti není v právním řádu obecně upraveno. V případě, že osoba nemůže prokázat svoji totožnost platným úředním dokladem, postupují orgány veřejné správy v praxi mnohdy tak, že totožnost potvrdí dva svědci totožnosti. Tato možnost prokázání totožnosti je výslovně upravena pouze v § 64 notářského řádu (zákon č. 358/1992 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů). Při absenci výslovné právní úpravy nelze namítat nic proti tomu, aby tak postupovaly např. matriční úřady. Za použití ustanovení § 16 odst. 4 zákona o matrikách matriční úřad tuto možnost prokázání totožnosti paní B. V. dne 19. 1. 2004 využil.

Z vyjádření vedoucí odboru matrik zřetelně vyplývá, že matriční úřad nechtěl přijmout souhlasné prohlášení o určení otcovství, dokud si spolehlivě neověřil totožnost a stav matky dítěte. Mám však shodně s výše citovaným komentářem zákona o rodině za to, že matriční úřad nemůže souhlasné prohlášení o určení otcovství nepřijmout. Pokud má však pochybnosti o platnosti právních úkonů, z nichž se skládá souhlasné prohlášení o určení otcovství, měl by provedení příslušného zápisu do matriční knihy narození odmítnout správním rozhodnutím.

D – ZÁVĚRY

Veřejný ochránce práv působí podle § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností. Ochránce nemůže namísto úřadů rozhodovat o určité věci, ale může působit k tomu, aby se úřady věci

MATRIČNÍ ÚŘADY

řádně a včas zabývaly. Zjistí-li porušení právních předpisů či jiná pochybení a úřad na výzvu nereaguje, může doporučit opatření k nápravě.

Právní úprava souhlasného prohlášení o určení otcovství je velmi rámcová a nestanoví, jak by měl soud nebo matriční úřad postupovat. Na legislativní neutěšenost úpravy souhlasného prohlášení otcovství poukázal např. prof. Jiří F. Haderka v článku: „K některým potížím s druhou domněnkou otcovství“, *Správní právo* 1998, s. 327–335. Není mi známo, že by k této problematice vydalo pro matriční úřady nějaký pokyn Ministerstvo vnitra. Jednání úřednic matričního úřadu nemohu zřejmě označit za jednání v přímém rozporu s právem, domnívám se však, že neodpovídalo principům dobré správy.

Pochybení matričního úřadu nespátřuji v tom, že provedl zápis do knihy narození a vyhotovil rodný list až poté, když spolehlivě ověřil totožnost matky dítěte a její stav. V tomto směru jednal úřad podle mého názoru správně. Za jednání v rozporu s principy dobré správy pokládám pouze nepřijetí prohlášení pana M. G. a prohlášení paní B. V. o určení otcovství pana M. G. k narozené dceři. Matrikářce, s níž B. V. a M. G. jednali, muselo být zřejmé, že M. G. se k otcovství hlásí a B. V. s tím souhlasí. Matriční úřad mohl prohlášení pana M. G. přijmout již při jeho první návštěvě matričního úřadu, a měl-li ten snad zprvu pochybnosti o totožnosti paní B. V., mohl její souhlasné prohlášení přijmout nejpozději dne 19. 1. 2004, kdy byla její totožnost potvrzena dvěma svědky totožnosti. Dřívějším přijetím souhlasného prohlášení o určení otcovství se četnost návštěv B. V. a M. G. na matričním úřadu mohla omezit.

Matriční úřad nemá podle platné právní úpravy možnost přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství odmítnout. Za jednání v rozporu s principy dobré správy pokládám, když matriční úřad rodičům dítěte, kteří se na matriční úřad dostavili, doporučí, aby souhlasné prohlášení učinili na soudu s tím, že pokud soud prohlášení přijme, matriční úřad určení otcovství zapíše do matriky. Domnívám se totiž, že i v případě přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství soudem je matriční úřad povinen zkoumat, zda příslušný projev vůle je platný, a pokud se matričnímu úřadu nepodaří odstranit pochybnosti o platnosti úkonu, měl by provedení zápisu v matriční knize správním rozhodnutím odmítnout.

Principům dobré správy by odpovídalo, pokud by matriční úřad osobu, která činí souhlasné prohlášení o určení otcovství, poučil o tom, za jakých podmínek (stav matky, požadavky na právní úkony dle § 37 an. občanského zákoníku) lze úkon považovat za platný. Matriční úřad by však neměl odmítnout sepsání protokolu, jestliže

MATRIČNÍ ÚŘADY

prohlašovatel v době, kdy prohlášení činí, nemůže z nějakého důležitého důvodu prokázat splnění všech požadavků na platnost svého úkonu. Odmítnutí by v konkrétních případech mohlo být v rozporu se zájmem dítěte. Před provedením příslušného zápisu do matriky narození je však matriční úřad povinen zkoumat, zda lze úkony souhlasného prohlášení o určení otcovství považovat za platné. Z platné právní úpravy nelze dovodit, že matriční úřad může přijmout úkony souhlasného prohlášení o určení otcovství až poté, kdy si ověří, že jsou splněny všechny požadavky právního řádu na jejich platnost.

Jelikož matriční úřad požadovaný rodný list vydal, nepokládám za nutné navrhopvat přijetí opatření k nápravě podle zákona o veřejném ochránci práv.

Anna Šabatová
zástupkyně veřejného ochránce práv

MATRIČNÍ ÚŘADY

4. Užívání dvou jmen, užívání ženského příjmení v mužském tvaru a zákon č. 193/1999 Sb.

Užívání dvou jmen, užívání ženského příjmení v mužském tvaru

Občané, kteří nabyli opětovně občanství prohlášením podle zákona č. 193/1999 Sb. před 1. 7. 2001, nemohli před tímto datem užívat v úředním styku v ČR jako občané ČR dvě jména, i když je užívají v souladu s právními předpisy cizího státu a prokazují je příslušnými doklady (např. dokladem o nabytí cizího státního občanství, cestovním dokladem cizího státu apod.). Opačný závěr by znamenal nerovnost mezi občany, neboť ostatní občané ČR možnost užívat dvě jména před 1. 7. 2001 neměli. Právní úprava po 1. 7. 2001 sice umožňuje užívat dvě jména a užívat ženské příjmení v mužském tvaru, nemá však zpětné účinky.

V Brně dne 3. května 2005

Sp. zn.: 2965/2004/VOP/MV

Ze zprávy o výsledku šetření**A – OBSAH PODNĚTU**

Manželé Y. O. M. a L. M., čeští státní občané žijící v A., se na mě poprvé obrátili na přelomu července a srpna 2003. Stěžovali si na postup Úřadu městské části v P. (dál jen ÚMČ 2), který je dopisem ze dne 25. 3. 2003 vyzval k vrácení cestovních pasů České republiky (ČR), vydaných v roce 2002 na jména „Y. O. M.“ a „L. M.“. Nebylo zcela zřejmé, proč ÚMČ 2 požaduje vrácení pasů s odůvodněním, že na oddacím listě, postoupeném z Městského úřadu (MěÚ) v K., není uvedeno druhé jméno „O.“ a příjmení „M.“ není přechýlené, jisté však bylo, že dopis ÚMČ 2 nebyl správním rozhodnutím, na jehož základě by se pasy staly neplatnými. To jsem manželům M. sdělil a doporučil jim, aby se obrátili se stížností nejprve na Magistrát. Po další korespondenci mezi ÚMČ 2 a stěžovateli jsem do záležitosti již dále nezasahoval, neboť Magistrát ve své odpovědi manželům M. uvedl, že vyzval ÚMČ 2, aby přispěl k odstranění nesrovnalostí a zajištění souladu údajů o jménu a příjmení v matričních dokladech a v cestovních pasech a neznepokojoval je výzvami k vrácení pasů. Magistrát se tak ztotožnil s mým názorem, že je zřejmě jen otázkou času, kdy budou údaje o jménu a příjmení v cestovních pasech a v matričních zápisech uvedeny do souladu.

Pan M. se na mě znovu obrátil v srpnu 2004. Z jeho podání a z přiloženého dopisu vedoucí odboru správních agend ÚMČ 2 bylo zřejmé,

MATRIČNÍ ÚŘADY

že dosud nenastal soulad mezi příslušnými zápisy v knize narození vedené ÚMČ 1, v knize manželství vedené MěÚ v K. a cestovními pasy ČR, vydanými ÚMČ 2. Na základě podnětu jsem proto zahájil podle § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, šetření a s výzvou podle § 15 odst. 2 tohoto zákona k předložení příslušných písemností a k poskytnutí vysvětlení jsem se obrátil na ÚMČ 2, ÚMČ 1 a MěÚ v K.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Z písemností, které jsem od úřadů obdržel, jsem zjistil následující skutečnosti, které jsem se pokusil seřadit chronologicky. Od časové posloupnosti skutkového děje se odchylují výjimečně pouze z důvodu větší přehlednosti.

Pan Y. O. M. se narodil v roce 1922 v P. jako J. A. Má. V roce 1963 uzavřel na Městském národním výboru v K. sňatek s L. B, která sňatkem přijala příjmení M. Obvodní národní výbor 2 rozhodnutím, které nabylo právní moci dne 17. 5. 1968, povolil panu M. změnu jména z „J.“ na „Y.“ a paní M. z „Lu...“ na „La...“.

Doručením listiny o propuštění ze státního svazku České socialistické republiky, vydané Obvodním národním výborem 2, pozbyli manželé M. dne 10. 4. 1970 české a tím i československé státní občanství. V roce 1971 nabyli naturalizací a. státní občanství jako Y. O. M. a L. M.

Pan Y. O. M. a paní L. M. učinili dne 5. 2. 2001 u Generálního konzulátu ČR v S. prohlášení o státním občanství ČR podle § 1 odst. 1 zákona č. 193/1999 Sb. Úřadu MČ 2 bylo prohlášení doručeno dne 22. 2. 2001. ÚMČ 2 (matrikářka M. K.) vyzval Generální konzulát ČR v S. k předložení prohlášení o jménu a příjmení (bez bližší specifikace) a ověřených fotokopií matričních dokladů. Na základě výzvy učinili pan M. a paní M. dne 10. 4. 2001 u Velvyslanectví ČR v A. prohlášení, jimiž požádali, aby jejich jména byla uvedena jako Y. O. M. a L. M. tak, jak znějí na a. dokladech, a jak byla uvedena na prohlášeních z 5. 2. 2001. Prohlášení, spolu s ověřenými fotokopii dokladů, byla na ÚMČ 2 doručena dne 16. 5. 2001. ÚMČ 2 zaslal dne 5. 6. 2001 matrice manželství MěÚ v K. podklady pro opravu příjmení v důsledku znovunabytí státního občanství. Matriční úřad v K. provedl dne 13. 6. 2001 zápis změny příjmení z „Má...“ na „Ma...“ do matriční knihy a vyhotovil oddací list, který zaslal na ÚMČ 2. ÚMČ 2 (matrikářka M. K.) vydal dne 31. 7. 2001 osvědčení o nabytí státního občanství ČR podle § 1 odst. 1 zákona č. 193/1999 Sb. na jména „Y. Ma...“ a „L. Ma...-ová“, a téhož dne je zaslal na Generální konzulát ČR v S. k předání.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Pan M. a paní M. odmítli v dopisu ze dne 31. 8. 2001, adresovaném konzulovi, vydaná osvědčení přijmout s odůvodněním, že na nich nejsou uvedena jejich jména. Uvedli, že jsou a. občané a jejich jména mají být respektována. Upozornili na to, že nežádali československé a české úřady o změnu, a pokud jim úřady nechtěly vyhovět, měly vydat správní rozhodnutí. Podotkli také, že k osvědčením nebyly připojeny rodné listy. Generální konzulát ČR v S. po obdržení těchto vyjádření zaslal panu M. formulář prohlášení o volbě druhého jména a paní M. žádost o uvedení příjmení v nepřechýleném tvaru. Pan M. a paní M. toto řešení odmítli v dopisu ze dne 12. 9. 2001 s tím, že prohlášení učinili dne 5. 2. 2001 jako a. občané, pod jmény registrovanými v A., a že si přejí tuto formu zachovat. Uvedli, že zákon č. 193/1999 Sb. měl odstranit křivdy a nikoliv měnit jména cizinců žijících mimo území ČR. Obě vyjádření manželů M., adresovaná konzulovi, byla spolu s vrácenými osvědčeními doručena ÚMČ 2 až 17. 1. 2002.

ÚMČ 2 vyhověl námitkám manželů M. a dne 30. 1. 2002 vyhotovil nová osvědčení o státním občanství na jména „Y. O. M.“ a „L. M.“ s původním datem 31. 7. 2001. Upravená osvědčení odeslal téhož dne Generálnímu konzulátu ČR v S. ÚMČ 2 (matrikářka M. K.) v průvodním dopisu uvedl, že oznámil dodatečně matrice narození (ÚMČ 1) a matrice manželství (MěÚ v K.) opravu jména pana M. z „Y.“ na „Y. O.“ a požádal obě matriky o zápis z úřední povinnosti v důsledku znovunabytí státního občanství ČR. Současně ÚMČ 2 vyjádřil naději, že tento způsob změny budou obě matriky akceptovat. ÚMČ 2 požádal Generální konzulát ČR v S., aby upozornil paní M. na to, že zasílaný doklad je pouze osvědčením státní příslušnosti, nikoliv matričním dokladem, a že přechylování je charakteristickým jevem českého jazyka a ženská příjmení se do dokladů zapisují podle českých mluvnických zásad.

ÚMČ 2 zaslal dne 30. 1. 2002 matrice narození ÚMČ 1 dodatečné oznámení o tom, že pan Y. M. užívá v souvislosti s nabytím cizího státního občanství ode dne 31. 7. 2001, kdy znovu nabyl státní občanství ČR, jméno a příjmení „Y. O. M.“, a požádal o provedení zápisu změn do matrice z úřední povinnosti. ÚMČ 2 v oznámení uvedl: „Doklad nevystavovat, nedoložil originál, pouze vyznačit.“ ÚMČ 1 vrátil oznámení dne 14. 3. 2002 ÚMČ 2 s tím, že chybí údaj o datu, od kdy pan Má... nabyl a. státní občanství a užívá příjmení Ma...

ÚMČ 2 zaslal dne 30. 1. 2002 dodatečné oznámení k provedení opravy jména z „Y.“ na „Y. O.“ také matrice manželství MěÚ v K. ÚMČ 2 nežádal ani v tomto případě o vyhotovení matričního dokladu. Matriční úřad v K. provedl na základě oznámení z ÚMČ 2 dne 6. 2. 2002

MATRIČNÍ ÚŘADY

dodatečný zápis do matriky a vyhotovil téhož dne oddací list, který zaslal na ÚMČ 2. V rubrice oddacího listu „Dohoda o příjmení“ uvedl: „muž: M, žena: Ma...-ová, děti: Ma...-, Ma...-ová“. ÚMČ 2 zaslal oddací list z K. dne 13. 2. 2002 prostřednictvím Generálního konzulátu ČR v S. manželům M. Manželé M. sepsali dne 18. 3. 2002 stížnost a žádost o opravu oddacího listu z 6. 2. 2002, adresovanou MěÚ v K. Namítali, že v rubrice „Dohoda o příjmení“ je chyba, že má být správně uvedeno jen příjmení „Ma...“. Z podání rovněž vyplývalo, že žádají o uvedení svých rodných čísel na dokladu. Matriční úřad v K. jim dopisem ze dne 4. 4. 2002 odpověděl, že při vystavení matričního dokladu nedošlo k žádnému pochybení, a uvedl, že pokud chce paní Ma...-ová užívat příjmení ve formě „Ma...“, musí učinit prohlášení o tom, že se hlásí k a. národnosti, a z toho důvodu chce užívat příjmení ve formě, která neodpovídá pravidlům české mluvnice. K rodným číslům matriční úřad uvedl, že do matričního dokladu nelze zapsat údaj, který není uveden v matriční knize.

Pan Y. O. M. a paní L. M. podali dne 11. 3. 2002 prostřednictvím Generálního konzulátu ČR v S. žádosti o vydání cestovního pasu ČR. K žádostem, které byly na ÚMČ doručeny dne 19. 3. 2002, byla připojena nedatovaná prohlášení: prohlášení pana M. podle § 62 odst. 3 zákona č. 301/2000 Sb. o užívání druhého jména „O.“ a prohlášení paní M. podle § 69 (§ 93) zákona č. 301/2000 Sb., že se hlásí k a. národnosti a žádá o zápis svého příjmení v nepřechýlené podobě. Obě prohlášení jsou opatřena malým kulatým razítkem GK ČR v S. a nečitelným podpisem. Pro účely vyhotovení cestovních pasů požádalo oddělení osobních dokladů a evidence obyvatel ÚMČ 2 interním sdělením ze dne 20. 3. 2002 oddělení matrik téhož úřadu o obstarání oddacího listu a rodného listu pana M. Na sděleních bylo uvedeno, že ÚMČ 1 požaduje volbu druhého jména a změnu příjmení z Má... na Ma... a MěÚ K. požaduje zápis v nepřechýlené podobě. Prohlášení byla ke sdělením připojena.

ÚMČ 2, oddělení osobních dokladů a evidence obyvatel, zaslal dne 2. 4. 2002 Generálnímu konzulátu ČR v S. rozhodnutí o přerušení řízení o vydání cestovních pasů z důvodu zahájení řízení o předběžné otázce („šetření ohledně zjištění nebo přidělení rodného čísla a vydání rodného listu ve vazbě na požadavek volby druhého jména a změny příjmení“).

ÚMČ 2, oddělení matrik, zaslal dne 16. 4. 2002 konzulovi dopis, v němž mu sdělil, že státní občanství manželů M. je uzavřenou záležitostí, neboť oba nabyli státní občanství dnem 31. 7. 2001, a požádal jej, aby v zájmu obstarání jejich cestovních pasů komunikoval dále přímo s matrikou narození ÚMČ 1 a s oddělením cestovních dokladů ÚMČ 2 tak, aby:

MATRIČNÍ ÚŘADY

- 1) v originálu oznámení ÚMČ 2 z 30. 1. 2002 doplnil přesné datum nabytí cizího státního občanství a zaslal je ÚMČ 1,
- 2) souběžně požádal ÚMČ 1 o vydání rodného listu na jméno Y. O. M. – ÚMČ 1 bude patrně požadovat vrácení původního rodného listu,
- 3) nový rodný list odeslal přímo oddělení osobních dokladů ÚMČ 2.

Manželé M. napsali dne 12. 5. 2002 stížnost na ÚMČ 2, v níž upozornili na průtahy při vydávání cestovních pasů a žádali o nápravu a omluvu. Stížnost byla ÚMČ doručena dne 16. 5. 2002. ÚMČ 2, oddělení osobních dokladů a evidence obyvatel. zaslal dne 28. 5. 2002 vyhotovené cestovní pasy prostřednictvím GK ČR v S. manželům M., omluvil se jim a upozornil, že průtahy ve vydání pasů nebyly způsobeny tímto úřadem. V průvodním dopisu určenému manželům M. uvedl, že cestovní pasy musí být v souladu s matričnickými doklady, které by měl občan k žádosti předložit. Dále uvedl, že vydal cestovní doklady, aniž vyčkal vyhotovení matričnických dokladů jinými úřady, a upozornil, že pokud vznikne rozpor mezi matričnickými doklady a údaji v cestovních dokladech, bude muset být dodatečně zjednána náprava. Pan M. a paní M. převzali pasy dne 20. 6. 2002.

Manželé M. napsali dne 17. 5. 2002 konzulovi dopis, v němž se ohradili proti požadavku ÚMČ 2 předložit originál rodného listu, neboť stačí duplikát ověřený konzulátem. Tento požadavek považovali za další zdržení při vyřizování žádosti o vydání cestovních pasů. Upozornili na to, že je jim bráněno v právu vrátit se do vlastní země. Situaci označili za podivnou, neboť stejný úřad – ÚMČ 2, který jim vydal osvědčení o státním občanství, jim odpírá vydat cestovní doklady. V dopisu dále uvedli, že poslední změna jejich jmen nastala v A. v době, kdy nebyli čs. občany, a že se rozhodli tato jména již neměnit. Všechny dokumenty již prostřednictvím konzulátu ČR předložili a žádají o vystavení cestovních dokladů na svá jména Y. O. Ma... a L. Ma..., anebo o vydání zamítavého rozhodnutí s odůvodněním a s poučením o opravných prostředcích. Manželé M. adresovali dopis konzulovi, protože ke svému dopisu nepřipojil kopii dopisu z ÚMČ 2, požádali ho o tlumočení své odpovědi tomuto úřadu. Konzul odeslal kopii dopisu manželům M. ze 17. 5. 2002 jednak ÚMČ 2 s informací, že o vydání rodného listu žádá ÚMČ 1, jednak ÚMČ 1 s žádostí o vystavení rodného listu na jméno Y. O. Ma... ÚMČ 1 zaslal také oznámení ÚMČ 2 s doplněným datem 18. 10. 1971, od kdy pan M. užívá v souvislosti s nabytím cizího státního občanství své jméno a příjmení. Oba úřady dopis obdržely dne 4. 6. 2002.

ÚMČ 2, oddělení matrik, zaslal dne 16. 4. 2002 matrice manželství MěÚ v K. i prohlášení paní M. a požádal o další opravu oddacího listu. Manželé M. dopisem ze dne 1. 5. 2002, adresovaným Městskému

MATRIČNÍ ÚŘADY

úřadu v K., urgovali opravu oddacího listu. Na dopisu, založeném ve spisu matričního úřadu, je rukou psaná poznámka: „Konzultováno s OkÚ – neodepisovat – v šetření – MV + OkÚ + ÚMČ 2.“

Ve spisu Matričního úřadu v K. je dále založen dopis Ministerstva vnitra, oddělení státního občanství a matrik, z 23. 5. 2002, adresovaný Okresnímu úřadu (OkÚ) v CH., referátu vnitřních věcí. Ministerstvo vnitra k dotazu OkÚ uvedlo, že podpisy na prohlášeních byly úředně ověřeny dne 10. 4. 2001, tzn. že prohlášení byla učiněna před účinností zákona č. 301/2000 Sb., a užívání druhého jména O. pana M. a nepřechýlené formy příjmení paní M. nebylo proto možné akceptovat. Ministerstvo ve svém přípisu uvedlo, že od 1. 7. 2001 může občan, který má v matriční knize zapsáno jedno jméno, prohlásit, že bude užívat dvě jména. Občan, který má v matriční knize zapsána k 31. 12. 1949 dvě jména, může prohlásit, že bude tato jména užívat. Druhé jméno nelze do matričního dokladu zapsat na základě „opravy“. K prohlášení paní M. ministerstvo uvedlo, že nemá patřičné náležitosti – chybí datum, kdy bylo čestné prohlášení učiněno a ověření totožnosti prohlašovatelky. Doporučilo zaslat tiskopis prohlášení k doplnění zastupitelskému úřadu spolu s vyhotoveným matričním dokladem pro paní M.

Vedoucí referátu vnitřních věcí OkÚ zaslal dne 5. 6. 2002 prostřednictvím GK ČR v S. manželům M. dopis, v němž uvedl, že je o pomoc požádal Matriční úřad v K. Manžele M. požádal o spolupráci. Ve věci příjmení převzal argumenty ministerstva, proč nelze prohlášení, postoupené z ÚMČ 2, uznat, a uvedl, že je třeba, aby paní M. učinila nové prohlášení, neboť původní prohlášení z 10. 4. 2001 lze využít pouze k tomu, aby do matriky narození a manželství bylo poznamenáno, že v souvislosti s nabytím a. státního občanství bylo příjmení změněno z původního „Má...“ na „Ma...“. Ve věci uvedení druhého jména O. vedoucí referátu vnitřních věcí OkÚ manželům M. sdělil, že ÚMČ 1 správně posoudil, že pouhá změna samohlásky „á“ nebude pro pana M. dostatečná, a vrátil žádost ÚMČ 2. Vedoucí referátu vnitřních věcí OkÚ dále uvedl, že dosáhnout uvedení jména O. na rodný list a následně na všechny doklady vydané úřady v ČR je možné pouze žádostí o změnu jména ve správním řízení, a nikoliv prohlášením. Vedoucí referátu OkÚ dále dovodil, že Matriční úřad v K. uvedl na oddací list jméno „O.“ předčasně a zatím nesprávně, a že tak bude moci učinit až po vydání rodného listu, kde budou obě požadovaná jména uvedena.

Dopis vedoucího referátu vnitřních věcí OkÚ se minul s dopisem manželů M. z 11. 6. 2002, adresovaným starostovi města K. Manželé M. připomenuli svoji urgenci z 1. 5. 2002 a uvedli, že dosud

MATRIČNÍ ÚŘADY

neobdrželi kladné vyřízení své žádosti o opravu oddacího listu, ani rozhodnutí, že se žádost zamítá s odůvodněním a s poučením o opravných prostředcích. Matrikářka MěÚ v K. jim odpověděla dopisem ze dne 8. 7. 2002, že jejich stížnost je neoprávněná a byla již řešena na OkÚ, který jim všechny záležitosti týkající se jména a příjmení vysvětlil v dopisu ze dne 5. 6. 2002. Manželé M. reagovali na dopis matrikářky dopisem ze dne 1. 8. 2002, v němž mimo jiné uvedli, že s doporučeními obsaženými v dopisu z OkÚ nesouhlasí a že dohodu o příjmení uzavřenou v den sňatku nelze měnit bez jejich souhlasu a se zpětnou platností.

Na dopis vedoucího referátu vnitřních věcí odpověděli dopisem ze dne 29. 6. 2002, který byl na OkÚ doručen v srpnu 2002. Ve svém dopisu citovali ze svého předchozího dopisu ze 17. 6. 2002, adresovanému ÚMČ 2. (Dopis ze 17. 6. 2002 se ve spisu, který jsem z ÚMČ v Praze 2 obdržel, nenachází. Mohlo se však jednat o omyl pisatelů, kteří mohli mít na mysli svůj dopis ze 17. 5. 2002, adresovaný konzulovi). Paní M. v dopisu z 29. 6. 2002 uvedla, že její jméno zní „L. Ma...“, a je patrné z prohlášení ze dne 10. 4. 2001, na němž je uvedeno datum a Velvyslanectvím ČR je ověřen podpis. Manželé M. zopakovali v tomto dopisu své argumenty obsažené již v předchozí korespondenci. Uvedli, že jestliže bylo možno změnit „Má...“ na „Ma...“, nebrání nic tomu, aby bylo změněno celé jméno na „Y. O. M.“ a „L. M.“. S těmito jmény nemohou žádat o změnu na stejná jména. Manželé M. uvedli, že podle jejich názoru je možné jen dvojí řešení:

- a) matriční úřady buď opraví své zápisy o jménech podle osvědčení o státním občanství, vydaných ÚMČ 2, anebo
- b) vydají rozhodnutí o tom, že se tato osvědčení ruší jako vydaná proti právním předpisům, poněvadž byla vydána na základě prohlášení podepsaných jmény Y. O. M. a L. M., která nejsou uvedena v českých matrikách. Manželé M. v závěru svého dopisu vyjádřili názor, že žádná pravidla české mluvnice nemají právní způsobilost měnit jména, např. cizí na česká.

MěÚ v K. vydal dne 6. 9. 2002 rozhodnutí podle § 29 zákona č. 71/1967 Sb. o přerušení řízení „o žádosti manželů Y. M. a L. Ma...-ové o vystavení oddacího listu“ na dobu tří měsíců. V odůvodnění tohoto rozhodnutí uvedl, že dne 7. 6. 2001 obdržel od ÚMČ 2 podklady pro opravu příjmení, spolu s prohlášeními o změně příjmení z „Má...“ na „Ma...“ v souvislosti s nabytím státního občanství A. Nový oddací list byl vyhotoven dne 13. 6. 2001. Dále uvedl, že prohlášení paní M., postoupené ÚMČ 2 dne 16. 4. 2002, nebylo možné uznat, protože chybělo datum, kdy bylo učiněno, nebyl ověřen podpis a totožnost žadatelky,

MATRIČNÍ ÚŘADY

a současně vyzval žadatelku, aby učinila nové prohlášení o užívání svého příjmení bez přechýlení. Dále MěÚ v K. v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že dne 1. 2. 2002 obdržel z ÚMČ 2 dopis s žádostí o opravu jména ženicha z „Y.“ na „Y. O.“. Nový rodný list však MěÚ v K. neobdržel. V závěru odůvodnění svého rozhodnutí o přerušení řízení MěÚ v K. uvedl, že řízení přerušil vzhledem k tomu, že dosud nemá k dispozici podklady k provedení dodatečného záznamu do knihy manželství, tj. prohlášení paní Ma...-ové o užívání příjmení ve tvaru „Ma...“ s ověřeným podpisem a s uvedeným datem (po 1. 7. 2001), a rodný list pana M., na němž budou uvedena jím požadovaná dvě jména. Rozhodnutí o přerušení řízení z 6. 9. 2002 bylo podepsáno starostou města a dne 19. 9. 2002 odesláno do A.

ÚMČ 1 provedl dne 20. 8. 2002 v matriční knize narození u zápisu narození pana M. dodatečný záznam o příjmení „M.“ bez diakritických znamének v souvislosti s nabytím státního občanství A. dne 18. 10. 1971. Téhož dne vyhotovil rodný list a zaslal jej Generálnímu konzulátu ČR v S. ÚMČ 1 vydal dne 20. 8. 2002 také rozhodnutí o přerušení řízení podle § 29 zákona č. 71/1967Sb. „ve věci žádosti Y. M. o vydání nového rodného listu“ na dobu šedesáti dnů. V odůvodnění rozhodnutí uvedl: „Žadatel požádal dne 17. 5. 2002 prostřednictvím Generálního konzulátu ČR v S. o vydání nového rodného listu, který by respektoval jeho požadavek na změnu svého druhého jména z A. na O.“. Dále ÚMČ 1 v odůvodnění rozhodnutí uvedl, že podání je neúplné a je třeba využít lhůty, pro kterou se řízení přerušuje, k odstranění nedostatků podání, tj. k předložení prohlášení podle § 86 zákona č. 301/2000 Sb., a současně žádosti o změnu druhého jména z A. na O.

Pan Y. O. M. reagoval na rozhodnutí o přerušení řízení ze dne 20. 8. 2002 dopisem starostovi ÚMČ 1, který byl kanceláři starosty doručen dne 26. 9. 2002. Pan M. si v dopisu stěžoval na postup ÚMČ 1, kterým je věc zbytečně komplikována a zdržována. Upozornil na to, že podle § 74 odst. 2 zákona č. 301/2000 Sb. je k řízení o žádosti o změnu jména příslušný ÚMČ 2 podle místa posledního trvalého pobytu, a nikoliv ÚMČ 1. Dále upozornil na to, že podle § 95 zákona č. 301/2000 Sb. se podání datovaná před účinností tohoto zákona vyřizují podle dosavadních předpisů. Pan M. dále v dopisu starostovi uvedl, že uznání jeho jména Y. O. M. se datuje od 4. 4. 2001, kdy mu Česká správa sociálního zabezpečení přidělila na toto jméno rodné číslo, a že otázka jména byla uzavřena tím, že ÚMČ 2 vydal dne 31. 7. 2001 osvědčení podle zákona č. 193/1999 Sb. na toto jméno. (Odpověď starosty ÚMČ na stížnost na přerušení řízení mi stěžovatelé neposkytli, a ve spisu, který mi byl z ÚMČ předložen, také není obsažena.)

MATRIČNÍ ÚŘADY

ÚMČ 1 zaslal dne 2. 10. 2002 vedoucí oddělení matrik ÚMČ 2 M. K. podklady a požádala ji o vydání rozhodnutí, kterým by bylo panu M. změněno druhé jméno z A. na O., aby mu ÚMČ 1 mohl vydat nový rodný list.

Dne 15. 10. 2002 byl na ÚMČ 2 doručen dopis manželů M., adresovaný vedoucímu odboru správních agend. Tentýž dopis z 8. 10. 2002 byl doručen i na MěÚ v K. K dopisu bylo přiloženo čestné prohlášení podle § 69 a § 93 zákona č. 301/2000 Sb., podepsané paní M. a opatřené ověřovací doložkou Velvyslanectví ČR z 8. 10. 2002. Paní M. prohlášením opětovně požádala, aby její příjmení „M.“ bylo v této formě, jak je užívá v A., zapsáno do matrik. Paní M. v dopisu upozornila, že její předchozí prohlášení, ověřené GK v S. je z 11. 3. 2002, tedy po účinnosti zákona č. 301/2000 Sb. Aby ukázala dobrou vůli a zjednodušila práci úřadu, přikládá další prohlášení. Pan M. v dopisu z 8. 10. 2002 citoval ze své stížnosti starostovi ÚMČ 1 a vyjádřil svůj nesouhlas s požadavkem ÚMČ 1, podle něhož by měl nejdříve prohlásit, že se jmenuje A.

ÚMČ 2 (matrikářka M. K.) zaslala dne 12. 12. 2002 na ÚMČ 1 dopis, v němž oznámila, že pan Y. O. M. prokázal v roce 2001 při prohlášení podle zákona č. 193/1999 Sb. cestovním dokladem užívání svých jmen, tj. užívání jiných jmen, než která má zapsána v matrice. Současně požádala o dodatečný záznam do matriky textu: „Státní občanství ČR pozbyl propuštěním ze st. svazku dne: 10. 4. 1970. Státní obč. cizího státu nabyt 18. 10. 1971 a od tohoto datumu užíval příjmení a jména M. Y. O. V té době nebyl státním obč. ČR. Při podání žádosti o znovunabytí st. obč. ČR prohlásil, že své jména a příjmení Y. O. M. bude užívat nadále.“, a o vydání rodného listu, který bude odeslán konzulární cestou.

Manželé M. urgovali dne 17. 12. 2002 e-mailem a dne 23. 12. 2002 faxem na ÚMČ 2 odpověď na svůj dopis z 8. 10. 2002. ÚMČ 2 (matrikářka M. K.) jim dopisem ze dne 30. 12. 2002 odpověděl, že státní občanství ČR nabyli dne 31. 7. 2001 a osvědčení s tímto datem na jména L. M. a Y. O. M. obdrželi. Prohlášení paní M. podle § 69 zákona č. 301/2000 Sb. bylo předáno na MěÚ v K. Také cestovní pasy ČR obdrželi. Nový rodný list obdrží od ÚMČ 1. Na kopii dopisu z 30. 12. 2002, založené ve spisu, je rukou psaná poznámka: „Nelze poslat – PODATELNA“.

ÚMČ 1 vydal dne 9. 1. 2003 rozhodnutí podle § 72 odst. 1, 2 zákona č. 301/2000 Sb., kterým vyhověl žádosti „Y. A. M. z 12. 12. 2002“ a povolil „změnu z dosud užívaného druhého jména A. na jméno O.“. Na kopii tohoto rozhodnutí ve spisu ÚMČ 1 je vyznačena doložka s datem nabytí právní moci dne 6. 2. 2003. ÚMČ 1 v průvodním

MATRIČNÍ ÚŘADY

dopisu požádal GK ČR o doručení tohoto rozhodnutí po prověření právního zájmu na jeho vydání a po uhrazení správního poplatku.

Pan Y. O. M. reagoval na rozhodnutí z 9. 1. 2003 v dopisu ze dne 11. 3. 2003, adresovaném konzulovi. V dopisu uvedl, že rozhodnutí převzal dne 6. 2. 2003, nevzdal se opravných prostředků (vzdání se opravných prostředků by mohlo být vykládáno jako souhlas se všemi tvrzeními v rozhodnutí uvedenými), avšak v zákonné lhůtě je nepoužil, protože nechtěl věc už tak zkomplikovanou ještě více komplikovat, když toto rozhodnutí uznává jeho jméno v podobě oficiálně registrované v A. od roku 1971. ÚMČ 1 byl s dopisem ze dne 11. 3. 2003 seznámen zřejmě až v říjnu 2003.

MěÚ v K. vydal dne 31. 1. 2003 rozhodnutí, kterým nevyhověl žádosti manželů „Y. M... a L. Ma...-ové ... ve věci vystavení oddacího listu z důvodu nepředložení potřebných dokladů ...“. MěÚ v K. v odůvodnění rozhodnutí mimo jiné uvedl, že rozhodnutí o přerušení řízení bylo doručeno dne 10. 10. 2002, stanovená lhůta již uběhla a správnímu orgánu nebyly předloženy stanovené doklady.

MěÚ v K. požádal dopisem ze dne 21. 2. 2003 ÚMČ 1 o vydání rodného listu pana Y. O. M. pro úřední potřebu, aby mohl být učiněn dodatečný záznam do knihy manželství a následně vystaven nový oddací list. Na základě tohoto vyžádání vyhotovil ÚMČ 1 dne 28. 2. 2003 rodný list, v němž v rubrice „Jméno, popř. jména dítěte“ uvedl: „Y.“ a v rubrice „Příjmení“ uvedl: „M.“. ÚMČ 1 zaslal rodný list do K. MěÚ v K. vydal dne 13. 3. 2003 oddací list, v němž v rubrice „Jméno(a), příjmení muže“ uvedl: „Y. M.“ a v rubrice „Dohoda o příjmení“ u muže: „M.“, u ženy: „Ma...-ová“ a u dětí „Má..., Má...-ová“. K tomu je třeba poznamenat, že v matriční knize byly dodatečné záznamy z 13. 6. 2001 a z 6. 2. 2002 přeškrtnuty a uvedena poznámka „neplatný zápis“ bez data a podpisu. Dnem 4. 3. 2003 je v matrice datován dodatečný záznam: Zde zapsanému ženichovi byla provedena změna příjmení z „Má...“ na „Ma...“ dne 18. 10. 1971.

MěÚ v K. zaslal dne 17. 3. 2003 oddací list z 13. 3. 2003, rodný list z 28. 2. 2003 a dopis Ministerstva vnitra z 23. 5. 2002 ÚMČ 2, oddělení cestovních dokladů, a uvedl, že pan M. neoprávněně užívá dvě jména, jeho manželka je stále L. Ma...-ová, a cestovní doklady, které byly vystaveny, jsou neplatné.

ÚMČ 2 (vedoucí oddělení osobních dokladů a evidence obyvatel) požádal dopisem ze dne 25. 3. 2003 manžele M. o vrácení cestovních pasů, které jim v květnu 2002 tento úřad vydal. Další sled událostí týkajících se požadavku vrátit cestovní pasy nebudu uvádět, neboť postupem úřadů na úseku cestovních dokladů jsem se již zabýval pod sp. zn.: 2404/2003/VOP/MV. V té době jsem neznal všechny

MATRIČNÍ ÚŘADY

souvislosti a dosavadní vývoj tohoto případu. Jisté bylo jen to, že cestovní pasy manželů M. by se staly neplatnými, pokud by ÚMČ v Praze 2 rozhodl ve správním řízení o jejich neplatnosti. Dopis vedoucí oddělení osobních dokladů a evidence obyvatel ÚMČ v Praze 2 ze dne 25. 3. 2005 však formu správního rozhodnutí neměl, ani ho nebylo možno považovat za oznámení o zahájení správního řízení. Aniž jsem ve věci zahájil šetření, stěžovatele jsem nejprve odkázal na nadřízený úřad. ÚMČ 2 na základě opatření tohoto nadřízeného úřadu ze dne 10. 11. 2003 vydané cestovní pasy manželům M. ponechal. Magistrát zároveň vyzval ÚMČ 2 k odstranění nesrovnalostí a k zajištění souladu údajů o jménu a příjmení v matričních dokladech, na osvědčení o státním občanství a v cestovních dokladech.

ÚMČ 2 (vedoucí oddělení osobních dokladů a evidence obyvatel) se již dne 15. 10. 2003 dotázal MěÚ v K. a ÚMČ 1 na stav řízení týkajících se dodatečných zápisů jmen a příjmení. V podzimních měsících roku 2003 probíhala mezi ÚMČ 1, ÚMČ 2 – oddělením osobních dokladů a evidence obyvatel, panem M. a Generálním konzulátem ČR korespondence, v níž se vyjasňovalo, kdy bylo rozhodnutí ÚMČ 1 z 9. 1. 2003 doručeno a kdy nabylo právní moci. Z odpovědi ÚMČ 1 ze dne 3. 11. 2003 adresované ÚMČ 2 je zřejmé, že v té době nebylo úřadu jasné, kdy jeho rozhodnutí z 9. 1. 2003 nabylo právní moci. Generální konzulát ČR sdělil dne 7. 1. 2004 ÚMČ 1 na jeho dotaz, že pan M. rozhodnutí převzal dne 6. 2. 2003, správní poplatek uhradil, avšak zasláný formulář „potvrzení o převzetí“ opakovaně nepotvrdil.

Pokud se týká rozhodnutí MěÚ v K. ze dne 31. 1. 2003, paní M. se proti němu dne 26. 3. 2003 odvolala. Své odvolání odůvodnila tím, že nepodala žádnou žádost podepsanou jménem „L. Ma...-ová“. Vynechání „e“ a přitom připojení „-ová“ označila za nelogické. V odvolání uvedla, že podepsala již tři prohlášení o svém příjmení: 1) 10. 4. 2001, 2) 11. 3. 2002 a 3) 8. 10. 2002.

Krajský úřad rozhodl o odvolání paní M. dne 30. 5. 2003 tak, že napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil MěÚ v K. k novému projednání a rozhodnutí. Krajský úřad v odůvodnění svého rozhodnutí mimo jiné konstatoval, že součástí spisu jsou tři prohlášení v jedné záležitosti. Jedno bylo učiněno před účinností zákona č. 301/2000 Sb., a další dvě jsou každé jiným způsobem neúplná. Dále odvolací orgán konstatoval, že došlo ze strany všech zúčastněných stran k některým pochybením. ÚMČ 2 vystavil osvědčení o státním občanství, aniž vyčkal vyhotovení nových matričních dokladů. MěÚ v K. vyhotovil v roce 2002 oddací list bez předchozího předložení nového rodného listu a zaměstnanci zastupitelského úřadu přijali čestné prohlášení bez patřičných náležitostí. Dále odvolací orgán poukázal na to, že se jednalo

MATRIČNÍ ÚŘADY

o provedení dodatečného záznamu z úřední povinnosti na základě oznámení ÚMČ 2. Neúplné podklady měly být tedy vráceny prostřednictvím tohoto úřadu. Kopie rozhodnutí je opatřena doložkou o nabytí právní moci dnem 30. 9. 2003. Krajského úřadu se na datum nabytí právní moci rozhodnutí dotazoval začátkem listopadu 2003 MěÚ v K. v reakci na dotaz z ÚMČ 2, oddělení osobních dokladů a evidence obyvatel. Krajský úřad zaslal fotokopii svého pravomocného rozhodnutí na přímou žádost z ÚMČ 2 tomuto úřadu dne 12. 12. 2003. Upozornil však, že rozhodnutí o odvolání neřeší správnost podoby jmen a příjmení jmenovaných, a je tudíž nutno vyčkat rozhodnutí MěÚ v K.

MěÚ v K. zaslal dne 11. 12. 2003 prostřednictvím Generálního konzulátu ČR v S. paní M. formulář „Žádosti o zápis příjmení ve formě, která neodpovídá pravidlům české mluvnice“. GK ČR sdělil dopisem ze dne 14. 1. 2004 MěÚ v K., že téhož dne obdržel od paní M. dopis. Paní M. odmítla podepsat prohlášení, které o ní tvrdí, že je „Ma...-ová“. Kopii dopisu, spolu s kopií dopisu paní M. z 12. 1. 2004, adresovaného Magistrátu, konzul přiložil. Paní M. sdělila v tomto dopisu, v reakci na vyřízení své stížnosti Magistrátem, že obdržela z GK dopis s výzvou podepsat předem vyplněné prohlášení, a že je z toho zřejmé, že ÚMČ 2 nevyrozuměl dosud MěÚ v K., a zřejmě ani ÚMČ 1, neboť manžel dosud rodný list neobdržel.

MěÚ v K. zaslal dne 11. 3. 2004 prostřednictvím GK ČR paní M. opětovně formulář prohlášení. MěÚ v K. v připojeném dopisu žádal paní M. o jasné vyjádření, zda na původně požadovaném nepřechýlení svého příjmení trvá. Úřad v dopisu uvedl, že podepsala již dvě prohlášení, avšak žádné nemohlo být akceptováno, neboť nesplňovalo podmínky uvedené v zákoně č. 301/2000 Sb. První bylo podepsáno před účinností tohoto zákona a na druhém prohlášení chybělo datum a nebyla ověřena totožnost. Ve snaze pomoci proto připravili další prohlášení, které stačilo jen podepsat. Prohlášení podepsané paní M. dne 2. 4. 2004 a opatřené razítkem GK ČR v S. bylo doručeno zpět na MěÚ v K. dne 15. 4. 2004. Matrikářka Z. V. zapsala dne 20. 4. 2004 do matriční knihy dodatečný záznam: „Zde zapsaná nevěsta prohlásila, že je příslušnicí a. národnostní menšiny a proto bude od 20. 4. 2004 užívat příjmení ve formě, která neodpovídá pravidlům české mluvnice „M“. Téhož dne vyhotovila oddací list, v němž v rubrice „Dohoda o příjmení“ uvedla u muže „Má...“, u ženy „Má...-ová“ a u dětí „Má..., Má...-ová“ a do poznámky oddacího listu napsala následující text: „Zde zapsaný muž užívá od 18. 10. 1971 příjmení „Ma“. Zde zapsaná žena užívá od 20. 4. 2004 příjmení ve formě, která neodpovídá pravidlům české mluvnice „Ma.“. MěÚ v K. zaslal oddací list dne 20. 4. 2004 cestou Generálního konzulátu ČR v S. manželům M.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Pan Y. O. M. upozornil v dopise ze dne 31. 5. 2004 Magistrát, že ač v dopisu ze dne 10. 11. 2003 vyzvala ÚMČ 2, aby uznal platnost jejich cestovních pasů a uvedl s nimi do souladu matriční doklady, ÚMČ 2 se dosud neozval. Magistrát postoupil tento dopis ÚMČ 2, vyrozuměl o postoupení pana M. a informoval jej o tom, že dle ÚMČ 2 jsou cestovní pasy platné a lze na ně bez obav cestovat.

ÚMČ 2 (vedoucí odboru správních agend) sdělil dopisem ze dne 7. 7. 2004 panu M., že odbor správních agend ÚMČ 2 vyvinul v rámci své kompetence veškerou možnou snahu o odstranění nedostatků, k vydání matričních dokladů není však příslušný, ÚMČ 1 a MěÚ v K. v minulosti kontaktoval a učinil dotazy, v jakém stadiu je řízení o vydání matričních dokladů. ÚMČ 2 není těmto úřadům nadřízen a není v jeho pravomoci další průběh řízení u těchto úřadů jakkoliv ovlivnit.

Pan Y. O. M. v replice ze dne 21. 8. 2004 upozornil ÚMČ 2 na to, že:

- 1) MěÚ v K. nerozhoduje o formě jmen a je povinen je zaznamenat, jakmile se o nich hodnověrně dozví,
- 2) o „nepřechýlení“ nerozhodují oddací matriky, neboť tento benefit je i pro neprovdané ženy,
- 3) ÚMČ 1 je podřízen Magistrátu, a má tedy povinnost snahu ÚMČ 2 podporovat.

ÚMČ 2 (vedoucí odboru správních agend) odpověděl na tento dopis dne 10. 9. 2004 a opakovaně odkázal na matriční úřady.

Jak jsem uvedl v části A této zprávy, na základě podnětu pana M. jsem dne 12. 10. 2004 zahájil šetření a obrátil se na ÚMČ 2, ÚMČ 1 a na MěÚ v K. Od pana M. jsem po zahájení šetření dne 6. 12. 2004 obdržel kopii jeho rodného listu, na němž jsou uvedena obě jeho jména. Poznámka rodného listu obsahuje text: „Zde zapsaný užíval do 18. 10. 1971 příjmení Má... Y. Ma... užívá od 06. 02. 2003 druhé jméno O.“ Rodný list byl vyhotoven dne 27. 10. 2004 a panu M. byla jeho neověřená kopie doručena cestou GK ČR dne 24. 11. 2004 s výzvou k zaplacení poplatku. Pan M. dopisem ze dne 27. 11. 2004 upozornil ÚMČ 1 na chyby v oddacím listě (v údajích o místě narození otce, o datu narození matky a na pravopisně nesprávnou podobu jména Y.) a na to, že na dokladu chybí rodné číslo. Dále vyjádřil názor, že doklad měl být zaslán z moci úřední, bez poplatků, měl být připojen dopis s vysvětlením/omluvou, proč je doklad zasilán se zdržením. Upozornil rovněž na to, že údaje v poznámce nepřispívají k unifikaci dokladů. Od pana M. jsem dále obdržel kopii dopisu ÚMČ 1 z 14. 12. 2004, v němž se mu omluvila za písařské chyby v jeho rodném listě a sdělila mu, že o změnách v jeho zápisu narození informovali MěÚ úřad v K. (Nevyjádřila se k důvodům zdržení, k poplatku a k údajům

MATRIČNÍ ÚŘADY

v poznámce.) Opravený rodný list byl vyhotoven dne 14. 12. 2004. Pan M. v dopisu ze dne 17. 1. 2005 upozornil ÚMČ 1 na ty body ze svých předchozích dopisů, na něž v korespondenci nereagovala.

Podle ÚMČ 1 v dopisu panu M. z 14. 12. 2004, bylo lze předpokládat, že MěÚ v K. po obdržení příslušné informace provede dodatečný záznam v matrice a požadovaný oddací list se dvěma jmény pana M. mu zašle. Před dokončením této zprávy kontaktoval MěÚ v K., abych se ujistil, že tento úkon již MěÚ v K. provedl. Zjistil jsem však, že MěÚ v K. příslušnou informaci z ÚMČ 1 dosud neobdržel. MěÚ v K. přislíbil, že si nový rodný list z ÚMČ 1 vyžádá. Dne 21. 4. 2005 jsem opět kontaktoval MěÚ v K. Matrikářka MěÚ sdělila, že doklad z ÚMČ 1 již obdržela a požadovaný oddací list neprodleně zašle panu M.

C – PRÁVNÍ ZHODNOCENÍ

Z podání stěžovatelů lze soudit, že od českých úřadů očekávali respektování svých jmen a příjmení v podobě, v jaké je užívají v A. a jak jsou uvedena na tamních dokladech. Domnívali se, že jejich jména budou v této podobě zaznamenána v českých matrikách a uvedena v matričních dokladech, které jim budou z moci úřední bez poplatků zaslány. Takový přístup českých úřadů očekávali, je-li v preambuli k zákonu č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů, na jehož základě nabyli opětovně české státní občanství, uvedeno, že Parlament ČR se na tomto zákoně usnesl ve snaze zmírnit následky některých křivd, k nimž došlo v období let 1948 až 1989. V následujících částech této zprávy se pokusím objasnit, zda jejich očekávání byla či nebyla oprávněná a zda jim úřady mohly vyhovět.

Zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů, umožnil do pěti let od dne účinnosti tohoto zákona, tj. od 2. 9. 1999 do 2. 9. 2004, učinit prohlášení o nabytí českého státního občanství bývalým československým státním občanům, kteří pozbyli státní občanství v období od 25. 2. 1948 do 28. 3. 1990 propuštěním ze státního svazku, nebo v souvislosti s nabytím státního občanství jiného státu. Parlament České republiky přijetím tohoto zákona vyšel vstříc požadavkům zejména Čechoameričanů, kteří čs. občanství ztratili naturalizací v USA a na něž se nevztahoval zákon č. 88/1990 Sb., který byl po listopadu 1989 prvním zákonem umožňujícím navrácení čs. občanství některým bývalým občanům, kteří v letech 1948 až 1989 odešli do ciziny a pozbyli čs. občanství. Zákon č. 88/1990 Sb. umožnil požádat o navrácení čs. státního občanství, resp. českého státního občanství do 31. 12. 1993.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Kromě Čechoameričanů, kteří pozbyli občanství naturalizací v USA, mohli využít možnosti nabytí českého státního občanství podle zákona č. 193/1999 Sb. i ti bývalí čs. státní občané, kteří sice mohli požádat o navrácení občanství již podle zákona č. 88/1990 Sb., avšak z různých důvodů tak ve stanovené lhůtě neučinili.

Zákon č. 193/1999 Sb. se týkal pouze státního občanství a neřešil související otázky užívání jmen a příjmení osob, které podle tohoto zákona nabyly opětovně občanství. Podle § 1 odst. 1 zákona č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení, ve znění pozdějších předpisů, který platil do 30. 6. 2001, měl občan právo a povinnost užívat jména a příjmení, kterými jest zapsán v matrice. Mnozí občané, kteří nabyli české občanství podle zákona č. 193/1999 Sb., získali však v cizině v době, kdy nebyli čs. státními občany, jiná jména a příjmení, než jaká měli zapsána v českých matrikách. Vzniklou situaci žádný právní předpis výslovně neřešil. V úřední praxi docházelo občas k nesrovnalostem a k rozpakům, jaká jména a příjmení jsou tyto osoby oprávněny a povinny při jednání před českými úřady užívat.

K odstranění nesrovnalostí týkajících se užívání jmen a příjmení osob, které nabyly zpět občanství prohlášením podle zákona č. 193/1999 Sb., se Ministerstvo vnitra věnovalo otázce dodatečných záznamů v matričních zápisech těchto osob na poradách s tzv. okresními matrikářkami ve dnech 15.–17. 11 a 14. 12. 1999. Záznam z těchto porad byl ale předán okresním matrikářkám až na další poradě dne 15. 6. 2000. V záznamu, podepsaném vedoucí oddělení státního občanství a matrik Ministerstva vnitra JUDr. Kateřinou Guluškinovou, je uvedeno, že na podkladě dokladů, kterými prohlašovatel prokazuje správnou podobu svého jména a příjmení (např. dokladem o nabytí cizího státního občanství), která je odlišná od jména a příjmení, kterými je zapsán v matrikách v České republice, zajistí okresní matrikářka oznámením do příslušných matrik provedení dodatečného záznamu v knize narození, případně v knize manželství, a to z úřední povinnosti. Pokud prohlašovatel užíval v cizině totéž jméno, jakým je zapsán v matrice v ČR, ale v cizojazyčné podobě (např. John), mohl podle záznamu z porad požádat o užívání svého jména v českém ekvivalentu (např. Jan). V rodné matrice měl být učiněn příslušný dodatečný záznam a nový rodný list nebylo nutné vydávat. Pokud prohlašovatel užíval jméno a příjmení, jakými je zapsán v matrice v ČR, pouze bez diakritických znamének (např. Jiri Spacek), a prohlásil-li, že o změnu jména ani příjmení nikdy nepožádal a chce v ČR užívat jméno a příjmení v podobě, v jaké je zapsáno v matrice (např. Jiří Špaček), měla být tato skutečnost zapsána do matriky. Ani v tomto případě neměl být nový matriční doklad vystavován. Dále je v záznamu

MATRIČNÍ ÚŘADY

z porad uvedeno, že prokazuje-li osoba naturalizační listinou, potvrzením, nebo cestovním pasem užívání jiného jména a příjmení, než které má uvedeno v rodném či oddacím listu vydaném v ČR (např. John Travel místo Jiří Špaček), matrikářka provede v knize narození (případně v knize manželství) dodatečný záznam o oznámení učiněném okresní matrikářkou. Poté vydá nový matriční doklad, na kterém již uvede nové jméno a příjmení. Okresní matrikářka vydá osvědčení o státním občanství podle nového matričního dokladu. Obdobně by mělo být postupováno i v předchozích dvou případech, kdy osoba sice neuvádí jiné jméno nebo příjmení, ale neučiní příslušná prohlášení.

Třebaže citovaný záznam byl vyhotoven a úřadům předán poněkud opožděně a neměl formu závazné směrnice, stal se při absenci právní úpravy pro úřady významnou pomůckou a jediným vodítkem, jak mají při provádění dodatečných matričních záznamů, týkajících se jmen a příjmení osob, které nabyly opětovně občanství podle zákona č. 193/1999 Sb., postupovat. Ministerstvo vnitra dalo matričním úřadům v podstatě pokyn, aby bez dalšího akceptovaly změny a podoby jmen a příjmení prohlásovatelů podle zákona č. 193/1999 Sb., k nimž došlo v souladu s cizími předpisy v době, kdy tyto osoby nebyly čs. státními občany. V duchu preambule zákona č. 193/1999 Sb., která deklarovala snahu zmírnit následky některých křivd, k nimž došlo v období let 1948 až 1989, tak úřady přijímaly prohlášení podle tohoto zákona učiněná pod jmény a příjmeními registrovanými cizími státy a z moci úřední prováděly příslušné dodatečné záznamy do českých matrik. Z provádění následných dodatečných záznamů jmen a příjmení do českých matrik z moci úřední na základě předložených cizozemských veřejných listin však existovaly, podle mého názoru, dvě výjimky.

I bez výslovné právní úpravy akceptovaly české úřady změny jmen a příjmení, uvádění českého jména v cizojazyčném ekvivalentu a uvádění jmen a příjmení českého původu bez diakritických znamének, k nimž došlo v době, kdy nositelé těchto jmen a příjmení nebyli českými, resp. československými státními občany, České úřady přijímaly i prohlášení podle zákona č. 193/1999 Sb., podepsaná v souladu s předloženými cizozemskými doklady dvěma jmény a nepřechýleným ženským příjmením, avšak k tomu, aby mohly z moci úřední provést dodatečné záznamy do matrik a se zpětnými účinky akceptovat užívání dvou jmen a užívání ženského příjmení v mužském tvaru, by již, podle mého názoru, byla nutná výslovná právní úprava.

Záznam Ministerstva vnitra z porad z roku 1999 se o užívání druhého jména a o užívání ženského příjmení v nepřechýlené podobě

MATRIČNÍ ÚŘADY

nezmiňoval. Možnost užívat dvě jména a možnost užívat ženské příjmení v mužském tvaru v rozporu s pravidly českého jazyka přinesla až nová právní úprava – zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, který nabyl účinnosti dnem 1. 7. 2001. Do nabytí účinnosti tohoto zákona platilo, že občan může používat pouze jedno jméno, i když má v matrice vedené před 1. 1. 1950 zapsáno více jmen (§ 1 odst. 2 zákona č. 55/1950 Sb.). Bez výjimky také platilo, že příjmení žen se přechylují podle pravidel českého pravopisu (§ 20 odst. 6 vyhl. č. 22/1977 Sb.). Nová právní úprava sice umožňuje užívat dvě jména a užívat ženské příjmení v mužském tvaru, nemá však zpětné účinky.

Podle § 62 odst. 3 zákona může občan, který má v matriční knize zapsáno jedno jméno, před matričním úřadem prohlásit, že bude užívat dvě jména. Podle § 86 tohoto zákona občan, který má v matriční knize zapsána k 31. 12. 1949 dvě jména, může před matričním úřadem prohlásit, že bude tato jména užívat. Pokud takové prohlášení neučiní, platí podle § 85 zákona č. 301/2000 Sb. v úředním styku jméno uvedené v matriční knize na prvním místě, není-li jiné v matrice uvedené jméno označeno jako hlavní.

Domnívám se, že občané, kteří nabyli opětovně občanství prohlášením podle zákona č. 193/1999 Sb. před 1. 7. 2001, nemohli před tímto datem užívat v úředním styku v ČR jako občané ČR dvě jména, i když je užívají v souladu s právními předpisy cizího státu a prokazují je příslušnými doklady (např. dokladem o nabytí cizího státního občanství, cestovním dokladem cizího státu apod.). Opačný závěr by znamenal nerovnost mezi občany, neboť ostatní občané ČR možnost užívat dvě jména před 1. 7. 2001 neměli. K užívání druhého jména občanů ČR, kteří nabyli občanství podle zákona č. 193/1999 Sb. a chtějí i v ČR užívat druhé jméno uvedené na cizozemských dokladech, je třeba učinit prohlášení podle § 62 odst. 3, nebo podle § 86 zákona č. 301/2000 Sb. Ti, kteří učinili prohlášení o nabytí státního občanství ČR podle zákona č. 193/1999 Sb. po 1. 7. 2001, mohli současně učinit i příslušná prohlášení podle zákona č. 301/2000 Sb.

Komplikovanější je ovšem situace v případě občana, který chce užívat jako druhé jiné jméno, než je jméno, které má zapsáno k 31. 12. 1949 v matriční knize. Ustanovení § 62 odst. 3, ani § 86 zákona č. 301/2000 Sb. tu aplikovat nelze. Domnívám se, že užívání druhého jména vedle stávajícího jména lze i v tomto případě chápat jako změnu jména a zamýšleného tak dosáhnout povolením změny na žádost podle § 72 an. zákona č. 301/2000 Sb. Jako nepřipustné vnímám nutit občana nejdříve do prohlášení podle § 86 zákona jako nezbytného předpokladu k následné změně druhého jména.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Podle § 74 zákona č. 301/2000 Sb. je k rozhodování o žádosti o povolení změny jména nebo příjmení místně příslušný matriční úřad, v jehož správním obvodu je žadatel přihlášen k trvalému pobytu. Pokud žadatel není na území ČR přihlášen k trvalému pobytu, je příslušný k projednání žádosti matriční úřad podle místa posledního trvalého pobytu na území ČR. Jsou-li pro to závažné důvody, může matriční úřad postoupit žádost k vyřízení matričnímu úřadu, v jehož knize narození je jméno nebo příjmení, které má být změněno, zapsáno.

Ještě více komplikovanější je případ občana, který má v matriční knize narození před 31. 12. 1949 zapsána dvě jména, avšak před 1. 7. 2001 mu byla povolena změna jména. Je otázka, zda na občana, který má v matriční knize zapsána před 31. 12. 1949 sice dvě jména, avšak v období od 1. 1. 1950 do 30. 6. 2001 mu byla povolena změna jména, lze pohlížet, jako by měl v matriční knize zapsáno jen jedno jméno, a to jméno, které užívá po změně. Z dostupné literatury mi není známo, že by se touto otázkou někdo zabýval. V případě kladné odpovědi by k dosažení zamýšleného užívání druhého jména postačovalo pouze prohlášení podle § 62 odst. 3 zákona č. 301/2000 Sb.

Vedle možnosti užívání druhého jména přinesl zákon č. 301/2000 Sb. také možnost užívat příjmení žen v nepřechýlené podobě. Podle § 69 zákona č. 301/2000 Sb. se příjmení žen tvoří v souladu s pravidly české mluvnice. Do změny zákona č. 301/2000 Sb., provedené zákonem č. 165/2004 Sb., platilo, že žena mohla požádat matriční úřad, aby vedle jejího příjmení podle pravidel české mluvnice bylo v matričním zápise uvedeno její příjmení i ve formě, která pravidlům české mluvnice neodpovídá, jestliže učinila prohlášení o své příslušnosti k národnostní menšině.

Na matričních dokladech vydaných českými úřady v období od 1. 7. 2001 do 15. 4. 2004 mohla být zapsána v nepřechýlené podobě pouze příjmení občanky ČR, které se přihlásily k národnostní menšině. Po 16. 4. 2004, kdy byl vyhlášen a nabyl účinnosti zákon č. 165/2004 Sb., kterým se změnil zákon č. 301/2000 Sb., již přihlášení k národnosti není nutné. Možnost uvést do matriční knihy a na matriční doklad příjmení ženy v mužském tvaru již nadále není vázána výhradně na přihlášení k jiné než české národnosti. Od 16. 4. 2004 lze na základě žádosti nositelky příjmení, jejíž příjmení je zapsáno v matriční knize v souladu s pravidly české mluvnice, uvést její příjmení v mužském tvaru mimo jiné též v případě, jde-li o občanku, která má trvalý pobyt v cizině.

Postup při uvádění příjmení žen v matričních knihách a na matričních dokladech byl před novelou zákona, a nadále je stanoven v § 33 a § 34 vyhlášky č. 207/201 Sb., kterou se provádí zákon o mat-

MATRIČNÍ ÚŘADY

rikách. Podle § 33 odst. 2 písm. a) této vyhlášky se zápis příjmení v mužském tvaru provede na základě prokázání totožnosti žadatele. Pokud žena užívá příjmení nabyté uzavřením manželství, je k provedení požadovaného záznamu v matriční knize a k vydání matričního dokladu s nepřechýleným příjmením příslušný matriční úřad, u něhož je zapsáno uzavření manželství.

Obdobně jako v případě užívání druhého jména, i v případě uvádění ženských příjmení nemohlo být příjmení občanek ČR, které nabyly opětovně občanství prohlášením podle zákona č. 193/1999 Sb. před 1. 7. 2001, zapsáno před tímto datem v českých matrikách v nepřechýleném mužském tvaru.

Podle ustanovení § 95 zákona č. 301/2000 Sb. podání učiněná před účinností tohoto zákona se vyřizují podle dosavadních předpisů. České právní předpisy nepřipouštěly před 1. 7. 2001 možnost užívat dvě jména a užívat ženské příjmení v nepřechýlené podobě. Před tímto datem nebylo tedy možné učinit prohlášení o užívání dvou jmen a prohlášení, resp. žádost o užívání příjmení v mužském tvaru, resp. taková prohlášení nebylo možné vyřizovat podle zákona č. 301/2000 Sb.

Z ustanovení § 87 zákona č. 301/2000 Sb. (jak ve znění účinném nyní, tak i ve znění ke dni nabytí účinnosti zákona) vyplývá, že v případech zde uvedených, pokud se žadateli v plném rozsahu nevyhoví, vydává se rozhodnutí podle zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "správní řád"). Z výčtu v § 87 uvedených v ustanovení zákona je zřejmé, že úřad by měl vydat správní rozhodnutí podle správního řádu, např. v následujících případech:

- nevyhoví-li žadateli o provedení dodatečného záznamu, změny nebo opravy zápisu v matriční knize (§ 5),
- nevyhoví-li žadateli o vydání matričního dokladu (§ 25),
- nepřijme-li prohlášení občana, který má v matriční knize zapsáno jedno jméno, o užívání dvou jmen (§ 62),
- nevyhověl-li žádosti občanky, aby její příjmení bylo uvedeno v matričním zápisu ve formě, která neodpovídá pravidlům českého pravopisu (§ 69, resp. § 93 ve znění do 15. 4. 2004).

Po 1. 7. 2001 lze oznámení úřadu příslušného k vydání osvědčení o nabytí státního občanství podle zákona č. 193/1999 Sb. matričním úřadům k provedení dodatečných záznamů do knihy narození, případně do knihy manželství, chápat v případě změn jmen a příjmení (nikoliv v případě prohlášení o užívání českého jména, je-li v cizině užíváno v cizí podobě, anebo v případě prohlášení o užívání jména a příjmení podle původního zápisu, je-li v cizině užíváno bez diakritických

MATRIČNÍ ÚŘADY

znamének) jako postoupení žádosti o provedení dodatečného záznamu do matričních knih. Jinými slovy nebyla, podle mého názoru, nutná výslovná žádost prohašovatelů podle zákona č. 193/1999 Sb. o provedení dodatečných záznamů do matričních knih a zaslání matričních dokladů. Ať už se jedná o úkon prováděný na žádost, nebo z moci úřední, domnívám se, že v případě, má-li matriční úřad za to, že nemůže dodatečný záznam z nějakého důvodu provést, měl by o tom dotyčnou osobu, již se matriční zápis týká, vyrozumět a umožnit jí uplatnit oprávnění účastníka řízení dle správního řádu. Minimálně je zřejmé, že by měl vydat správní rozhodnutí, kterým provedení dodatečného záznamu odmítne, a rozhodnutí oznámit osobě, již se zápis týká.

Podle § 29 správního řádu správní orgán přeruší řízení, jestliže bylo zahájeno řízení o předběžné otázce nebo jestliže byl účastník řízení vyzván, aby ve stanovené lhůtě odstranil nedostatky podání. Správní orgán podle § 19 odst. 3 správního řádu vyzve účastníka řízení k odstranění nedostatků podání a poučí ho o případném přerušení řízení, pokud podání nemá předepsané náležitosti. Zákon č. 301/2000 Sb. nepředepisuje náležitosti žádosti o provedení dodatečného záznamu v matričním zápisu, ani náležitosti žádosti o vydání matričního dokladu. V řízení o provedení dodatečného záznamu a vydání matričního dokladu s novými údaji z důvodu prohlášení o užívání dvou jmen, nebo z důvodu žádosti o uvedení příjmení ve formě, která neodpovídá pravidlům českého pravopisu, lze však řízení o prohlášení o užívání dvou jmen a řízení o žádosti o uvedení příjmení v nepřechýlené podobě považovat za řízení o předběžné otázce.

Podle 1. poznámky k 3. položce sazebníku správních poplatků (příloha zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, platného do 16. 1. 2005) nepodléhá první vydání listu rodného, oddacího nebo úmrtního poplatku. V praxi postupuje většina matričních úřadů tak, že nezaplatňuje ani první vydání matričního dokladu po provedeném dodatečném záznamu (např. po prohlášení o užívání dvou jmen, po změně příjmení apod.) v matričním zápisu. Mám za to, že se jedná o správnou praxi, neboť první doklad po provedené změně je vydáván z úřední povinnosti.

Za nesprávné naopak pokládám, pokud matriční úřad vydání prvního matričního dokladu po provedeném dodatečném záznamu podmiňuje vrácením původního matričního dokladu, který již neobsahuje správné údaje. Povinnost vrátit původní matriční doklad není právními předpisy stanovena. (Obdobně Henych, V. Zákon o matrikách, jménu a příjmení, č. 301/2000 Sb. s poznámkami a souvisejícími předpisy. Praha : IFEC, 2002, s. 182.)

D – ZÁVĚRY

Veřejný ochránce práv působí podle § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností.

Domnívám se, že výše popsaná kauza, jejíž počátek se datuje na jaře 2001, je svou podstatou nedorozuměním a vzájemným nepochopením. Žádný úřad zřejmě nedokázal stěžovatelům vzniklou situaci srozumitelně a komplexně vysvětlit. Vysvětlení se jim dostávalo až postupně a po částech. Stěžovatelé postupy, které jim úřady navrhovaly, zprvu většinou odmítali, posléze je však přijali. Přitom lze konstatovat, že ke zjevným omylům a pochybením úřadům přistupovali s jistým nadhledem a shovívavě.

V postupu úřadů v této kauze lze nalézt různá opomenutí. K rychlému vyřízení věci také někdy nepřispíval komplikovaný způsob komunikace mezi českými úřady a stěžovateli prostřednictvím zastupitelských úřadů ČR. Na výtky stěžovatelů, směřované českým úřadům, jsem se pokusil odpovědět již výkladem právních předpisů v předchozí části této zprávy, přesto bych chtěl ještě některé sporné momenty závěrem komentovat.

Stěžovatelé chtěli i v ČR užívat svá jména a příjmení v podobě, jak je užívají v A. a mají je uvedena na tamních dokladech. Toto své přání zřetelně vyjádřili ve svých prohlášeních ze dne 10. 4. 2001. Vzhledem k ustanovení § 95 zákona č. 301/2000 Sb. nemohla však být tato prohlášení ze dne 10. 4. 2001 posuzována jako podání podle zákona č. 301/2000 Sb., neboť byla učiněna před nabytím účinnosti tohoto zákona. České úřady mohly sice přijmout jejich prohlášení o nabytí českého státního občanství podle zákona č. 193/1999 Sb., které podepsali jako „Y. O. M.“ a „L. M.“, avšak nemohly bez dalšího provést příslušné dodatečné záznamy o užívání druhého jména „O.“ a o užívání příjmení „M.“ ve formě, která neodpovídá pravidlům českého pravopisu, v matriční knize narození a v matriční knize manželství a vydat nový rodný list a nový oddací list.

Aby české úřady mohly v případě paní M. uvádět na dokladech její příjmení v mužském nepřechýleném tvaru, bylo po 1. 7. 2001 (do 16. 4. 2004) třeba její žádosti o uvedené příjmení ve formě, která neodpovídá českému pravopisu, a jejího prohlášení o příslušnosti k národnostní menšině. MěÚ v K. mohl vyhovět žádosti o uvedení příjmení v mužském tvaru až poté, kdy se paní M. přihlásila k nečeské národnosti a prokázala svoji totožnost, resp. poté, kdy

MATRIČNÍ ÚŘADY

Zastupitelský úřad ČR potvrdil, že prokázala hodnověrně svoji totožnost.

Jak jsem již naznačil v předcházející části této zprávy, složitější je případ pana M. Sporné totiž je, jaké další úkony měl pan M. k legalizaci užívání svého druhého jména „O.“ při jednání před úřady v ČR vlastně provést. Pokud bychom vycházeli z toho, že změna jména na „Y.“, povolená v roce 1968, měla být vykládána tak, jako by od té doby měl v matrice zapsáno pouze jedno jméno, postačovalo by, aby pan M. podle § 62 odst. 3 zákona č. 301/2000 Sb. prohlásil, že vedle stávajícího jména Y. bude v ČR užívat též druhé jméno O. Za ještě přijatelné řešení by bylo snad možné pokládat i rozhodnutí o žádosti o povolení užívat jmen „Y. O.“ namísto stávajícího jména „Y.“. Nepřípustným se mi však jeví řešení, které panu M. nabízel ÚMČ 1, a které tento úřad nakonec uskutečnil i bez výslovného prohlášení a žádosti pana M., a to přijetí prohlášení o užívání druhého jména „A.“ a následné povolení změny z dosud užívaného druhého jména „A.“ na „O“. ÚMČ 1 tak učinil poté, kdy tak na návrh ÚMČ 1 odmítl postupovat ÚMČ 2 jako úřad místně příslušný. Ze závažných důvodů může však o povolení změny jména rozhodovat i matriční úřad, v jehož knize narození je jméno nebo příjmení, které má být změněno, zapsáno. ÚMČ 1 žádal GK o prověření právního zájmu pana M. na vydání rozhodnutí. Ač postup ÚMČ 1 v této věci lze hodnotit jako velmi neobvyklý, skutečností je, že se tím řešení celé záležitosti posunulo vpřed. Současně však nelze přehlédnout několikaměsíční nezájem tohoto úřadu o to, zda jeho rozhodnutí bylo doručeno, a také špatně vyznačené datum nabytí právní moci. Jednalo se o rozhodnutí správního orgánu I. stupně, proti kterému lze podat odvolání. Rozhodnutí tedy nemohlo nabýt právní moci datem doručení. Pan M. navíc výslovně uvedl, že se opravných prostředků nevzdává.

Rozdíl mezi přístupem ÚMČ 1, který činil úkony a vydal rozhodnutí i bez prohlášení pana M. o užívání dvou jmen a žádosti o změnu jména, a MěÚ v K., který z různých důvodů odmítal přijmout některé prohlášení paní M. o nepřechýlené podobě příjmení, vyznívá až tragikomicky. Rozdílně postupovaly tyto dva úřady i v otázce zpoplatnění vystavení matričního dokladu. Matriční úřad v K. vydání nového matričního dokladu nezpoplatnil, ÚMČ 1 ano.

MěÚ v K. i ÚMČ 1 přerušily podle § 29 správního řádu správní řízení o vydání matričních dokladů. I když rozhodnutí o přerušení řízení mohla být vydána dříve a mohla být výstižněji odůvodněna (řízení o předběžné otázce namísto neúplnosti podání), vydání těchto rozhodnutí v zásadě jako chybu nevnímám.

Z podání stěžovatelů je zřejmé, že za průtahy s obstaráním matričních dokladů činí vinným především ÚMČ 2. Možná až z této zprávy

MATRIČNÍ ÚŘADY

se dozvědí, že ÚMČ 2 zaujímal v jejich záležitosti vlastně nejvstřícnější stanoviska. ÚMČ 2 však tím, že přijal za své stanovisko manželů M. v jejich dopisu z 31. 8. 2001, způsobil následné komplikace. ÚMČ 2 měl stěžovatelům vysvětlit, že vynecháním jména „O.“ a nepřechýlením příjmení se jejich jména jako občanů České republiky nemění, i když to tak jako občané A. vnímají. ÚMČ 2 se měl již tehdy pokusit stěžovatelům vysvětlit, že je třeba, aby k následné legalizaci těchto změn, k nimž došlo po dobu jejich pobytu v cizině v době, kdy nebyli československými a českými občany, učinili příslušné úkony podle zákona č. 301/2000 Sb. Další otázkou zůstává, jak by měl tento úřad postupovat, pokud by stěžovatelé vysvětlení nepřijali. Nemyslím si totiž, že by bylo možné z toho důvodu jejich prohlášení o nabytí státního občanství správním rozhodnutím odmítnout. Na místě by snad bylo řízení o vydání osvědčení o nabytí státního občanství přerušit.

Nejpozději od podání manželů M. ze dne 31. 8. 2001 bylo také zřejmé, že žádají o vydání matričních dokladů, na nichž budou uvedena obě jména pana M. a příjmení paní M. bude nepřechýlené. Manželé M. se nespokojili s doklady, na nichž bylo pouze příjmení „M.“ uvedeno bez čárky. Domnívám se, že podání z 31. 8. 2001 mělo být posouzeno ÚMČ 2 jako žádost o vydání matričních dokladů a postoupeno k vyřízení příslušným matričním úřadům, tj. ÚMČ 1 a MěÚ v K.

Jak jsem již uvedl v předchozí části této zprávy, právní úprava po 1. 7. 2001 sice umožňuje užívat dvě jména a užívat ženské příjmení v mužském tvaru, nemá však zpětné účinky. Jestliže zákonodárce tuto otázku neupravil, nelze podle mého názoru ÚMČ 1 a MěÚ v K. vytýkat, že do poznámky rodného listu, resp. oddacího listu neuvedly, že pan M. užívá druhé jméno O., resp. paní M. příjmení v mužském tvaru od 18. 10. 1971. Námitky stěžovatelů v tomto směru jsou neopodstatněné.

Neopodstatněné jsou také námitky spočívající v tvrzení, že české úřady jsou povinny respektovat jména a příjmení uvedená na vydaných osvědčeních o nabytí českého státního občanství podle zákona č. 193/1999 Sb., případně na sdělení České správy sociálního zabezpečení o přidělení rodného čísla, anebo na dokladech vydaných orgány cizího státu. Podle § 1 zákona č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení, ve znění pozdějších předpisů, měl občan právo a povinnost užívat jména a příjmení, kterými jest zapsán v matrice. Bylo-li v matrice zapsáno více jmen, platilo v úředním styku zásadně jméno uvedené na prvním místě. Po 1. 7. 2001 má občan podle § 61 a 68 zákona č. 301/2000 Sb. právo i povinnost užívat při jednání před orgány veřejné moci jméno, popřípadě jména, která jsou uvedena v jeho rodném listu vydaném matričním úřadem, a příjmení, které

MATRIČNÍ ÚŘADY

je uvedeno v matričním dokladu vydaném z matriční knihy vedené matričním úřadem. Jak jsem již uvedl výše, české úřady však přihlížely k tomu, že po dobu pobytu bývalých občanů v cizině docházelo ke změnám jejich jmen a příjmení. Akceptovaly proto prohlášení bývalých občanů podle zákona č. 193/1999 Sb., případně další úkony, učiněné pod jmény a příjmeními, registrovanými úřady cizích zemí, i když tato jména a příjmení nebyla zapsána v českých matrikách. Jiný postup by ostatně ani nebyl možný. Po přijetí prohlášení podle zákona č. 193/1999 Sb. a před vydáním osvědčení o nabytí státního občanství podle tohoto zákona měly úřady zajistit provedení příslušných dodatečných záznamů v matrikách. Stěžovatelé byli Generálním konzulátem ČR v S. upozorněni již v roce 2001 na to, že k užívání druhého jména O. a příjmení M. v nepřechýlené podobě je třeba učinit příslušné úkony podle zákona č. 301/2000 Sb. Toto vysvětlení však zprvu nepřijali.

K námitce neuvedení rodného čísla na matričních dokladech lze poznamenat, že matriční doklad je výpisem z matriční knihy a nemohou v něm být uvedeny údaje, které nejsou obsaženy v matriční knize. Příslušné matriční zápisy narození a uzavření manželství rodná čísla neobsahují, proto je ÚMČ 1 a MěÚ v K. na dokladech neuvedly.

Praxe si při nedostatku právní úpravy a metodického usměrnění ze strany ústředního orgánu státní správy musí s problémy nějak poradit. Na postup místních úřadů je třeba se při vědomí těchto souvislostí a vztahů mezi mocí zákonodárnou a mocí výkonnou, a také mezi místními úřady a ústředním orgánem státní správy, dívat poněkud shovívavěji. Místním úřadům nelze klást za vinu, že měly v posuzované kauze na některé věci odlišné názory.

Mám však za to, že ÚMČ 2, jako úřad příslušný k vydání osvědčení o nabytí státního občanství podle zákona č. 193/1999 Sb., měl o odlišném názoru ÚMČ 1 s žádostí o posouzení celé záležitosti a zaujetí stanoviska informovat společně nadřízený orgán. MěÚ v K. tak v roce 2002 v podstatě postupoval a svá stanoviska „zpřisnil“ až po vysvětlení nadřízených orgánů.

Není od věci věnovat se této kauze také trochu z hlediska pravidel českého jazyka. (Při zpracování této části zprávy jsem vycházel z webových stránek Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR (www.ujc.cas.cz) a z publikace Knappová, M. Naše a cizí příjmení v současné češtině. Liberec : TAX AZ KORT, 2002.) Přechylování příjmení v češtině, tj. odvozování ženských podob příjmení z příjmení mužských, a to příjmení domácího i cizího původu, vyplývá z povahy českého jazykového systému, z potřeby začlenit ženská příjmení do mluvnického systému češtiny. Připojení přípony -ová

MATRIČNÍ ÚŘADY

není změnou příjmení. Přípona -ová umožňuje jednoznačně informovat, že pojmenovávanou osobou není muž, nýbrž žena, a dále umožňuje příjmení skloňovat. Nepřechýlené ženské příjmení v češtině skloňovat nelze.

Čeština si začleňuje cizí jména a příjmení do svého jazykového systému tak, aby je mohla skloňovat a vyslovovat. Za zcela běžné je považováno skloňování Bill Clinton, 2. pád Billa Clintona, Georg Bush, 2. pád George Bushe. Také uvádění příjmení cizinek v přechýlené podobě bylo a zůstává v běžné komunikaci samozřejmým jevem – Nicole Kidmanová, Benazir Bhutová, Chris Evertová. Pokud se česká občanka rozhodne, aby její příjmení bylo uvedeno v české matrice a v příslušném matričním dokladu v nepřechýleném tvaru, nelze to chápat tak, že její rozhodnutí je závazné pro další běžnou komunikaci v češtině.

Nepřechylování a neskloňování příjmení paní L. M. s sebou přináší otázku, zda toto příjmení má být skloňováno, je-li užito pro muže a pro oba manžele. Nepřechýlení a neskloňování téhož příjmení pro ženu a skloňování pro muže by však vyznívalo podivně. Jelikož tuto zprávu lze považovat za odborně zaměřený text, příjmení „M.“, byť se značnými rozpaky, neskloňuji, a to bez ohledu na to, je-li užito pro ženu, muže, nebo pro oba manžele. Neskloňování a nepřechylování i cizích příjmení působí však v češtině značně nepřírozně.

Závěrem ještě poznámku k ponechání -e- při skloňování příjmení M. U příjmení zakončených na -ek se v češtině při skloňování a přechylování toto -e- vysouvá. U původem cizích příjmení vysouvání -e- kolísá. Lze respektovat přání nositelů českého příjmení, které v cizině vypuštěním diakritických znamének změnilo svoji původní podobu, a -e- při skloňování ponechávat.

Tuto zprávu o výsledku šetření zasilám stěžovatelům a úřadům, k nimž jsem se obrátil s výzvou podle § 15 zákona o veřejném ochránci práv. Dále tuto zprávu zasilám na vědomí Magistrátu, Krajskému úřadu a Konzulárnímu odboru Ministerstva zahraničních věcí. Všichni, kterým zprávu zasilám, mají možnost se ke zprávě o výsledku šetření ve lhůtě do 30 dnů od jejího doručení vyjádřit.

JUDr. Otakar Motejl
veřejný ochránce práv

Poznámka:

Zprávu kladně přijaly Městský úřad v K. a ÚMČ 2. Další úřady se nevyjádřily. Své vyjádření ke zprávě o výsledku šetření zaslali stěžovatelé. Ochránce jim v průvodním dopise ke zprávě sdělil, že další postup vůči

MATRIČNÍ ÚŘADY

ÚMČ 1 bude záviset i na jejich vyjádření. Stěžovatelé se však o ÚMČ 1 ve svém vyjádření nezmínili. Jejich zčásti opodstatněné námitky směřovaly v podstatě pouze proti obsahu dalších dvou oddacích listů, vyhotovených na základě jejich žádosti o opravu Matričním úřadem v K. dne 25. 4. 2005 a dne 27. 7. 2005.

Pokračovat v dalších krocích podle zákona o veřejném ochránci práv nepokládal ochránce za účelné, a to i s přihlédnutím k vyjádření stěžovatelů ke zprávě o výsledku šetření. Stěžovatelé uvedli, že není důvod, aby se ochránce věci dále zabýval, poněvadž všechny příslušné české úřady již uznávají jejich jména a příjmení.

MATRIČNÍ ÚŘADY

5. Oznámení osoby rozvedené cizím státem o přijetí dřívějšího příjmeníOznámení
osoby
rozvedené
cizím státem
o přijetí
dřívějšího
příjmení

Rozhodnutí justičních orgánů cizího státu mají v České republice účinnost, pokud nabyla právní moci a pokud byla uznána českými orgány, přičemž rozhodnutí ve věcech manželských se podle § 67 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním uznává na základě zvláštního rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky. Lze tedy dovozovat, že právní účinky cizího rozhodnutí o rozvodu manželství (včetně možné aplikace § 29 zákona o rodině) nastávají až právní mocí rozhodnutí českého soudu o uznání cizího rozhodnutí. V těchto případech má matriční úřad projev vůle rozvedené osoby, která přijala příjmení manžela, opět přijmout své dřívější příjmení posoudit jako oznámení podle § 29 zákona o rodině, a nikoliv jako žádost o změnu příjmení podle § 74 zákona o matrikách, jménu a příjmení.

V Brně dne 9. května 2005

Sp. zn.: 4149/2004/VOP/MV**Ze závěrečné zprávy o výsledku šetření****A – OBSAH PODNĚTU**

Paní J. B., dříve W., se na mě obrátila ve věci úhrady správního poplatku za povolení změny příjmení do jednoho měsíce po právní moci rozsudku o rozvodu. Poté, kdy bylo její manželství rozvedeno německým soudem, požádala Nejvyšší soud České republiky o vydání uznávacího rozhodnutí podle zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. Paní J. B. uvedla, že rozsudek Nejvyššího soudu ČR nabyl právní moci dnem 16. 4. 2004 a dne 26. 4. 2004 požádala Magistrát města O. o změnu příjmení po rozvodu. Magistrát podmiňoval vyhovění žádosti uhrazením správního poplatku. Po jeho uhrazení opatřil rozhodnutí doložkou právní moci. Proti úhradě správního poplatku podala dne 8. 6. 2004 ke krajskému úřadu odvolání. Myslí si, že Magistrát města O. pochybil, neboť měla být od poplatku osvobozena. Dopisem ze dne 15. 7. 2004 žádala krajský úřad, odbor správní a legislativní, o sdělení, zda se bude jejím odvoláním zabývat. Vedoucí správního oddělení jí dopisem sp. zn. KUOK/2311/04/OSL-S/498 ze dne 27. 7. 2004 sdělil, že spisový materiál v této věci byl krajskému úřadu doručen dne 19. 7. 2004 a že ve věci oprávněnosti vybrání

MATRIČNÍ ÚŘADY

správního poplatku bude vyžádáno stanovisko Ministerstva vnitra. Paní J. B. ve svém dopisu, který byl KVOP doručen dne 7. 12. 2004, uvedla, že o odvolání ze dne 8. 6. 2004 nebylo dosud rozhodnuto.

Dne 6. 1. 2005 jsem prostřednictvím pověřeného zaměstnance Kanceláře veřejného ochránce práv kontaktoval telefonicky krajský úřad a zjistil, že krajský úřad na podání paní J. B. ze dne 8. 6. 2004 dosud neodpověděl. Na základě podnětu paní J. B. jsem podle § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, zahájil šetření a ředitele krajského úřadu požádal podle § 15 odst. 2 písm. a) a b) zákona o veřejném ochránci práv o poskytnutí vysvětlení a o zaslání kopií příslušných písemností, vztahujících se k této věci.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Z podání paní J. B., ze sdělení ředitele krajského úřadu a z příložených písemností jsem zjistil následující skutečnosti.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, jímž byl uznán rozvodový rozsudek německého soudu, nabyt právní moci dne 16. 4. 2004. Dne 26. 4. 2004 se paní J. W. dostavila na Magistrát města O. a uvedla, že chce využít svého práva na opětné přijetí svého dřívějšího příjmení B. Magistrát přijal její podání jako žádost o povolení změny příjmení a dne 26. 5. 2004 vydal rozhodnutí, kterým žádosti vyhověl. Téhož dne paní J. B. uhradila správní poplatek, převzala rozhodnutí a vzdala se práva odvolání. Proti úhradě správního poplatku podala dne 8. 6. 2004 prostřednictvím Magistrátu města O. odvolání ke krajskému úřadu. Magistrát předložil její podání dne 15. 7. 2004 krajskému úřadu jako podnět k přezkoumání mimo odvolací řízení. Krajský úřad požádal dopisem ze dne 28. 7. 2004 Ministerstvo vnitra o stanovisko. Ministerstvo vnitra sdělilo dne 17. 8. 2004 krajskému úřadu, že se v této věci obrátilo na Ministerstvo spravedlnosti. O stanovisku Ministerstva spravedlnosti informovala vedoucí oddělení státního občanství a matrik Ministerstva vnitra krajský úřad, odbor legislativní a správní, dopisem ze dne 7. 10. 2004, který byl krajskému úřadu doručen dne 13. 10. 2004.

Odbor správní a legislativní krajského úřadu vrátil spis Magistrátu města O., oddělení matrik dne 6. 1. 2005, zaslal mu sdělení ministerstva a vyzval magistrát k vrácení správního poplatku paní J. B. Krajský úřad o tom současně vyznamenal paní J. B. Magistrát města O. vrátil paní J. B. vybraný správní poplatek dne 12. 1. 2005. Paní J. B. mi v reakci na vyznamení o zahájení šetření dopisem ze dne 30. 1. 2005 oznámila, že záležitost byla vyřešena v její prospěch a správní poplatek jí byl dne 12. 1. 2005 vrácen.

C – PRÁVNÍ HODNOCENÍ

Podstatou podnětu paní J. B. je letitý právní problém, zda v případě, kdy rozvodový rozsudek cizího soudu je následně uznán Nejvyšším soudem (§ 63 an. zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním), lze aplikovat ustanovení § 29 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o rodině“). Podle tohoto ustanovení manžel, který přijal příjmení druhého manžela, může do jednoho měsíce po právní moci rozsudku o rozvodu oznámit matričnímu úřadu, že přijímá zpět své dřívější příjmení. Matriční úřady a jim nadřízené úřady vykládaly toto ustanovení v praxi většinou tak, že je nelze aplikovat v případě, kdy je nutné absolvovat uznávací řízení u Nejvyššího soudu. Matriční úřady sice požadované změně příjmení vyhověly, avšak v obecném režimu správního řízení o změně příjmení (do 30. 6. 2001 podle zákona č. 55/1950 Sb., od 1. 7. 2001 podle § 72 an. zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení). Vzhledem k poměrně nízkému poplatku za povolení změny příjmení na předešlé příjmení (ve výši 100 Kč oproti 1000 Kč v jiných než zákonem stanovených případech) ke sporu mezi úřadem a občanem zpravidla nedocházelo. Změna příjmení, k níž dochází prohlášením rozvedeného manžela podle § 29 zákona o rodině, byla (položka 10 sazebníku správních poplatků) podle zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, od poplatku osvobozena. Změnu v tomto ohledu nepřinesl ani nový zákon o správních poplatcích, zákon č. 634/2004 Sb., účinný od 1. 1. 2005.

Ve stanovisku Ministerstva spravedlnosti, citovaném v dopisu Ministerstva vnitra ze dne 7. 10. 2004, je uvedeno, že rozhodnutí justičních orgánů cizího státu mají v České republice účinnost, pokud byla právní moci a pokud byla uznána českými orgány, přičemž rozhodnutí ve věcech manželských se podle § 67 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním uznává na základě zvláštního rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky. Lze tedy dovozovat, že právní účinky cizího rozhodnutí o rozvodu manželství (včetně možné aplikace § 29 zákona o rodině) nastávají až právní mocí rozhodnutí českého soudu o uznání cizího rozhodnutí. Ministerstvo vnitra dále krajskému úřadu sdělilo, že pokud rozsudek Nejvyššího soudu ČR o uznání rozvodu paní J. B. v cizině nabyl právní moci dne 20. 4. 2004 a jmenovaná oznámila matričnímu úřadu dne 26. 4. 2004, že přijímá opět své dřívější příjmení, nebude správním orgánem vybírán žádný správní poplatek. Ve sdělení Ministerstva vnitra je uvedeno, že matriční úřad bude postupovat podle § 71 zákona č. 301/2000 Sb. Podle tohoto ustanovení se oznámení rozvedeného manžela podle § 29 zákona o rodině zapíše do knihy manželství.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Sdělení Ministerstva vnitra ze dne 7. 10. 2004 je formulováno v budoucím čase a v podstatě popisuje, jak by měly matriční úřady postupovat, pokud by se setkaly s obdobným případem. Sdělení Ministerstva vnitra neřešilo, jak má krajský úřad naložit s podáním paní J. B. ze dne 8. 6. 2004, nazvaným „odvolání proti úhradě správního poplatku“, po procesní stránce. Mám za to, že Magistrát města O. správně předložil toto podání krajskému úřadu jako podnět k přezkoumání mimo odvolací řízení. Domnívám se, že krajský úřad měl rozhodnutí magistrátu ze dne 26. 5. 2004 zrušit v řízení mimo odvolání podle § 65 an. zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen správní řád), a to pro rozpor s ustanoveními § 3 odst. 2 a § 19 odst. 2 správního řádu. Podle těchto ustanovení musí správní orgány poskytovat občanům a organizacím pomoc a poučení, aby pro neznalost právních předpisů neutrpěli v řízení újmu a podání posoudit podle jeho obsahu. Projevila-li paní J. W. dne 26. 4. 2004 na Matričním úřadě v O. svoji vůli opět přijmout své dřívější příjmení B., měl úřad posoudit a přijmout její projev vůle jako oznámení podle § 29 zákona o rodině, a nikoliv jako žádost o změnu příjmení podle § 74 zákona o matrikách, jménu a příjmení.

D – ZÁVĚRY

Veřejný ochránce práv působí podle § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností.

Šetření jsem zahájil se záměrem přimět krajský úřad k odstranění nečinnosti a k odpovědi paní J. B. Krajský úřad nečinnost odstranil a zajistil, aby vybraný správní poplatek byl paní J. B. vrácen. Na jedné straně mohu konstatovat, že příslušná zaměstnankyně krajského úřadu podnikla příslušné kroky a vyrozuměla paní J. B. bezprostředně po neformálním upozornění, resp. telefonickém dotazu pověřeného zaměstnance Kanceláře veřejného ochránce práv. Na druhé straně však musím konstatovat, že při vyřizování podání paní J. B. na krajském úřadě došlo k časové prodlevě, která neodpovídá principům dobré správy. Ředitel krajského úřadu mi s politováním sdělil, že k prodlevě ze strany krajského úřadu v případě paní J. B. skutečně došlo. Za důvod časové prodlevy označil nemoc a vyšší pracovní vytíženost (pomoc při přípravě a organizaci voleb do krajských zastupitelstev a 1/3 Senátu, zástup za nemocné kolegyně a samotné stěhování archivu matrik) zaměstnankyně, která přímo řešila záležitost paní J. B.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Současně mi ředitel krajského úřadu sdělil, že přijal patřičná opatření, která by měla podobná pochybení eliminovat.

I když se lze domnívat, že vybraný správní poplatek měl být paní J. B. správně vrácen až po zrušení rozhodnutí o povolení změny příjmení, nepokládám za nezbytné navrhnout zrušení tohoto rozhodnutí jako opatření k nápravě podle zákona o veřejném ochránci práv. Vysvětlení ředitele krajského úřadu o důvodech časové prodlevy akceptuji a jím přijaté opatření pokládám za dostatečné. K dalším krokům podle zákona o veřejném ochránci práv nepokládám za nutné přistupovat.

Tuto zprávu o výsledku šetření podle § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv zasílám paní J. B. a k případnému vyjádření řediteli krajského úřadu. Vedoucí oddělení státního občanství a matrik Ministerstva vnitra JUDr. Kateřinu Guluškinovou žádám, aby se svým stanoviskem ze dne 7. 10. 2004 seznámila všechny matriční úřady v České republice.

JUDr. Otakar Motejl
veřejný ochránce práv

Poznámka:

Ředitel úřadu ani stěžovatelka na zprávu o šetření nereagovali. Oba byli v průvodním dopise vyrozuměni o tom, že v takovém případě bude záležitost uzavřena. Důležitým „vedlejším produktem“ šetření podnětu paní J. B. je metodický pokyn vedoucí oddělení státního občanství a matrik Ministerstva vnitra JUDr. Kateřiny Guluškinové z 6. 6. 2005 o aplikaci ustanovení § 29 zákona o rodině (oznámení o přijetí dřívějšího příjmení) v případě, kdy o rozvodu rozhodl cizí soud a následně bylo rozhodnutí soudu uznáno Nejvyšším soudem ČR.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Osoby
oprávněné
žádat
o vydání
matričního
dokladu

6. Okruh osob oprávněných žádat o vydání matričního dokladu

Pokud žadatel o vydání matričního dokladu tvrdí, že je oprávněnou osobou, a matriční úřad má za prokázané, že jí není, měl by žadatele seznámit s důkazním prostředkem, který prokazuje, že oprávněnou osobou není. Pokud bude žadatel trvat na vydání dokladu, měl by úřad vydat zamítavé rozhodnutí, kterým žádosti nevyhoví.

V Brně dne 29. září 2005

Sp. zn.: 3662/2004/VOP/MV

Ze závěrečného stanoviska s návrhem opatření k nápravě

A – OBSAH PODNĚTU

Paní D. S., státní občanka Polska, se na mě v říjnu loňského roku obrátila se žádostí o pomoc ve věci nečinnosti úřadů v České republice, v Polsku a v Austrálii. Po výzvě a po poučení o tom, že působnost veřejného ochránce práv se vztahuje pouze na české úřady, své podání doplnila dne 27. 12. 2004 a 20. 1. 2005. Na základě výzvy podala nejprve stížnost na Matriční úřad v K. ke Krajskému úřadu J. kraje. S odpovědí krajského úřadu však nebyla spokojena.

Paní D. S. zpochybňovala správnost údaje o osobním stavu svého zemřelého manžela v matriční knize úmrtí a chtěla zjistit, na základě jaké veřejné listiny zapsal Matriční úřad v K. osobní stav jejího zemřelého manžela „rozvedený“. O tom, že pan S. podal v Austrálii návrh na rozvod manželství, sice věděla, avšak i přes příslušné dotazy k australskému soudu a k polským zastupitelským úřadům v Austrálii nebyla seznámena s výsledkem rozvodového řízení. Paní D. S. dále vyslovila pochybnost nad tvrzením krajského úřadu, že jí Matriční úřad v K. odpověděl na dopis ze dne 30. 6. 2004.

Na základě podnětu paní D. S. jsem podle § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, zahájil šetření a obrátil se s výzvou k předložení spisů a jiných písemností na Městský úřad v K. a na Krajský úřad J. kraje.

B – VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

Při šetření jsem vycházel z písemností poskytnutých paní D. S., Městským úřadem v K. a Krajským úřadem J. kraje. Z těchto podkladů jsem zjistil následující skutečnosti. Paní D. S. požádala s odkazem na předchozí telefonický rozhovor dopisem ze dne 13. 5. 2004 Matriční úřad v K. o zaslání kopie úmrtního listu svého manžela J. S., přiložila částku 50 Kč jako správní poplatek a požádala o opravu údaje o osobním stavu manžela z „rozvedený“ na „ženatý“. Dotázala se, na podkladě jakého dokumentu uvedl matriční úřad stav „rozvedený“. Matriční úřad odpověděl paní D. S. dopisem ze dne 24. 5. 2004, že úmrtní list pana J. S., zemřelého dne 3. 10. 2003, byl vystaven na základě listu o prohlídce mrtvého a zákonem požadovaných dokladů, které byly předloženy vypravitelem pohřbu, synovcem zemřelého. Matriční úřad ji rovněž informoval o tom, že požádal o došetření australské úřady. Paní D. S. odpověď z matričního úřadu zřejmě neobdržela, poněvadž v dopisu ze dne 4. 6. 2004 uvedla, že nemá odpověď, a požádala o urychlené vyjádření, v čem je problém. Matriční úřad ji dne 8. 6. 2004 sdělil, že ve věci stavu pana J. S. provádí šetření a dosud neobdržel odpověď. Matriční úřad úmrtní list dne 24. 6. 2004 vystavil a zaslal paní D. S. Paní D. S. reagovala dopisem ze dne 30. 6. 2004, který byl na Městský úřad v K. doručen dne 1. 7. 2004. V dopisu zpochybnila pravdivost údaje „rozvedený“ v rubrice osobní stav a uvedla, že jí nikdy nebylo doručeno rozhodnutí soudu o rozvodu. Konstatovala, že její žádosti ze dne 13. 5. 2004 o opravu údaje o osobním stavu zemřelého nebylo vyhověno. Požádala: 1) aby v rubrice osobní stav bylo uvedeno „nezjištěno“, 2) aby matriční úřad prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti učinil dotaz u příslušného orgánu v Austrálii, 3) aby po provedeném zjištění nepochybného osobního stavu zemřelého byl učiněn konečný zápis v matrice. Vzhledem ke svému právnímu zájmu na správnosti zápisu požádala o písemné sdělení, zda úřad žádostem vyhověl.

Paní D. S. ve svém podnětu uvedla, že na toto své podání ze dne 30. 6. 2004 nedostala z Městského úřadu v K. odpověď. Starosta města K. mi na výzvu zaslal kopii sdělení matrikářky ze dne 12. 7. 2004 adresovaného paní D. S. Ve sdělení je uvedeno, že k zápisu do knihy úmrtí byly předloženy požadované doklady na základě zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů, proto doklad o rodinném stavu pana J. S. není uložen ve sbírce listin. Dále se v odpovědi matričního úřadu ze dne 12. 7. 2004 uvádí, že dne 24. 5. 2004 byl učiněn dotaz na MV ZV ČR (?) o došetření správnosti údaje o rodinném stavu zemřelého a že australským (?)

MATRIČNÍ ÚŘADY

konzulem v Sydney bylo telefonicky sděleno, že vydání požadovaného dokladu je spojeno s vysokou finanční částkou, kterou by Městský úřad v K. musel uhradit. Úřad proto od tohoto požadavku ustoupil. Matrikářka v závěru paní D. S. sdělila, že pokud nadále trvá na ne-správnosti matričního zápisu, je třeba, aby předložila doklad o rodinném stavu vydaný příslušnými úřady v Austrálii s příslušnými ověřeními a překladem do českého jazyka.

Krajský úřad J. kraje neshledal stížnost paní D. S. na nečinnost Matričního úřadu v K. jako důvodnou. V odpovědi uvedl, že Matričnímu úřadu v K. byl osobní stav pana J. S. prokázán veřejnou listinou a nebyl důvod k provedení opravy matričního zápisu. Krajský úřad paní D. S. sdělil, že pokud stále trvá na tom, že manželství pana J. S. v době jeho úmrtí trvalo, měla by tuto skutečnost matričnímu úřadu prokázat. Paní D. S. následně krajskému úřadu sdělila, že dosud neobdržela rozsudek australského soudu o rozvodu, a současně požádala o zaslání kopie listiny prokazující osobní stav zemřelého. Vedoucí odboru právního a organizačního krajského úřadu jí dopisem ze dne 10. 1. 2005 odpověděla, že zákon možnost pořizování a poskytování fotokopí ze sbírky listin nestanoví a že není oprávněnou osobou, které by mohlo být vydáno potvrzení ze sbírky listin, nebo které by mohlo být umožněno do sbírky listin nahlížet.

Po seznámení se se spisovým materiálem jsem starostovi města K. a řediteli Krajského úřadu J. kraje zaslal zprávu o průběhu šetření.

Ve zprávě jsem uvedl, že právní úprava matričních zápisů je obsažena v zákoně č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon“). Zápis úmrtí pana J. S. byl proveden v roce 2003. V souladu s příslušnými ustanoveními zákona (§ 4a odst. 3 a § 8 zákona) a prováděcí vyhlášky jsou listiny, na jejichž základě byl proveden matriční zápis na Matričním úřadě v K., uloženy ve sbírce listin na Krajském úřadě J. kraje.

Polemizoval jsem s tvrzením Městského úřadu v K., že zákon neukládá zakládat do sbírky listin doklady, které jsou předkládány k vystavení úmrtního listu, a poukázal na ustanovení § 8 odst. 1 zákona, z něhož plyne, že sbírku listin tvoří všechny listiny, které slouží jako podklad pro matriční zápis, jeho změnu nebo opravu. V případě zápisu do knihy úmrtí mohou sbírku listin tvořit vedle listu o prohlídce mrtvého i další listiny, na jejichž základě byl zápis, resp. také jeho změny a opravy, proveden. Sbírkou listin, které byly podkladem pro matriční zápis a které jsou nyní uloženy na krajském úřadě, tvoří v tomto konkrétním případě nejen list o prohlídce mrtvého, ale mimo jiné i potvrzení o rozvodu vydané australským soudem.

MATRIČNÍ ÚŘADY

Vyslovil jsem názor, že Matriční úřad v K. pochybil, když podání paní D. S. ze dne 13. 5. 2004 neposoudil jako žádost vdovy o opravu matričního zápisu zemřelého manžela. V případech uvedených v § 87 odst. 1 zákona, pokud se žadateli v plném rozsahu vyhoví, nevydává se správní rozhodnutí. Jinak se postupuje podle zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení (dále jen správní řád). Ve výčtu ustanovení v § 87 odst. 1 jsou uvedeny i § 5 a § 8 zákona.¹⁵⁹ Znamená to, že pokud úřad žadateli o provedení úkonů podle § 5 a § 8 nevyhoví v plném rozsahu, měl by o tom rozhodnout ve správním řízení podle správního řádu. Počáteční pochybení mohl Matriční úřad v K. napravit nejpozději poté, kdy obdržel podání paní D. S. ze dne 30. 6. 2004, v němž vybidla úřad k písemnému sdělení, zda jejím žádostem vyhoví. Nápravu v tomto ohledu mohl zjednat i krajský úřad, když se při šetření stížnosti paní D. S. ze dne 2. 12. 2004 seznámil s podklady z matričního úřadu.

Ve zprávě jsem dále uvedl, že Matriční úřad v K. měl vydat správní rozhodnutí, kterým by žádosti paní D. S. o provedení opravy zápisu nevyhověl. V odůvodnění rozhodnutí měl uvést, jaké podklady měl k zápisu údaje o stavu zemřelého k dispozici a jak je získal. Dokud úřad neprokázal paní D. S. opak, měl s ní jednat jako s vdovou, a tedy účastníkem řízení o opravě zápisu o úmrtí pana J. S. Argumentoval jsem mimo jiné i ustanovením § 14 odst. 2 správního řádu.¹⁶⁰

Paní D. S. ve své žádosti ze dne 13. 5. 2004 žádala matriční úřad o sdělení, na podkladě jakého dokumentu uvedl stav zemřelého rozvedený. Starosta města K. ve své odpovědi na moji výzvu uvedl, že zákon neobsahuje ustanovení, podle kterého by měl matriční úřad poskytnout paní D. S. kopie dokladů uložených ve sbírce listin. Dopisem ze dne 28. 12. 2004 žádala paní D. S. krajský úřad o zaslání kopie listiny uložené u krajského úřadu, prokazující stav zemřelého

¹⁵⁹ Podle § 5 odst. 2 zákona se změny a opravy zápisů v matriční knize provádějí na základě veřejných listin nebo jiných listin, stanoví-li tak tento zákon.

Podle § 8 odst. 5 zákona matriční úřad, úřad s rozšířenou působností nebo krajský úřad vydá potvrzení o údajích uváděných ve sbírce listin, kterou vede nebo uchovává, je-li osvědčen právní zájem a nelze-li údaj zjistit z matriční knihy, popřípadě je vznesena námitka o správnosti zápisu v matriční knize.

Podle § 8 odst. 6 zákona úřad s rozšířenou působností nebo krajský úřad povolí nahlédnout do sbírky listin a činit výpisy z ní v přítomnosti matrikáře úřadu s rozšířenou působností nebo zaměstnance kraje zařazeného do krajského úřadu: a) fyzické osobě, které se zápis týká, nebo členům její rodiny, jejím sourozencům a zplnomocněným zástupcům, b) pro úřední potřebu státních orgánů. Podle § 8 odst. 8 zákona se za členy rodiny pro účely zákona považují manžel, rodiče, děti, prarodiče a vnuci.

¹⁶⁰ Účastníkem správního řízení je i ten, kdo tvrdí, že může být rozhodnutím ve svých právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech přímo dotčen, a to do doby, než se prokáže opak.

MATRIČNÍ ÚŘADY

pana J. S. Ředitel krajského úřadu ve svém vysvětlení na moji výzvu uvedl, že paní D. S. není podle § 8 odst. 8 zákona oprávněnou osobou, které by mohlo být vydáno potvrzení o údajích uváděných ve sbírce listin podle § 8 odst. 5 zákona. Dále uvedl, že takové potvrzení ani nežádala, neboť má k dispozici úmrtní list pana D. S., který jí Matriční úřad v K. vydal v souladu s § 25 odst. 1 písm. d) zákona.¹⁶¹ Podle krajského úřadu požádala paní D. S. krajský úřad podáním ze dne 28. 12. 2004 o vydání kopie listiny ze sbírky listin, přičemž zákon možnost poskytnutí kopie vůbec neupravuje. Krajský úřad nepovažoval podání paní D. S. za podání, z něhož by bylo patrné, že je zcela nebo zčásti podáním ve smyslu správního řádu.

S názorem krajského úřadu, že paní D. S. není oprávněnou osobou, které by nemohlo být vydáno potvrzení podle § 8 odst. 5 zákona, jsem se neztotožnil. Paní D. S. vznesla námitku o správnosti zápisu v matriční knize. Na rozhodnutí o této námitce záviselo, zda je či není oprávněnou osobou ve smyslu § 8 odst. 6 zákona. Vyslovil jsem názor, že podání paní D. S., a to včetně posledního podání ze dne 28. 12. 2004, adresovaného krajskému úřadu, měla být posouzena jako žádost o opravu matričního zápisu (§ 5 odst. 2 zákona), resp. jako vznesení námitky o správnosti zápisu v matriční knize (§ 8 odst. 5 zákona), a mělo být o nich rozhodováno ve správním řízení. Z podání paní D. S. bylo patrné, kdo je činí, které věci se týkají a co se jimi navrhuje. Žádost paní D. S. o zaslání kopie listiny prokazující osobní stav zemřelého byla svou podstatou uplatněním práva účastníka řízení seznámit se s podklady rozhodnutí (§ 33 odst. 2 správního řádu).

Ve zprávě o šetření jsem nesouhlasil ani s názorem, že zákon neupravuje možnost poskytnutí kopie ze sbírky listin. Zákon totiž v § 25 odst. 1 a § 8 odst. 6 používá obdobnou formulaci, jaká je i v § 23 odst. 1 správního řádu.¹⁶² Toto ustanovení správního řádu je vykládáno tak, že pod pojmem „pořizovat si výpisy“ je nutno rozumět i možnost požádat o pořízení fotokopii spisů či jejich částí.

Aniž jsem zpochybnil správnost údaje o osobním stavu zemřelého v knize úmrtí vedené Matričním úřadem v K., konstatoval jsem, že postup Matričního úřadu v K. a Krajského úřadu J. kraje vůči paní D. S. vyvolal její nedůvěru oprávněně. Na její žádost měly úřady reagovat tak, že měly prokázat, že jí zpochybňovaný zápis v matriční knize byl proveden správně. Úřady, aniž přesvědčivě vysvětlily správnost

¹⁶¹ Matriční úřad vydá matriční doklad, nebo povolí nahlédnout do matriční knihy, popřípadě do sbírky listin, a činit výpisy z nich v přítomnosti matrikáře fyzické osobě, která prokáže, že je to nezbytné pro uplatnění jejich práv před orgány státu nebo před orgány územních samosprávných celků.

¹⁶² Účastníci řízení mají právo nahlížet do spisů a pořizovat si z nich výpisy.

MATRIČNÍ ÚŘADY

zápisu, žádaly paní D. S., aby prokázala, že zápis je nesprávný. Úřady o nevyhovění žádosti paní D. S. o opravu matričního zápisu, resp. o její námitce o správnosti zápisu, nerozhodly v řádném řízení a odmítnutím poskytnout kopii potvrzení australského soudu o rozvodu posílily její pochybnosti o tom, zda údaj o osobním stavu pana J. S. byl zapsán v matriční knize správně.

Ve zprávě o šetření jsem také nepřímo poukázal na nerovný přístup matričního úřadu, který se v případě listiny předané úřadu synovcem zemřelého spokojil s listinou bez potřebných ověření, avšak od bývalé manželky zemřelého žádal předložení australského dokladu s příslušnými ověřeními.¹⁶³ Potvrzení o rozvodu (certificate of divorce), vydané australským federálním občanskoprávním soudem v A., je opatřeno úředním překladem do českého jazyka, nikoliv však vyšším ověřením australských úřadů a Zastupitelského úřadu ČR v Austrálii.

Dále jsem ve zprávě uvedl, že Matriční úřad v K. měl sice snahu ověřit správnost údaje o osobním stavu zemřelého pana J. S. Nepočítal si však efektivně, o pomoc se obrátil na Zastupitelský úřad Austrálie pro ČR a nikoliv na Zastupitelský úřad ČR v Austrálii. Paní D. S. měl odkázat na Zastupitelský úřad Polska v Austrálii, nikoliv na Zastupitelský úřad Austrálie v Praze.

Zprávu o šetření jsem zaslal k vyjádření starostovi města K. a řediteli Krajského úřadu J. kraje. O závěrech zprávy jsem stručně informoval také stěžovatelku.

C – VYJÁDŘENÍ ÚŘADŮ

Starosta města K. ve svém vyjádření ke zprávě o průběhu šetření uvedl, že není jasné, z jaké listiny jsem dovodil, že Matriční úřad v K. neposoudil podání paní D. S. jako žádost o opravu matričního zápisu zemřelého bývalého manžela, a dále doslova uvedl, že v tomto případě se jedná o typický způsob zahájení správního řízení na podnět účastníka řízení dle § 18 odst. 1 správního řádu. Podle pana starosty matriční úřad správně vyzval paní D. S. sdělením k doplnění podání. Paní D. S. však místo doplnění reagovala opět žádostí. Matriční úřad proto výzvu opakoval.

Dále starosta města K. nesouhlasil s názorem, že by matriční úřad odmítnutím poskytnout kopie potvrzení australského soudu o rozvodu

¹⁶³ Podle § 57 odst. 1 zákona listiny, vydané orgány cizího státu, které platí v místě, kde byly vydány, za veřejné listiny a které jsou podkladem pro zápis ... nebo opravu zápisu v matriční knize, se předkládají s úředním překladem do českého jazyka. Podle § 57 odst. 2 zákona listiny uvedené v odst. 1 musí být opatřeny potřebnými ověřeními.

MATRIČNÍ ÚŘADY

posílil pochybnosti paní D. S. o správnosti údaje o osobním stavu pana D. S., a zdůraznil, že paní D. S. o kopii potvrzení matriční úřad nikdy nežádala. Žádala pouze o sdělení, na základě jakého dokladu došlo k zápisu „rozvedený“, a v tomto bodě jí bylo obratem vyhověno sdělením ze dne 24. 5. 2004.

K námitce, která se týkala ověření listiny dle § 57 odst. 2 zákona, starosta uvedl, že matriční úřad upustil od vyššího ověření potvrzení o rozvodu vydaného australským federálním občanskoprávním soudem v A. z důvodů efektivního jednání.

Starosta města K. citoval ve svém vyjádření ustanovení § 32 odst. 1 správního řádu, podle něhož je správní orgán povinen zjistit přesně a úplně skutečný stav věci. V řízení o vydání úmrtního listu správní orgán získal listiny, na základě kterých byl v matričním zápisu a na úmrtním listě uveden stav zemřelého „rozvedený“. Pokud se neprokáže opak, jsou pro matriční úřad předložené listiny nezpochybněné. Podle vyjádření starosty účastnice řízení dostala příležitost, aby při zjišťování skutečného stavu věci mohla spolupůsobit a uplatnit skutečnosti a důkazy svědčící v její prospěch. Matričnímu úřadu proto nelze vytýkat, že přesvědčivě nevysvětlil správnost zápisu, pokud podkladem pro zápis byly listiny, které zákon vyžaduje. Důkazní povinnost neleží na straně matričního úřadu, ale na straně žadatelky. Starosta vyjádřil přesvědčení, že postup Matričního úřadu v K. byl v souladu s platným právním řádem.

Ředitel Krajského úřadu J. kraje ve svém vyjádření ke zprávě o šetření uvedl, že krajský úřad obdržel dne 28. 12. 2004 stížnost paní D. S. na postup Městského úřadu v K. ve věci zápisu úmrtí jejího bývalého manžela, když zpochybnila uvedený osobní stav zemřelého. Krajský úřad porovnal příslušný zápis úmrtí s listinami, které sloužily jako podklad k provedení zápisu a které měl již v uvedené době ve své správě. Z cizozemského dokladu ve sbírce listin Matričního úřadu v K. jasně vyplynulo, že rozhodnutí australského soudu ze dne 27. 5. 2003 o rozvodu manželství pana J. S. a paní D. S. nabylo právní moci dne 28. 6. 2003. Vzhledem k tomu, že pan J. S. byl český státní občan trvale žijící v Austrálii, jenž náhle zemřel při návštěvě příbuzných v České republice, byl postup Matričního úřadu v K., který prominul vyšší ověření uvedeného dokladu, odůvodněný. Krajský úřad shledal, že matričnímu úřadu byl zcela nezpochybnitelně doložen osobní stav zemřelého, a že tedy při zápisu úmrtí pana J. S. nijak nepochybil.

Ředitel krajského úřadu dále uvedl, že u Matričního úřadu v K. jsou matriční agendou pověřeny tři pracovnice. Zápis úmrtí pana J. S. a zajištění podkladů k zápisu zajišťovala jiná matrikářka, než která vyřizovala korespondenci s paní D. S. Matrikářka jednající s paní D. S.

MATRIČNÍ ÚŘADY

dostatečně neověřila podklady uložené ve sbírce listin a domnívala se, že doklad, jímž byl prokázán rozvod manželství zemřelého, byl pouze předložen k zápisu a není uložen ve sbírce listin. Proto také začala znovu ověřovat stav zemřelého, ačkoliv k šetření nebyl žádný důvod. Dodatečně však zjistila, že doklad o rozvodu je ve sbírce listin uložen a v tom smyslu paní D. S. odpověděla. Ačkoliv matričnímu úřadu bylo v době podání žádosti o vydání matričního dokladu známo, že paní D. S. není osobou podle § 25 odst. 1 písm. a) zákona,¹⁶⁴ snažil se jí vyjít vstříc a považoval ji za osobu podle § 25 odst. 1 písm. d) zákona¹⁶⁵ a úmrtní list jí vystavil.

Ředitel Krajského úřadu J. kraje nesouhlasil ve svém vyjádření ke zprávě s názorem, že příslušný matriční úřad měl paní D. S. považovat za vdovu a měl na ni pohlížet jako na účastnici řízení o opravě zápisu úmrtí pana J. S. Tento úřad měl totiž prokázáno, že jmenovaný byl v době úmrtí rozvedený, a tudíž paní D. S. nebyla k němu v žádném příbuzenském vztahu, tak jak stanoví zákon. Krajský úřad je toho názoru, že zákon v ustanoveních § 8 a § 25 (při vydávání matričních dokladů, nahlížení do matrik a do sbírky listin a vydání potvrzení z této sbírky) jako zvláštní právní předpis taxativně vymezuje okruh účastníků řízení, tedy osob, kterým může být povoleno nahlížet a kterým může být vydán výpis z matriky nebo potvrzení ze sbírky listin. Pokud by o nahlédnutí do sbírky listin požádala neoprávněná osoba (tedy osoba mimo zákonem stanovený okruh oprávněných osob), muselo by být na tuto osobu pohlíženo až do vydání zamítavého rozhodnutí jako na účastníka řízení se všemi právy, a tudíž by této osobě mělo být umožněno seznámit se s podklady rozhodnutí, přičemž by se paradoxně mohlo stát, že uvedená osoba by získala ty doklady, které podle zákona nemá oprávnění požadovat. Následně by pak obdržela rozhodnutí příslušného správního orgánu, že její žádosti nelze vzhledem k příslušnému ustanovení zákona o matrikách vyhovět. Ředitel krajského úřadu v závěru vyjádřil názor, že stížnost paní D. S. nebyla podáním ve správním řízení a jmenované nebylo možné poskytnout podklady ze sbírky listin zápisu úmrtí jejího bývalého manžela.

K poznámce o možnosti požádat o pořízení fotokopii listin ze sbírky matričních úřadů se starosta města K. ani ředitel krajského úřadu nevyjádřili.

¹⁶⁴ Fyzická osoba, které se zápis týká, nebo člen jeho rodiny, jeho sourozenec nebo zplnomocněný zástupce.

¹⁶⁵ Fyzická osoba, která prokáže, že je to nezbytné pro uplatnění jejích práv před orgány státu nebo před orgány územních samosprávných celků.

MATRIČNÍ ÚŘADY**D – ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ A NÁVRH OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ**

Podle § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, působí veřejný ochránce práv k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí, uvedených v tomto zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností, a tím přispívá k ochraně práv a svobod. Zjistí-li ochránce šetřením porušení právních předpisů či jiná pochybení podle § 1 odst. 1, vyzve úřad, aby se k jeho zjištění vyjádřil.

Starosta města K. ani ředitel Krajského úřadu J. kraje mě svými vyjádřeními o správnosti postupu Matričního úřadu v K. a Krajského úřadu J. kraje v dané věci nepřesvědčili.

K vyjádření starosty města K., z jaké listiny jsem dovedl, že Matriční úřad v K. neposoudil podání paní D. S. jako žádost o opravu matričního zápisu zemřelého bývalého manžela, bych chtěl předně uvést, že jsem tak usoudil ze sdělení matrikářky Městského úřadu v K. ze dne 24. 5., 8. 6. a 12. 7. 2004 adresovaných paní D. S., neboť tyto písemnosti neobsahují jediný odkaz na ustanovení správního řádu o výzvě, o možnosti přerušení řízení apod. Rozhodně nemohu souhlasit ani s tvrzením pana starosty, že žádosti paní D. S. o sdělení, na podkladě jakého dokumentu uvedl matriční úřad stav zemřelého „rozvedený“, bylo vyhověno sdělením ze dne 24. 5. 2005. V tomto sdělení matrikářka na dotaz paní D. S. odpověděla pouze: „Na základě zákonem požadovaných dokladů, které byly předloženy vypravitelem pohřbu, synovcem panem D.“ Rovněž tak ve sdělení ze dne 12. 7. 2004 matrikářka uvedla, že k zápisu do knihy úmrtí byly předloženy „požadované doklady na základě zákona“. V tomto sdělení matrikářka, zcela v rozporu se zákonem, uvedla, že tyto doklady nejsou součástí sbírky listin. Určité vysvětlení k nesrovnalostem v postupu Matričního úřadu v K. podal ve svém vyjádření ředitel Krajského úřadu J. kraje. S jeho tvrzením, že matrikářka dodatečně zjistila, že doklad o rozvodu je ve sbírce listin uložen, a v tom smyslu paní D. S. odpověděla, však nemohu souhlasit. Není mi jasné, z jaké písemnosti tak dovedl.

Trvám na svém stanovisku, že Matriční úřad v K. neposoudil podání paní D. S. ze dne 13. 5. 2004 jako žádost vdovy o opravu matričního zápisu zemřelého manžela a nepostupoval v souladu se správním řádem. Svoje stanovisko bych pouze upřesnil v tom směru, že za správné bych považoval, pokud by si matriční úřad po doručení žádosti paní D. S. ze dne 13. 5. 2004 nejprve na krajském úřadě ověřil, na základě jakých podkladů byl příslušný zápis o úmrtí proveden,

MATRIČNÍ ÚŘADY

a poté zaslal žadatelce fotokopii potvrzení australského soudu o rozvodu s dotazem, zda trvá na své žádosti o opravu zápisu, s poučením, že jinak bude její žádost ve správním řízení zamítnuta. Matriční úřad mohl také podstatné údaje z cizozemské listiny opsat s uvedením zdroje do svého potvrzení a sdělit paní D. S., že neprokáže-li opak, bude její žádost o opravu zápisu ve správním řízení zamítnuta.

Krajskému úřadu vytýkám, že se při vyřizování podání paní D. S. zaměřil pouze na otázku správnosti provedeného zápisu úmrtí, nikoliv na procesní stránku věci, pokračoval v pochybení Matričního úřadu v K. a rovněž neposkytl paní D. S. informaci o tom, na základě jakého dokladu matriční úřad uvedl v zápisu úmrtí jejího bývalého manžela stav „rozvedený“.

Názor krajského úřadu, prezentovaný ve vyjádření ředitele úřadu, ve svém důsledku znamená, že při vydávání matričních dokladů, nahlížení do matrik a do sbírky listin a vydání potvrzení z této sbírky listin by nemohlo být vydáno rozhodnutí o nevyhovění žádosti. V těchto případech je totiž předmětem řízení posouzení, zda osoba podávající žádost je osobou oprávněnou podle § 8 a § 25 zákona. Podle krajského úřadu by zřejmě řízení mohlo být zahájeno až tehdy, pokud by osoba úřadu prokázala, že je oprávněnou osobou. Pak by ale nebylo nutno rozhodnutí vydávat, neboť úřad by žádosti vyhověl.

Nejen zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ale i několik dalších právních předpisů obsahuje ustanovení, podle něhož se správní rozhodnutí nevydává, pokud se žadateli v plném rozsahu vyhoví. Teoretickým a praktickým problémem v těchto případech je odpověď na otázku, kdy je zahájeno správní řízení, pokud se žadateli nevyhoví. Zjištění, že žadateli nebude moci být vyhověno, následuje totiž až poté, kdy žádost podal. Lze pak řízení považovat za zahájené zpětně k okamžiku podání žádosti, anebo by snad měl správní orgán zahájit řízení sám z moci úřední poté, kdy zjistí důvody, pro něž nebude možno žádosti vyhovět? Tento právní problém není dosud v literatuře podrobně popsán. Záležitost byla v obdobném případě, kterým se ochránce zabýval, konzultována na Katedře správní vědy, správního práva a finančního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. V případě vydávání matričních dokladů, nahlížení do matrik a do sbírky listin a vydání potvrzení z této sbírky listin je zřejmé, že se jedná o realizaci práva osoby. Řízení by nemělo být zahajováno z moci úřední. Předmětem řízení disponuje osoba, která chce nahlédnout do matriky. Z praktických důvodů však nelze řízení považovat za zahájené projevem vůle občana, kterým žádá o nahlédnutí do matriky. Je-li takové žádosti vyhověno, nepostupuje se podle správního řádu, ale

MATRIČNÍ ÚŘADY

výsledkem je umožnění nahlédnout do matriky. Pokud občan nespĺňuje podmínky, za nichž zákon umožňuje do matrik nahlédnout, je o tom poučen. Pokud toto poučení vezme na vědomí, resp. svoji žádost o nahlédnutí vezme zpět, správní řízení neprobíhá a není třeba vydávat rozhodnutí o zastavení řízení podle § 30 správního řádu. Rozhodnutí tedy není třeba vydávat v případě, kdy občan dá najevo, že za stávajících podmínek již na povolení k nahlédnutí do matriky netrvá. Pokud však s poučením nesouhlasí, je správní řízení zahájeno okamžikem, kdy občan projeví vůči matričnímu úřadu svůj nesouhlas s poučením. Na základě tohoto projevu vůle občana je matriční úřad povinen ve správním řízení rozhodnout.

Pokud žadatel tvrdí, že je oprávněnou osobou, a úřad má za prokázané, že jí není, měl by podle mého názoru vydat zamítavé rozhodnutí, kterým žádosti nevyhoví. Úřad by měl žadatele před vydáním rozhodnutí seznámit s důkazním prostředkem, který prokazuje, že není oprávněnou osobou. Postup, kterým by úřad žádosti o nahlédnutí v podstatě vyhověl a posléze vydal rozhodnutí o jejím zamítnutí, samozřejmě nelze připustit.

Případ paní D. S. je svým způsobem výjimečný. Většinou totiž nejde o spor o skutkové otázky, ale o neznalost právní úpravy ze strany žadatele. Neoprávnění žadatelé podle § 8 a § 25 se zpravidla spokojí s prvotním vysvětlením úřadu, že jim s ohledem na zákonem stanovený okruh oprávněných osob nelze vyhovět, svoji žádost vezmou zpět a řízení neprobíhá. Případ paní D. S. je jiný, neboť jí nebyl doručen rozsudek o rozvodu, a tudíž nevěděla, zda je či není rozvedená. Na datu nabytí právní moci rozsudku přitom záviselo, zda pan J. S. zemřel jako vdovec nebo rozvedený a zda paní D. S. je oprávněnou osobou ve smyslu § 8 a § 25 zákona. Úřady tuto skutkovou okolnost znaly, paní D. S. ne. Trvám na svém stanovisku, že úřady měly paní D. S. s touto skutečností seznámit. Pokud by i po seznámení s potvrzením australského soudu žádala o opravu matričního zápisu, měly její žádost ve správním řízení zamítnout s odůvodněním, že písemnost, kterou má úřad k dispozici a s níž ji seznámil, prokazuje, že není oprávněnou osobou. Z toho nikterak neplyne, že by úřad měl umožnit seznámení se všemi podklady, na jejichž základě byl matriční zápis proveden (např. i s listem o prohlídce mrtvého).

Ve zprávě o průběhu šetření jsem ostatně neuváděl, jak tvrdí ředitel krajského úřadu, že úřad měl považovat paní D. S. za vdovu, ale uvedl jsem, že úřad pochybil, když podání paní D. S. neposoudil jako žádost vdovy o opravu matričního zápisu úmrtí manžela. Paní D. S. podala žádost jako vdova, protože jí nebyla známa skutečnost, že je rozvedená. Mám za to, že úřad měl její žádost zamítnout, protože ji

MATRIČNÍ ÚŘADY

nemohl považovat za vdovu (oprávněnou osobu ve smyslu zákona), a v odůvodnění svého rozhodnutí uvést, na základě jakého dokladu k takovému závěru dospěl.

Pokud se týká prominutí vyššího ověření listiny vydané australským soudem, v zásadě nepokládám postup Matričního úřadu v K. za chybný. Jsem ve shodě s úřady, že prominutí příslušných ověření bylo v tomto případě na místě. Podle mého názoru nebylo však efektivní vyzývat paní D. S. k předložení „dokladu o rodinném stavu vydaného příslušnými úřady v Austrálii s příslušnými ověřeními a překladem do českého jazyka.“ Z podání paní D. S. bylo totiž zřejmé, že o probíhajícím rozvodovém řízení v Austrálii sice ví, avšak doklad o rozvodu jí nebyl dosud doručen. Svůj rodinný stav dokladovala matričnímu úřadu polským oddacím listem.

Za efektivní postup v souladu s právním řádem a principy dobré správy bych pokládal, kdyby matriční úřad (a později krajský úřad) zaslal paní D. S. v odpovědi na její podání fotokopii potvrzení australského soudu o rozvodu (nebo podstatné údaje z toho potvrzení opsal do svého dopisu) s tím, že ji nelze považovat za oprávněnou osobu ve smyslu zákona, dotázal se jí, zda i nadále trvá na své žádosti o opravu úmrtního listu svého bývalého manžela, resp. na své námitce o správnosti zápisu v matriční knize, a sdělil, že v takovém případě rozhodne o její žádosti ve správním řízení. Takový postup úřadů by byl přesvědčivý a paní D. S. by zřejmě neměla důvod podávat stížnosti na činnost českých úřadů.

Své závěrečné stanovisko zasilám starostovi města K., řediteli Krajského úřadu J. kraje a paní D. S. Podle § 19 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, mohu úřadu navrhnout opatření k nápravě. Podle § 20 odst. 1 tohoto zákona by mi úřad měl do 30 dnů od doručení stanoviska sdělit, jaká opatření k nápravě provedl. Uvítal bych, kdyby se oba úřady k právním závěrům obsaženým v závěrečném stanovisku vyjádřily.

Pokud bude paní D. S. na opravě matričního zápisu svého bývalého manžela trvat, navrhuji Matričnímu úřadu v K., aby vydal rozhodnutí ve správním řízení.

Krajskému úřadu J. kraje navrhuji, aby postupoval tak, jak je naznačeno výše, a paní D. S. zaslal (po úhradě příslušného správního poplatku) fotokopii potvrzení australského soudu o rozvodu, založené na krajském úřadě ve sbírce listin Matričního úřadu v K., a to rovněž za podmínky, že paní D. S. bude na své žádosti ze dne 28. 12. 2004 trvat.

K tomu bych chtěl pouze uvést, že paní D. S. v průvodním dopisu k zasílanému závěrečnému stanovisku žádám o sdělení, zda jí byl již

MATRIČNÍ ÚŘADY

doručen rozsudek australského soudu o rozvodu, informuji ji o možnosti obrátit se na ombudsmana Polské republiky se stížností na nečinnost zastupitelských úřadů Polské republiky v Austrálii, a současně ji žádám o sdělení, zda trvá

- na své žádosti ze dne 13. 5. 2004 Matričnímu úřadu v K. o opravu údaje o stavu v matričním zápisu úmrtí pana J. S. a
- na své žádosti ze dne 28. 12. 2004 Krajskému úřadu J. kraje o zaslání kopie listiny prokazující stav zemřelého pana J. S.

JUDr. Otakar Motejl
veřejný ochránce práv

Poznámka:

Paní D. S. reagovala na závěrečné stanovisko dopisem ze dne 13. 10. 2005, v němž sdělila, že na své žádosti krajskému úřadu ani na opravě matričního zápisu v knize úmrtí již netrvá, neboť doklad o rozvodu již z Austrálie obdržela. Souhlasila s názorem veřejného ochránce práv, že pokud by ji úřady seznámily s údaji o rozvodu manželství, které jim byly známy, žádné stížnosti by podávat nemusela.

Starosta města K. se ve svém vyjádření s odůvodněním závěrečného stanoviska neztotožnil a v postupu matričního úřadu neshledal pochybení. Setrval na svém názoru, že bylo na paní D. S., aby prokázala, že je oprávněnou osobou podle zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů. Matriční úřad v K. nemohl podle pana starosty nést odpovědnost za to, že australský soud nedoručil paní D. S. rozhodnutí o rozvodu. Postup navržený v závěrečném stanovisku označil starosta za rozporný se zákonem o matrikách, jménu a příjmení, který přesně stanovuje okruh osob, jakým lze vydávat údaje z matričních knih nebo ze sbírky listin.

Vzhledem k tomu, že opatření, které ochránce navrhoval ve svém závěrečném stanovisku ze dne 29. 9. 2005, se staly poté, kdy byl paní D. S. doručen rozsudek o rozvodu z Austrálie, bezpředmětnými, rozhodl se záležitost uzavřít. Ochránce však starostovi města K. a řediteli krajského úřadu sdělil, že vzhledem ke konkrétním okolnostem případu nesdělení údajů z matriční sbírky listin Matričním úřadem v K. a Krajským úřadem J. kraje nadále pokládá za jednání neodpovídající principům dobré správy.

Na závěr k tomu případu lze uvést, že systematika ustanovení § 14 zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení,¹⁶⁶ nebyla příliš čitelná a praxe

¹⁶⁶ „(1) Účastníkem řízení je ten, o jehož právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech má být v řízení jednáno nebo jehož práva, právem chráněné zájmy nebo povinnosti mohou být rozhodnutím přímo dotčeny; účastníkem řízení je i ten, kdo tvrdí, že může být rozhodnutím

MATRIČNÍ ÚŘADY

správních orgánů byla rozdílná. Některé vydávaly rozhodnutí, že osoba není účastníkem správního řízení a jiné (bohužel) nikoliv. Nový správní řád, č. 500/2004 Sb., účinný od 1. 1. 2006, je v tomto směru přesnější. Podle § 28 odst. 1 nového správního řádu o tom, zda osoba je či není účastníkem, vydá správní orgán usnesení. I nový správní řád používá téměř shodné slovní spojení „dokud se neprokáže opak“. Z logiky věci plyne, že prokázat opak má správní orgán osobě, která tvrdí, že je účastníkem řízení, a nikoliv naopak.

ve svých právech, právech chráněných zájmech nebo povinnostech přímo dotčen, a to až do doby, než se prokáže opak.

(2) Účastníkem řízení je i ten, komu zvláštní právní předpis takové postavení přiznává.“

MATRIČNÍ ÚŘADY

Souhlasné
prohlášení
o určení
otcovství
a nabytí
státního
občanství

7. Souhlasné prohlášení o určení otcovství a nabytí státního občanství

Určí-li český státní občan otcovství k dítěti ještě nenarozenému, stane se dítě českým státním občanem podle § 3 zákona č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, českým státním občanem narozením. Jestliže dojde k souhlasnému prohlášení o určení otcovství až po narození dítěte, stane se dítě českým státním občanem podle § 4 zákona č. 40/1993 Sb. až dnem souhlasného prohlášení o určení otcovství.

V případě zápisu narození do zvláštní matriky je tak ještě před provedením zápisu oprávněn posuzovat platnost úkonu směřujícího k určení otcovství, resp. platnost a náležitosti dokladu, kterým žadatel tento úkon prokazuje, úřad příslušný k vydání osvědčení o státním občanství.

V Brně dne 21. listopadu 2006

Sp. zn.: 3205/2006/VOP/MV

Ze závěrečné zprávy o výsledku šetření

A – OBSAH PODNĚTU

Pan M. S. podal dne 12. 6. 2006 v Kanceláři veřejného ochránce práv ústně do protokolu podnět směřující proti postupu Městského úřadu ve V., který odmítl přijmout souhlasné prohlášení o určení otcovství k synovi narozenému dne 29. 1. 2004 v USA ve státě Virginie. Pan M.S. uvedl, že na matriku ve V. se obrátil, protože je zde hlášen k trvalému pobytu. Jde mu o to, aby měl pro potřeby českých institucí co nejdříve rodný list dítěte ze zvláštní matriky. Bylo mu sděleno, že rodný list vydaný v USA, opatřený apostilou a úředně přeložený, pro účely zápisu narození do zvláštní matriky nepostačuje. Úřednice na Matričním úřadě ve V. však zápis o společném prohlášení rodičů odmítla provést s odůvodněním, že matka dítěte, občanka USA N. Ch., neprokázala, že je svobodná. Jelikož v USA neexistuje žádný dokument, v němž by byl uveden rodinný stav, rodiče dítěte navrhli, že učiní za přítomnosti soudního tlumočnicka čestné prohlášení, že matka dítěte je svobodná. Tento návrh byl odmítnut. Stěžovatel měl dále požádat úřednici, aby mu písemně potvrdila, že není ochotna zápis učinit a z jakých důvodů. Úřednice měla však tento

MATRIČNÍ ÚŘADY

požadavek odmítnout s tím, že si její nadřízená nepřeje, aby sepsala zápis o souhlasném prohlášení rodičů. Stěžovatel uvedl, že úřednice svůj postup telefonicky konzultovala zřejmě s krajským úřadem.

Protože podnět nebyl zjevně neopodstatněný, rozhodl jsem se zahájit v této věci šetření podle zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, a podle § 15 odst. 2 písm. c) tohoto zákona jsem požádal vedoucího odboru Městského úřadu ve V. o stanovisko, jakými úvahami se úřednice matričního úřadu řídila, když odmítla přijmout souhlasné prohlášení o určení otcovství a proč o odmítnutí přijmout prohlášení nesepsala alespoň protokol.

B – SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Pokud se jedná o skutkovou stránku věci, vedoucí odboru mi zaslal vyjádření úřednice matričního úřadu, která uvedla, že dne 12. 6. 2006 se na Městský úřad ve V. – matriku dostavili pan M. S. a občanka USA N. Ch. spolu s tlumočnickem ve věci učinění souhlasného prohlášení o určení otcovství k synovi, narozenému dne 29. 1. 2004 v USA. Vyjádření úřednice matričního úřadu se, až na popis závěru ústního jednání, shoduje v podstatě s tím, co uvedl ve svém podnětu pan M. S. Úřednice ve svém vyjádření uvedla, že pan M. S. se dožadoval jakéhokoliv potvrzení o tom, že prohlašuje, že je otcem dítěte. Vzhledem k tomu, že je třeba doložit stav matky, doporučila jim, aby se obrátili na Zastupitelský úřad USA v ČR a sepsali zde prohlášení o stavu a o tom, že USA takové potvrzení nevydávají. V Praze se potom mohou obrátit na matriční úřad k sepsání souhlasného prohlášení o určení otcovství a hned následně podat žádost o vydání osvědčení o státním občanství ČR u Úřadu městské části v Praze 1. Úřednice ve svém vyjádření uvedla, že na závěr ústního jednání nabyla dojmu, že její vysvětlení a návrhy pan M. S. akceptoval. Vedoucí odboru pak v závěru svého stanoviska uvedl, že pan M. S. nepožadoval sepsání protokolu, ale vydání jakéhokoliv potvrzení o tom, že prohlašuje, že je otcem dítěte, přičemž požadované potvrzení, tedy zápis o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů, nebylo možné sepsat bez posouzení, zda nedošlo k určení otcovství podle § 51 zákona o rodině.

Po skutkové stránce hodnotím vyjádření Matričního úřadu ve V. jako vnitřně rozporné. Na jedné straně je z něho zřejmé, že M. S. a N. Ch. trvali i po vysvětlení ze strany úřednice na tom, že chtějí učinit souhlasné prohlášení o určení otcovství. V rozporu s tím však úřednice uvedla, že na závěr ústního jednání nabyla dojmu, že pan M. S. její

MATRIČNÍ ÚŘADY

vysvětlení a návrhy akceptoval. Určitý rozpor lze spatřovat i v tvrzení, že pan M. S. nepožadoval sepsání protokolu, uvážíme-li, že matriční úřad o přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství sepisuje protokol.

C – PRÁVNÍ ZHODNOCENÍ

K tomu, zda matriční úřad může přijmout souhlasné prohlášení o určení otcovství bez posouzení, zda nedošlo k určení otcovství podle § 51 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších právních předpisů (dále jen „zákon o rodině“), je třeba uvést následující. Určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů (druhá domněnka určení otcovství) je upraveno ustanovením § 52 zákona o rodině. Nesvědčí-li otcovství manželu matky podle ustanovení § 51 zákona o rodině (tj. nenarodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné – tzv. první domněnka určení otcovství), může být otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů učiněným před matričním úřadem nebo soudem. Prohlášení o otcovství je právním úkonem, pro který zákon o rodině předepisuje ústní formu. Souhlasné prohlášení matky a otce dítěte o určení otcovství jsou dva právní úkony, které nemusí být učiněny současně. Vždy je však třeba, aby byly učiněny osobně rodičem dítěte a před soudem nebo matričním úřadem. Prohlášení každého z rodičů o otcovství podle § 52 zákona o rodině je nepochybně projevem vůle, který směřuje ke vzniku práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují. Jelikož zákon o rodině neupravuje blíže náležitosti projevů vůle zakládajících druhou domněnku určení otcovství ani nestanoví zvláštní režim pro jejich vady, použijí se podle § 104 zákona o rodině ustanovení občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Podle § 37 občanského zákoníku musí být právní úkon učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný. Podle § 39 občanského zákoníku je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.

Právní úprava druhé domněnky určení otcovství nestanoví pravidla postupu matričního úřadu. Podle komentáře k zákonu o rodině (Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Komentář. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2001, s. 193) „otcovství je určeno okamžikem, kdy jsou před soudem nebo matričním úřadem učiněna souhlasná prohlášení splňující požadavky, které platné právo klade na právní úkony. Přijetí nebo schválení těchto úkonů příslušným orgánem se nevyžaduje. Pokud by však tato prohlášení zjevně nespĺňovala požadavky § 37 an.

MATRIČNÍ ÚŘADY

občanského zákoníku, musel by tento orgán odmítnout provést na jejich základě zápis do matriční knihy narození ...“ Z ustanovení § 5 ve spojení s § 87 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících předpisů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o matrikách“), plyne, že matriční úřad má o odmítnutí provést zápis o určení otcovství do matriční knihy vydat správní rozhodnutí.

Z vyjádření úřednice Matričního úřadu ve V. vyplývá, že souhlasné prohlášení o určení otcovství nechtěla přijmout, ač na něm M. S. a N. Ch. trvali. Shodně s výše citovaným komentářem doc. Milany Hrušákové mám za to, že matriční úřad nemůže souhlasné prohlášení o určení otcovství nepřijmout. Pokud má pochybnosti o platnosti právních úkonů, z nichž se skládá souhlasné prohlášení o určení otcovství, měl by to sdělit matričnímu úřadu příslušnému k zápisu do matriční knihy narození, který může provedení zápisu odmítnout správním rozhodnutím.

Pro úplnost je třeba uvést, že stanovisko vedoucího odboru vnitřních a dopravních věcí Městského úřadu ve V. obsahuje i právní úvahy, s nimiž se ztotožňuji. Jedná se o odkaz na ustanovení § 42 zákona o matrikách, dle něhož je k zápisu narození občana ČR, k němuž došlo na území cizího státu, a k následnému vydání rodného listu příslušná zvláštní matrika, vedená Úřadem městské části Brno-střed. K žádosti o zápis do zvláštní matriky, kterou lze podat v cizině u zastupitelského úřadu ČR nebo v ČR u kteréhokoliv matričního úřadu, je mimo jiné nutno doložit doklad o státním občanství ČR osoby, které se zápis týká. Pro osobu, která nikdy neměla na území ČR trvalý pobyt, je podle § 20 odst. 2 zákona č. 40/1993 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství ČR, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o občanství“), příslušný k vydání osvědčení o státním občanství ČR Úřad městské části Praha 1. Žádost se podává přímo u Úřadu městské části Praha 1. Dále se se stanoviskem vedoucího odboru shodují i v tom, že je třeba přihlídnout k ustanovení § 23 odst. 1, 2 a 3 zákona č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, dle něhož se určení (zjištění a popření) otcovství řídí právním řádem státu, jehož příslušnost nabylo dítě narozením. Žije-li dítě v České republice, může být otcovství určeno (zjištěno nebo popřeno) podle práva českého, je-li to v zájmu dítěte. K platnosti uznání otcovství postačí, stane-li se podle práva státu, v němž k uznání došlo.

Souhlasím rovněž s tím, že v daném případě měl pan M. S. podat nejdříve žádost o vydání osvědčení o státním občanství dítěte na Úřad městské části Praha 1 a poté žádost o zápis narození dítěte do zvláštní

MATRIČNÍ ÚŘADY

matriky, vedené Úřadem městské části Brno-střed, přičemž Úřad městské části Praha 1 posuzuje, zda určení otcovství podle § 52 odst. 1 zákona o rodině, s přihlédnutím k § 23 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním, je či není nutné k vydání osvědčení o státním občanství ČR. Teprve pokud by Úřad městské části Praha 1 neuznal otcovství z rodného listu dítěte vydaného v USA, mohli se M. S. a N. Ch. obrátit s žádostí o vydání potvrzení o stavu matky na zastupitelský úřad USA v ČR a před kterýmkoliv matričním úřadem učinit souhlasné prohlášení o určení otcovství.

Na doplnění uvádím, že M. S. se na mě ve věci vystavení českého rodného listu pro svého syna, narozeného v USA, obrátil poprvé dne 26. 5. 2006, kdy uvedl, že má rodný list z USA, na němž je uveden jako otec dítěte. Na Úřadu městské části Praha 1, oddělení matrik a státního občanství, mu však bylo sděleno, že musí předložit originál dokumentu z USA, na němž podepsal prohlášení, že je otcem dítěte. Dále uvedl, že podle Úřadu městské části v Praze 1 prý není možné učinit prohlášení před matričním úřadem v ČR, protože by došlo k prohlášení otcovství podruhé. V odpovědi ze dne 7. 6. 2006 jsem panu M. S. napsal, že se domnívám, že požadavek Úřadu městské části v Praze 1 je opodstatněný. Pokud úkon, jímž spolu s matkou dítěte určil své otcovství k dítěti, učinil již v USA a lze ho uznat i v ČR, pak je zbytečné tento úkon opakovat ještě jednou v ČR. Vyjádřil jsem názor, že znovu určit otcovství v ČR se sice může jevit jako snazší než si z ČR obstarávat potřebné doklady z USA, avšak právně není takový postup v pořádku.

Se stanoviskem vedoucího odboru Městského úřadu ve V. se tedy shodují v tom, že M. S. a N. Ch. ve snaze o co nejrychlejší získání českého rodného listu pro svého syna nepostupovali optimálním způsobem, když se pokusili učinit souhlasné prohlášení o určení otcovství na Matričním úřadě ve V. Nemám důvod nevěřit i vyjádření vedoucího odboru, že se jim na tomto matričním úřadě dostalo náležitého poučení, jak by měli postupovat. Nedomnívám se však, že zápis o souhlasném prohlášení o určení otcovství lze učinit až tehdy, pokud prohlasovatelé doloží, že nedošlo k určení otcovství podle § 51 zákona o rodině.

Úřadem, který je v daném případě nucen posoudit platnost případného souhlasného prohlášení o určení otcovství učiněného v ČR, a tedy ověřit si i stav matky v době narození dítěte, je Úřad městské části Praha 1. Pokud pan M. S. určil v USA své otcovství k dítěti ještě nenarozenému, stalo se dítě zapsané na rodném listě, vystaveném v USA, jako A. M. Ch. S. českým občanem podle § 3 zákona o občanství českým státním občanem narozením. Pokud k souhlasnému

MATRIČNÍ ÚŘADY

prohlášení o určení otcovství došlo až po narození dítěte, stalo se dítě českým státním občanem podle § 4 zákona o občanství až dnem souhlasného prohlášení o určení otcovství.

Platnost úkonu směřujícího k určení otcovství, resp. platnost a náležitosti dokladu, kterým žadatel tento úkon prokazuje, je tak v případě zápisu narození do zvláštní matriky oprávněn posuzovat ještě před provedením zápisu do zvláštní matriky úřad příslušný k vydání osvědčení o státním občanství ČR.

D – ZÁVĚRY

Veřejný ochránce práv působí podle § 1 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, k ochraně osob před jednáním úřadů a dalších institucí uvedených v zákoně, pokud je v rozporu s právem, neodpovídá principům demokratického právního státu a dobré správy, jakož i před jejich nečinností. Ochránce nemůže namísto úřadů rozhodovat o určité věci, ale může působit k tomu, aby se úřady věci řádně a včas zabývaly. Zjistí-li porušení právních předpisů či jiná pochybení a úřad na výzvu nereaguje, může doporučit opatření k nápravě.

Matriční úřad nemá podle platné právní úpravy možnost přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství odmítnout. Principům dobré správy odpovídá, pokud matriční úřad osobu, která činí souhlasné prohlášení o určení otcovství, poučí o tom, za jakých podmínek (stav matky, požadavky na právní úkony dle § 37 an. občanského zákoníku) lze úkon považovat za platný. Nemůže však odmítnout sepsat protokol o souhlasném prohlášení o určení otcovství, jestliže prohlašovatel na sepsání zápisu trvá a v době, kdy prohlášení činí, nemůže z nějakého důležitého důvodu prokázat splnění všech požadavků na platnost svého úkonu. Z právní úpravy nelze dovodit, že matriční úřad může přijmout úkony souhlasného prohlášení o určení otcovství až poté, kdy si ověří, že jsou splněny všechny požadavky právního řádu na jejich platnost. V konkrétních případech by odmítnutí přijmout souhlasné prohlášení mohlo být i v rozporu se zájmem dítěte. Protokol o přijetí souhlasného prohlášení o určení otcovství není potvrzením o otcovství, ale je pouze dokladem o projevu vůle prohlašovatele. Dokladem osvědčujícím otcovství je až rodný list. Obecně lze konstatovat, že matriční úřad příslušný k zápisu narození a vydání rodného listu je povinen zkoumat, zda učiněný projev vůle je platný, a pokud se v řízení o provedení zápisu nepodaří odstranit pochybnosti o platnosti úkonu, měl by provedení zápisu správním rozhodnutím odmítnout.

MATRIČNÍ ÚŘADY

I když mám za to, že úřednice Matričního úřadu ve V. nepostupovala správně, nepokládám za nutné navrhnout úřadu přijetí nějakého opatření k nápravě. Obdobný případ, byť v něm matriční úřad odmítl přijmout souhlasné prohlášení o určení otcovství z jiných důvodů, jsem již prezentoval v Souhrnné zprávě za rok 2004 (viz také <http://www.ochrance.cz/documents/doc1112349243.doc>, s. 63).

Tuto zprávu o výsledku šetření podle § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv zasílám panu M. S. a k případnému vyjádření vedoucímu odboru Městského úřadu ve V.

JUDr. Otakar Motejl
veřejný ochránce práv

XI. Závěr

Sborník „Matriční úřady“ by měl matrikářům (výstižněji by bylo říci matrikářkám, neboť žen je na tomto úseku výkonu státní správy naprostá většina) poskytnout odpovědi na některé otázky, s nimiž se v matriční praxi setkávají. Záměrem bylo také přimět matrikáře k zamyšlení, zda není třeba v určitých ohledech dosavadní praxi a zažitě přístupy změnit a být vůči požadavkům dotčených osob vstřícnější. Ke změnám přispívá i judikatura správních soudů a mezinárodních soudních institucí, na něž sborník odkazuje.

Ve sborníku nebylo možné dotknout se všech otázek, které musí matrikářky řešit. Výběr problémů byl dán především situacemi, kdy jsem jako veřejný ochránce práv zjistil pochybení úřadů a působil k ochraně osob, které se na mě obrátily. Nerad bych se dostal do role ne nepodobné pozici advokáta, který pro svého klienta navrhuje nižší trest, načež soud tohoto obžalovaného viny zproští. Pokud matriční úřad postupuje v konkrétní situaci sice v rozporu s dikcí zákona, ale veřejnoprávní zájem, „veřejný pořádek“ v širším slova smyslu, zjevně není nijak narušen, pak bychom se měli ptát, zda chyba není ve zbytečně přísné právní úpravě.

Závěrem bych chtěl poděkovat všem, s nimiž byl sborník konzultován a kteří svými připomínkami přispěli k jeho konečné podobě.

V Brně únor 2008

JUDr. Otakar Motejl
veřejný ochránce práv

REJSTŘÍK

- archivace 20–21
 církev 19
 církevní sňatek 14, 47
 cizojazyčné jméno 34, 36, 95, 96
 český jazyk (čeština) 30–31, 83, 97, 104–105
 doslovný výpis z matriční knihy 18, 21, 48
 evidence obyvatel 13, 20
 Evropský soudní dvůr 25–26, 57
 Evropský soud pro lidská práva 34, 57
 legalizace 7, 102–103
 legitimace nemanželského dítěte 17
 manželství 13–14, 29–30, 32–33, 35–36
 matriční doklad 16–19, 23, 112–125
 matriční zápis 16–19, 22–23
 národnostní menšina 31, 36, 52, 92, 98, 101
 narození 12–13, 16–18, 20–23, 25–29, 32–33, 36–37, 39–42, 46, 48
 název obce 23, 63–64, 66–68, 70–72
 Nejvyšší správní soud 30, 32–33, 49, 52–53, 53
 občanský průkaz 13, 15, 38
 oddací list 16–17, 21, 30, 36, 50–52, 54–56, 65, 81–82, 84–87, 90–94, 100
 osvědčení o státním občanství 15, 96, 99, 103, 126–27, 129–131
 osvojení 12, 17, 20, 37, 63–72
 ověřování 73
 přechylování ženských příjmení 30–31, 52, 83, 97, 104
 přepis z jazyků užívajících jiné druhy písma (transkripce) 38
 registrované partnerství 12, 14
 rejstřík trestů 15
 rodné číslo 22–23, 48, 64–65, 84, 104
 rodný list 16–18, 21, 23–24, 36, 41, 47–48, 53–54, 63–72, 100
 správní poplatek 34–35, 37, 90–91, 100, 107–111
 šlechtický predikát 27–28
 úmrtí 12–13, 20–23, 47–48, 112–124
 úmrtí list 16, 20–21, 36, 100, 113–114, 116, 118–119, 123
 určení otcovství 8, 15, 25, 39–42, 55, 58–62, 73–80, 126–132
 Úřad městské části Brno-střed 12, 21, 129–130
 Úřad městské části Praha 1 12, 21, 129–130
 územní členění 18
 veřejná listina 22, 36–37, 48, 54
 vidimace 7
 vysvědčení o právní způsobilosti 14, 47
 změna jména 34–36
 změna příjmení 34–36, 107
 znalec 24, 36
 zvláštní matrika 12–14, 30, 33, 126, 129–131